

p r o j e c t

Averbode Bos en Heide

(o n d e r z o e k n a a r
d e h a a l b a a r h e i d)

Inhoud

Inhoud	1
Projectfiche	4
Inleiding	5
Analyse van het gebied	7
1..... Situering (<i>Kaart 1</i> en <i>Kaart 2</i>)	7
2..... Juridisch en beleidsmatig kader	7
2.1..... Gewestplan, BPA en RUP (<i>Kaart 3</i>)	7
2.2..... RSV	8
2.3..... Structuurplan provincie	8
2.4..... Gemeentelijk beleid	10
2.5..... Vogelrichtlijngebied	12
2.6..... Habitatrichtlijngebied (<i>Kaart 4</i>)	12
2.7..... Ramsargebied	13
2.8..... Natuurreservaat (<i>Kaart 5</i>)	13
2.9..... Bosreservaat	14
2.10..... Onroerend Erfgoed (<i>Kaart 6</i>)	14
2.11..... VEN/IVON	15
2.12..... Water	15
2.13..... Landinrichting	16
2.14..... Natuurrichtplan	16
3..... Beschrijving studiegebied	16
3.1..... Eigendoms- en gebruikstoestand (<i>Kaart 7</i>)	16
3.2..... Geologie	16
3.3..... Huidige bodemtypes (<i>Kaart 8</i>)	17
3.4..... Topografie (<i>Kaart 9</i>)	17
3.5..... Hydrologie, hydrografie en historische vennen (<i>Kaart 10</i>)	17
3.6..... Erfgoedwaarden	18
3.7..... Natuur : Vegetatie, fauna en ecologische relaties	20
3.8..... Toerisme en recreatie (<i>Kaart 18</i>)	28
3.9..... Bosbouw (<i>Kaart 19</i>)	29
3.10..... Jacht	34
3.11..... Landbouw (<i>Kaart 20</i>)	34
Gebiedsvisie (<i>Kaart 21</i>)	37
1..... Ecologie	37
1.1..... Natuurstreefbeelden	38
1.2..... Doelsoorten	44

2.....	Erfgoedwaarden	47
3.....	Recreatie	47
4.....	Bos	48
5.....	Hydrologie	49
6.....	Landbouw	50
Maatschappelijk draagvlak		51
1.....	Netwerkanalyse	51
2.....	Draagvlakonderzoek	52
2.1.....	algemeen	52
2.2.....	bevraging van de direct betrokken actoren	53
2.3.....	Begeleidingsgroep Averbode Bos en Heide	53
2.4.....	Wedstrijd 'Zet 'm Op!'	54
3.....	Toekomst	54
Uitvoerbaarheid.....		55
1.....	Doelstellingen van het project	55
2.....	Mogelijke natuurinrichtingsmaatregelen	59
2.1.....	Kavelruil uit kracht van wet, met inbegrip van herverkaveling	59
2.2.....	Infrastructuur-en kavelwerken	59
2.3.....	Aanpassingen aan wegen en wegenpatroon	59
2.4.....	Bewarende maatregelen	59
2.5.....	Het tijdelijk opheffen van bevoegdheden	59
2.6.....	Het tijdelijk beperkingen opleggen aan het genot van onroerende goederen	60
2.7.....	Waterhuishoudingswerken	60
2.8.....	Grondwerken	60
2.9.....	Uitbouw van natuureducatieve voorzieningen	60
3.....	Impact op de verschillende thema's	60
3.1.....	Water	60
3.2.....	Erfgoed	61
3.3.....	Recreatie	61
3.4.....	Natuur	61
3.5.....	Bos	61
3.6.....	Landbouw	62
4.....	Financiële uitvoerbaarheid van het natuurinrichtingsproject	63
4.1.....	kosten van de mogelijke inrichtingsmaatregelen	63
4.2.....	kosten van de ingrepen met gedeelde verantwoordelijkheid	63
4.3.....	kosten van de noodzakelijke randvoorwaarden	64
Projectvoorstel		65

1.....	Haalbaar ambitieniveau van het project	65
2.....	Procesontwerp	66
2.1.....	Wettelijk kader van besluitvoering	66
2.2.....	De 4 pijlers van het proces	66
2.3.....	Te betrekken bevoegdheden	67
3.....	Gebiedsafbakening van het project (<i>Kaart 22</i>)	67
4.....	Besluit	68
Kaartenatlas.....		70
Bijlagen.....		71
1.....	Bijlage 1 opdracht voor onderzoek naar de haalbaarheid	71
2.....	Bijlage 2 Verslag eerste begeleidingsgroep Averbode Bos en Heide	73
3.....	Bijlage 3 Verslag tweede begeleidingsgroep Averbode Bos en Heide – 12/09/06	80
4.....	Bijlage 4: Verslag derde begeleidingsgroep Averbode Bos en Heide – 14/11/06	88
5.....	Bijlage 5: inzendingen van de prijsvraag	92
6.....	Bijlage 6: vraag van Tessenderlo voor uitbreiding perimeter	104

Projectfiche

Oppervlakte: 698 ha

Ligging: gemeente Laakdal, Tessenderlo, Scherpenheuvel-Zichem in de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant

Beschrijving: bossen rond de abdij van Averbode, onderdeel van het domein de Merode, gelegen tussen het Nete- en Demerbekken, tussen Kempen en Hageland

Eigendom: Natuurpunt vzw, Vlaamse Landmaatschappij, Stichting Kempens Landschap, abdij van Averbode, gemeente Scherpenheuvel-Zichem, provincie Limburg

Gebruik: zachte recreatie, bosbouw, natuur, landbouw (<5%)

Juridisch en Beleidskader:

Gewestplan: natuurgebied (29%), bosgebied (65 %), parkgebied (3%), agrarisch gebied (2 %), recreatiegebied (<1%),

RSV: deel van het buitengebied

Structuurplan provincie: Vlaams-Brabant, Limburg en Antwerpen

Structuurplan gemeente: Scherpenheuvel-Zichem, Tessenderlo, Laakdal

Vogelrichtlijngebied: neen

Habitatrichtlijngebied: gelegen in "Demervallei"

Ramsargebied: neen

Natuurreservaat: Vlaams: neen

ekend: Natuurpunt vzw, Averbode Bos en Heide (erkenningdossier in opmaak)

Bosreservaat: neen

Beschermde monumenten en landschappen: "abdij van Averbode"

VEN/IVON:ja

Waterwinning:geen

Landinrichting: gelegen in het landinrichtingsproject "Bosgebied de Merode en omgeving"

Natuurrichtplan: nog niet beschikbaar

Projecttype: verkorte procedure

Inleiding

Op grond van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu, gewijzigd bij decreet van 19 juli 2002 en het besluit van de Vlaamse regering van 23 juli 1998 tot vaststelling van nadere regels ter uitvoering van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu kan de Vlaamse regering natuurinrichtingsprojecten instellen. De bedoeling van natuurinrichtingsprojecten is gebieden optimaal in te richten met het oog op het behoud, het herstel en de ontwikkeling van de natuur en het natuurlijk milieu.

Op 12 oktober 1998 besliste de Vlaamse minister van Leefmilieu en Tewerkstelling voor de onderbouwing van beslissingen over de instelling van natuurinrichtingsprojecten, eerst de haalbaarheid ervan te laten onderzoeken. Dit onderzoek naar de haalbaarheid moet leiden tot een dossier met:

- een voorstel van afbakening van het gebied;
- een voorstel van bevoegdheden, te betrekken in het natuurinrichtingsprojectcomité;
- een uitspraak over de mate van haalbaarheid van natuurinrichting.

Averbode Bos en Heide maakt deel uit van het voormalige domein van de prinsen de Merode. Dat domein omvat een reeks van aaneengesloten, groene gebieden. Samen zijn ze zowat 1.500 ha groot. In 2004 werd het domein aangekocht door de Vlaamse Landmaatschappij en in 2005 doorverkocht aan verschillende partners. Eigenaars en beheerders zullen, in de geest van het charter “de Merode” dat ze in 2004 ondertekenden, de verschillende deelgebieden als één geheel beheren.

Belangrijk is ook dat het onderzoeksgebied voor het natuurinrichtingsproject Averbode Bos en Heide opgenomen in het Landinrichtingsproject “Bosgebied de Merode en omgeving”, waarvoor het planpramma moet klaar zijn tegen eind 2006. Het landinrichtingsproject vormt op zijn beurt een onderdeel van een een pilotoproject van van regionale, geïntegreerde plattelandsontwikkeling. Daardoor zullen de maatregelen en inrichtingswerkzaamheden eveneens kaderen binnen de voorgestelde gebiedsopties. Het geheel van dit project wordt mede ondersteund door Europese cofinanciering in het kader van het Interreg IIIB project LIFESCAPE – Your Landscape. Dit project beoogt methoden te ontwikkelen om nieuwe impulsen te genereren voor regionale economie door het opwaarderen van natuur, landschap en cultuurhistorie.

Dit document is het rapport van het onderzoek naar de haalbaarheid van het natuurinrichtingsproject Averbode Bos en Heide, een onderzoek waartoe de Vlaamse minister van Leefmilieu en Landbouw in oktober 2005 de opdracht gaf (zie Bijlage 1). Meer bepaald was gevraagd het project te beperken tot de gronden die reeds verworven waren in het kader van het aankoopdossier de Merode, en om uitvoering te geven aan de globale visie die binnen de stuurgroep m.b.t. de visie werd uitgewerkt.

Voor het gebied werden op basis van de door de partners in 2001 goedgekeurde algemene visie voor het domein de Merode de volgende vier gebiedsopties voor Averbode Bos en Heide aangenomen door de stuurgroep maart 2004:

- Herstel en ontwikkeling van de habitats waarvoor dit deelgebied werd aangemeld als habitatrichtlijngebied met als aandachtsoorten kamsalamander en drijvende waterweegbree;
- Herstel natuurlijke waterhuishouding, inclusief het herstel van restanten van een historisch vennen- en vijvercomplex;

- Invoering zonering van het recreatief medegebruik. Dit wil zeggen openstelling van de bossen in de omgeving van de abdij en het recreatiedomein 'de Vijvers'. Buiten deze zone wordt de toegankelijkheid beperkt tot geleide wandelingen en recreatieve verbindingen voor zowel wandelaars, fietsers als ruiters. Op de Weefberg centraal in Averbode Bos en in de omgeving van de abdij van Averbode kunnen de panoramische uitzichten hersteld worden.
- Zorg voor landschapsidentiteit en -waarde, erfgoedwaarden (archeologie, cultuurhistorie,...)

Deze doelstellingen werden uitgewerkt in thematische studies die weergegeven zijn in een rapport 'planvoorbereiding Averbode Bos en Heide' dat bilateraal besproken werd met de betrokken partners en waarvan kennis werd gegeven in de stuurgroep van november 2005. Op basis hiervan diende Natuurpunt vzw met het Agentschap Natuur en Bos en de Vlaamse Landmaatschappij een aanvraag in voor LIFE financiering

Dit rapport bestaat uit volgende hoofdstukken:

- een analyse en een beschrijving van diverse aspecten van het gebied;
- een gebiedsvisie;
- een analyse van het maatschappelijk draagvlak
- een aanduiding van de uitvoerbaarheid van het project;
- een projectvoorstel.

Analyse van het gebied

1. Situering (*Kaart 1 en Kaart 2*)

Het gebied Averbode Bos en Heide is gelegen in de gemeenten Laakdal, Tessenderlo, Scherpenheuvel-Zichem en respectievelijk in de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant. Geografisch gezien is het gebied gelegen op de grens van Zuiderkempen en Hageland. Deze regio's liggen westelijk aangrenzend aan het urbaan- en industrieel centrum van Vlaanderen, met name de as Brussel, Leuven, Mechelen en Antwerpen. Oostelijk wordt het gebied begrensd door het economisch netwerk van het Albertkanaal (lijn Luik, Hasselt, Antwerpen). Hageland en Zuiderkempen bevatten naar Vlaamse normen nog belangrijke open-ruimtegebieden waarvan de driehoek gevormd door de kleinstedelijke gebieden Aarschot, Diest en Westerlo het groene hart vormt. Averbode Bos en Heide is centraal gelegen in dit groene hart. In de ruimtelijke beleidsplannen voor Vlaanderen wordt deze open- en groene identiteit van het gebied gezien als een ecologische en socio-economische troef, met name voor de kwaliteiten als zacht recreatieoord voor de aangrenzende verstedelijkte gebieden. In die zin ondertekenden de bevoegde Vlaamse minister en de betrokken provincie- en gemeentebesturen in aanwezigheid van Prins Laurent van België op 29 maart 2004 in de abdij van Averbode het zgn. Charter de Merode waarin beleidsmatig de grote opties van de ecologisch gestuurde streekontwikkeling werden vastgelegd.

2. Juridisch en beleidsmatig kader

2.1. *Gewestplan, BPA en RUP (Kaart 3)*

Volgens het oorspronkelijke gewestplan heeft het projectgebied grotendeels een groene bestemming (natuurgebied, bosgebied en parkgebied). Een klein gedeelte is gelegen in agrarisch gebied en recreatiegebied (een gedeelte van de Luikse dreef).

Er zijn twee Bijzondere Plannen van Aanleg (BPA's) opgemaakt door de gemeente Tessenderlo die overlappen met het projectgebied:

- Ten westen van de Turnhoutsebaan geldt sinds 1991 het Bijzonder Plan van Aanleg – 'Kloosterveld'. Hierbij is een omzetting van de gewestplanbestemmingen 'natuurgebied' en 'landschappelijk waardevol agrarisch gebied' naar 'bosgebied met natuurwaarde' en 'natuurgebied (parkgebied)' gebeurd en dit beslaat binnen het projectgebied een oppervlakte van 229 ha.
- Ten oosten van de Turnhoutsebaan is het Bijzonder Plan van Aanleg – 'Kijkenwijer' van kracht sinds 1993. Hierbij is een omzetting van de gewestplanbestemmingen 'natuurgebied', 'agrarisch gebied', 'agrarisch gebied met ecologisch belang' en 'landschappelijk waardevol agrarisch gebied' naar 'natuurgebied (parkgebied)' en 'natuurreservaat' gebeurd en dit beslaat binnen het projectgebied een oppervlakte van 69 ha

Sinds 2006 is voor 27 ha van het projectgebied een gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (een zogenaamde 'groene RUP') van kracht dat werd opgemaakt door de Vlaamse overheid. Hierbij werden de bestaande gewestplanbestemmingen (voornamelijk 'agrarisch gebied' en 'bosgebied') omgezet in de bestemming 'natuurgebied'.

Rekening houdende met deze bestemmingswijzigingen komen volgende hoofdbestemmingen voor binnen de voorgestelde projectperimeter:

- bosgebied: 456 ha (65%)
- natuurgebied: 205 ha (29%)
- parkgebied: 19 ha (3%)
- agrarisch gebied: 16 ha (2 %)
- recreatiegebied: 2 ha (< 1%)

De gronden in die worden voorgesteld om opgenomen te worden in het project hebben bijna allemaal een groene gewestplanbestemming en zijn gelegen in habitatrichtlijn en/of VENgebied.

2 % van het projectgebied heeft een agrarische bestemming. Het grootste gedeelte hiervan is niet in landbouwgebruik (bos, opgehoogd terrein en voetbalterrein) en in eigendom van Natuurpunt. Eén uitzondering vormt een perceel van 3,6 ha dat wel gebruikt wordt door een landbouwbedrijf en in eigendom is van de Vlaamse Landmaatschappij. Deze zone is ingesloten door natuur en bosgebied, ligt in een speciale beschermingszone (habitatrichtlijn) en bevindt zich in een zone prioritair voor venherstel.

2.2. RSV

De gemeenten Scherpenheuvel-Zichem, Laakdal en Tessenderlo maken deel uit van het buitengebied.

De doelstellingen ten aanzien van dit buitengebied werden in het RSV als volgt omschreven:

- vrijwaren van het buitengebied voor de essentiële functies (landbouw, bos, natuur, wonen en werken)
- tegengaan van versnippering
- bundelen van de ontwikkeling in de kernen
- inbedden van landbouw, natuur en bos in goed gestructureerde gehelen
- bereiken van een gebiedsgerichte ruimtelijke kwaliteit in het buitengebied.
- afstemmen van het ruimtelijk beleid en het milieubeleid op basis van het fysisch systeem
- bufferen van de natuurfunctie

Tessenderlo en Laakdal zijn daarenboven geselecteerd als economische knooppunten binnen het economisch netwerk van het Albertkanaal.

2.3. Structuurplan provincie

2.3.1. Ruimtelijk structuurplan Vlaams-Brabant

De Demer en de boskernen langs de Demer zijn elementen van de natuurlijke structuur. Verspreide boskernen op de Diestiaanheuveld worden geselecteerd als natuurverbindingsgebied. De regio ten zuiden van Averbode Bos moet versterkt worden.

De Demer en de beboste getuigenheuveld zijn elementen van de landschappelijke structuur. Averbode Bos is een gaaf landschap alsook de landschapszoom provinciegrens (o.a. beemden en bossen van Veerle en Herselt.) De Diestiaanheuveld van de Demer zijn structuurbepalende reliëfcomponenten. Beboste getuigenheuveld zijn te versterken structuurbepalende bosgebieden.

Scherpenheuvel is geselecteerd als een toeristisch-recreatief knooppunt. Nieuwe ontwikkelingen dienen zoveel mogelijk gebundeld met de bestaande toeristisch-recreatieve

elementen. Het recreatieoord De Vijvers vormt een belangrijk recreatiepool. De sterk uitgebouwde noordoost-zuidwest gerichte bosstructuur en de Demervallei vormen basiselementen voor de verspreiding van flora en fauna. De overgang tussen zand en leem biedt ecologische mogelijkheden. Het toekomstig beleid ziet toe op het behoud en de versterking van de oorspronkelijke bosstructuur en de landschapstyperende heuvelruggen. De bosstructuur kan zodanig worden uitgebouwd dat delen ervan een zacht recreatief medegebruik (wandelen, fietsen, paardrijden) ondersteunen. Daarnaast wordt ook aandacht gegeven aan de landschapszoom op de grens met de provincie Antwerpen. Een grensoverschrijdend landschapsbeleid is noodzakelijk om de landschappelijke overgang naar de Demervallei te maximaliseren. Inspanningen om het landschap te herstellen betreffen hoofdzakelijk enkele kleinere bos- en valleigebieden, evenals het gebied rondom de grote bosentiteit Averbode Bos.

2.3.2. Ruimtelijk structuurplan Antwerpen

Voor de natuurlijke structuur zijn de bossen rond de gemeenten Herselt en Laakdal geselecteerd als groot samenhangend boscomplex. Ten zuiden van de Grote Nete is op het grondgebied van de provincie Antwerpen een natuurcluster aangeduid die aansluit op belangrijke natuurlijke gebieden in de Demervallei.

De zandheuvels tussen Westerlo en Averbode zijn aangeduid als toeristisch-recreatieve aandachtsgebieden waarbinnen met extra zorg moet worden gezocht naar de invulling van bijkomende toeristische infrastructuren.

2.3.3. Ruimtelijk structuurplan Limburg

Voor de natuurlijke structuur zijn de bossen van Tessenderlo (o.a. Averbode Heide) onderdeel van het grensoverschrijdend netwerk en van het natuurlijk systeem "Bossen van - Tessenderlo en het noordelijk Limburgs Hageland". Deze westelijke tip van Limburg wordt grensoverschrijdend ontwikkeld met multifunctionele bosbouw en zachte recreatie. De bossen van Tessenderlo-Averbode op de Diestiaanrug zijn structuurbepalende boscomplexen van provinciaal niveau.

Voor de landschappelijke structuur zit het gebied deels in het complex gaaf landschap van de West-Limburgse Kempen en Hageland (Diestiaanrug van Averbode en uitlopers, bosrijk versneden heuvelland met getuigenheuvels, ruggen en valleien). In complexe gave landschappen wordt de samenhang tussen de onderdelen ervan behouden en versterkt. De Diestiaanruggen en de getuigenheuvels in West-Limburg zijn structurerende reliëfelementen van provinciaal belang.

In de toeristisch-recreatieve structuur wordt Gerhagen geselecteerd als stiltegebied. Lawaaiige, grootschalige activiteiten of evenementen, gemotoriseerd verkeer, nieuwe kampeerterreinen (en andere verblijfsaccomodaties) en massatoerisme worden hier gemeden, net als in een buffergebied rond het stiltegebied. Wandel-, ruiters-, of fietsexploratie, individueel of in kleinere groepen is wel mogelijk. Het opwaarderen, het kwalitatief verbeteren en het grensoverschrijdend op elkaar aansluiten in netwerken van de toeristisch-recreatieve structuur en van het recreatief medegebruik zijn belangrijk. Inzake toerisme en recreatie die zich meer richten op de open ruimte beleving, is meer samenwerking gewenst met de aangrenzende provincies.

2.4. Gemeentelijk beleid

2.4.1. Laakdal

In het gemeentelijk ruimtelijk structuurplan (GRSP; ontwerp januari 2005) vormen de bossen op de grens met Averbode en Herselt vormen een natuurkerngebied. In het zuiden kan een groot aaneengesloten bosgebied ontstaan over de grenzen van Herselt en Scherpenheuvel – Zichem heen.

De gave landschappen o.a. de ankerplaatsen worden gevrijwaard. Net ten zuiden van de gemeente vormt de abdij van Averbode een belangrijke historische beelddrager.

Voor de toeristisch-recreatieve structuur heeft het uitbouwen en versterken van het fietsroutenetwerk (functioneel en recreatief) een hoge prioriteit. Hierbij moeten beide op elkaar en op de aangrenzende routes uit de regio afgestemd worden.

In het gemeentelijk milieubeleidsplan (GMBP; november 2004) vallen 3 projecten op:

- Het project *Levendbarende hagedis* heeft betrekking op de bossen nabij Heide (en Eindhout) en wordt uitgevoerd door de Bosgroep Zuiderkempem. Het doel is om in samenwerking met eigenaars projecten voor natuurvriendelijk bosbeheer op te starten
- Project *Samenwerking met bosgroep Zuiderkempem*: het verderzetten en stimuleren bij alle boseigenaars van de samenwerking.
- Het project *Subsidiëring beheerovereenkomsten* is een opmerkelijk initiatief. De gemeente sluit een protocol af met de VLM: voor elke beheerovereenkomst (alle soorten) die door de VLM wordt afgesloten wordt een supplement tot maximaal 30 % bovenop de beheervergoeding uitgekeerd.

In de basisinventaris van het gemeentelijk natuurontwikkelingsplan (GNOP; 1996) zijn Heidebossen natuurkerngebied en is de Heideloop belangrijk voor de ecologische infrastructuur.

2.4.2. Scherpenheuvel-Zichem

In het ontwerp gemeentelijk ruimtelijk structuurplan (GRSP november 2005) wordt naast de Demervallei en de bossen van Averbode, ook de Weefberg geselecteerd als gebied met belangrijke natuurwaarden. De abdij van Averbode en de open zone rond de Norbertijnenabdij worden geselecteerd als beeldbepalende elementen.

Met betrekking tot de toeristisch-recreatieve structuur wordt o.a. het recreatief fietsroutenetwerk geselecteerd dat de verschillende kernen verbindt. De parking ter hoogte van het recreatiepark De Vijvers wordt als poort geselecteerd. Een aandachtspunt van de gemeente is het overleg tussen gemeentelijke overheden en Vlaams Gewest om bij de visie over de bossen van Averbode rekening te houden met de selectieve toegankelijkheid van de bossen (o.a. onderzoek naar wandel- en fietspaden binnen de bossen van Averbode op bovengemeentelijk vlak).

Er wordt voorgesteld om de bestaande toestand zonevremde recreatieve terreinen te behouden in afwachting van een onderzoek van de haalbaarheid van herlocalisatie in functie van de opmaak van een sectoraal RUP voor zonevremde recreatie. Dit gaat o.a. over de voetbalvelden van Testelt en de scoutsterreinen van Averbode.

In het gemeentelijk milieubeleidsplan (GMBP februari 2005) zijn de algemene actiepunten voor de natuurlijke entiteiten:

1. Gebieden met hoofdfunctie natuur moeten op een gepaste wijze ingericht en beheerd te worden: Demervallei, Merodebos.

2. De versnippering van natuur en landschap kan verminderd worden door verbindingen aan te brengen en samenhang tot stand te brengen. Bijzondere aandacht gaat uit naar het gebied tussen het Merodebos en de Demervallei omdat hier een kans ligt voor de realisatie van een verbinding tussen de Nete- en de Demervallei.

3. Om de eigen natuur te laten ontwikkelen, is het belangrijk dat streekeigen soorten worden geplant in natuurgebieden en bossen. Voor exoten dient een uitdovingsbeleid gevoerd te worden.

In het gemeentelijk natuurontwikkelingsplan (GNOP 1996) worden volgende knelpunten en beleidskeuzen voor de volgende landschapsentiteiten vermeld:

1. bossen van Averbode en Weefberg.

De natuurwaarden werden bedreigd door (illegale) weekendverblijven, hardere recreatievormen, intensieve jacht en bosexploitatie. De laatste twee knelpunten zijn sinds 2004 als gevolg van de aankoop door het Vlaams Gewest niet meer aan de orde. Beleidskeuzen zijn o.a.: uitdovingsbeleid illegale weekendverblijven, natuurgericht bosbeheer stimuleren, opstellen van beheersplannen stimuleren, recreatie in goede banen leiden, gemotoriseerd verkeer weren.

2. Okselaar en “De Vijvers”

Knelpunten waren de permanente bewoning op de camping (dagrecreatie op het gewestplan) en de uitbreiding van het recreatiegebied dat het laatste resterende natuurlijke ven dreigt in te palmen. Beleidskeuzen zijn o.a.: vermijden van verdere bebouwing buiten woongebieden en versnipperen van de open ruimte.

Het knelpunt van permanente bewoning op de camping is vandaag niet meer aan de orde. Wat betreft het recreatiedomein de Vijvers werkt de VLM momenteel aan het overleggen van de ontwikkelingsperspectieven voor het recreatiedomein in opdracht van NV De Vijvers en in samenwerking met de bevoegde instanties.

2.4.3. Tessenderlo

In de startnota van het gemeentelijk ruimtelijk structuurplan (GRSP maart 2000) staan voor het boscomplex Averbode-Gerhagen maximaal behoud en waar mogelijk versterken van de natuurwaarden van de grote aaneengesloten boscomplexen en de heidegebieden voorop. Daarnaast moet er aandacht gaan naar recreatief medegebruik. Het conflict tussen natuur en recreatie in Gerhagen wordt als een knelpunt gezien. Wandelaars die bvb niet op de aangeduide wandelpaden blijven geven verstoring. Gerhagen dat samen met de abdij een regionaal toeristische uitstraling heeft, is een kwaliteit.

In het gemeentelijk milieubeleidsplan (GMBP 2005-2009) vormen de Tessenderlose bossen door hun oppervlakte, een belangrijk biotoop, aansluitend aan het heuvellandschap van het Hageland. Samen met de Gerhagencommissie werd in 2002 een plan uitgewerkt betreffende de toegankelijkheid, recreatie en natuurwaarden in het gebied Gerhagen. Dit plan werd samen met Het Agentschap Natuur en Bos gedeeltelijk uitgewerkt en zal de volgende jaren worden verdergezet. De gemeente zal natuurgebieden aankopen die buiten de perimeter van Het Agentschap Natuur en Bos liggen. Het beheer en de ontwikkeling van deze gebieden zal gestuurd worden vanuit de Gerhagencommissie. De aankoop van 18 ha bossen De Merode is hier een invulling van.

In het gemeentelijk natuurontwikkelingsplan (GNOP 1994) zijn de voor natuurontwikkeling zeer waardevolle gebieden binnen de natuurkerngebieden Gerhagen en het Domein De Merode de volgende: naaldbossen, heideperceeltjes, het ven Pinnekenswijer en het vochtig wilgenstruweel achter het Jagershuis.

Doelstellingen voor Gerhagen en het gebied De Merode zijn:

- Behoud van bos en streven naar verschillende bostypes;
- Handhaven en ontwikkelen van verschillende ontwikkelingsstadia in de heidegebieden,
- Beperking van de recreatiedruk in Gerhagen;
- Uitbreiding van het natuurreservaat Houterenberg-Pinnekenswijer;
- Behoud, beheer of ontwikkeling van beekbegeleidende natte vegetaties langs de Gerhagenloop thv Turnhoutsebaan;
- Aanleg en beheer van poelen in de weilanden langs de Turnhoutsebaan (Bierhoeve) en de Gerhagenloop, herinrichting gemeentelijke visvijver;
- Sensibilisering ivm recreatie in het natuurreservaat.

2.5. Vogelrichtlijngebied

Het gebied Averbode Bos en Heide is niet in een vogelrichtlijngebied gelegen. In het zuiden ligt het echter slechts op 500 meter van het vogelrichtlijngebied "De Demervallei" (volgnummer 23, gebiedsvisie 3.16, oppervlakte 6457 ha). "De Demervallei" is een niet-integraal beschermd gebied. De te beschermen habitats in het gebied zijn de ruigten, de moerassen, riet- en zeggevelden, heiden en heiderelicten, vijvers, oude riviermeanders en turfputten, loofbossen, holle wegen en broekbossen.

Dit valleigebied met aangrenzende Diestiaanheuvelds wordt gekenmerkt door een groot aantal broedvogelsoorten van annex 1, waaronder woudaapje, roerdomp, wespandief, porseleinhoen, ijsvogel, zwarte specht, grauwe klauwier, blauwborst. Belangrijke niet-broedende annex 1 soorten zijn o.a. wilde zwaan, zwarte stern, kraanvogel en kempahaan. Het gebied is een belangrijk doortrek- en pleistergebied voor veel vogelsoorten.

2.6. Habitatrichtlijngebied (Kaart 4)

Op 21 mei 1992 werd de Europese Richtlijn 92/43/EEG, inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (zogenoemde 'Habitatrichtlijn'), uitgevaardigd. Deze richtlijn heeft tot doel de biodiversiteit in de lidstaten te behouden en streeft naar de instandhouding én het herstel van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna die hiervan deel uitmaken.

In 1996 werd een eerste voorstel van Speciale Beschermingszones voor Vlaanderen bij de Europese Commissie aangemeld. De evaluatie toonde echter aan dat voor een aantal habitats en soorten onvoldoende oppervlakte was aangeduid. De herziening en uitbreiding van de gebieden, zoals goedgekeurd door de Vlaamse regering op 4 mei 2001, kwam tot stand op een wetenschappelijke wijze.

De totale oppervlakte die door Vlaanderen momenteel als SBZ-H bij de Europese Commissie is aangemeld bedraagt 101.891 ha, verdeeld over 38 gebieden. De Beslissing van de Vlaamse Regering van 4 mei 2001 vervangt dan ook deze van 14 februari 1996. De aanwijzing van de SBZ-H gebeurde voor 44 habitattypen van Bijlage I, waarvan 8 prioritaire, en 22 soorten van Bijlage II.

Het gebied Averbode Bos en Heide ligt voor 95 % in het habitatrichtlijngebied "Demervallei" (overlap van 607 ha; Kaart 4). Het habitatrichtlijngebied "Demervallei" (volgnummer 13,

gebiedscode BE2400014, oppervlakte: 4910ha) werd aangemeld voor de volgende habitats en soorten:

Habitats

2310 Psammofiele heide met Calluna- en Genista-soorten
2330 Open grasland met Corynephorus- en Agrostis-soorten op landduinen
3110 Mineraalarme oligotrofe wateren van de Atlantische zandvlakten met amfibische vegetatie: Lobelia, Littorellia en Isoëtes
3130 Oligotrofe wateren van het Middeneuropese en peri-alpiene gebied met Littorella- of Isoëtes-vegetatie of met eenjarige vegetatie op drooggevallen oevers (Nanocyperetalia)
3150 Van nature eutrofe meren met vegetatie van het type Magnopotamium of Hydrocharition
4010 Noordatlantische vochtige heide met Erica tetralix
4030 Droge heide (alle subtypen)
6230 (+) Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems
6430 Voedselrijke ruigten
6510 Laaggelegen, schraal hooiland (Alopecurus pratensis, Sanguisorba officinalis)
7140 Overgangs- en trilveen
7150 Slenken in veengronden (Rhynchosporion)
9120 Beukenbossen van het type met Ilex- en Taxus-soorten, rijk aan epifyten (Ilici-Fagetum)
9160 Eikenbossen van het type Stellario-Carpinetum
9190 Oude zuurminnende bossen met Quercus robur op zandvlakten
91E0 (+) Alluviale bossen met Alnion glutinosa en Fraxinus excelsior (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)

Vissen

1134 *Rhodeus sericeus amarus* Bittervoorn
1145 *Misgurnus fossilis* Grote modderkruiper

Amfibieën en reptielen

1166 *Triturus cristatus* Kamsalamander
Speciale Beschermingszones in Vlaanderen in uitvoering van de Europese Richtlijn 92/43/EEG (Habitatrichtlijn)
17

Planten

1614 *Apium repens* Kruipend moerasscherm
1831 *Luronium natans* Drijvende waterweegbree

2.7. Ramsargebied

De Ramsarconventie is een internationale overeenkomst welke een kader voorziet voor nationale actie en internationale samenwerking voor het behoud van waterrijke gebieden. Deze overeenkomst werd ondertekend in 1971 en werd van kracht in 1975. de doelstelling is het behoud en de bescherming van alle waterrijke gebieden.

Het gebied Averbode Bos en Heide is niet gelegen in of in de nabijheid van een afgebakend Ramsargebied.

2.8. Natuurreservaat (Kaart 5)

Voor het gebied Averbode Bos en Heide wordt een erkenningsdossier opgesteld. Een erkenning was een verkoopsvoorwaarde bij de doorverkoop van het Vlaams Gewest naar Natuurpunt vzw. In de onmiddellijke nabijheid van het gebied (minder dan 1 km) liggen de natuurreservaten “De Werft” (ten noorden), “Houterenberg-Pinnekensweijer” (in het oosten) en “De Demerbroeken” in het zuiden.

2.9. Bosreservaat

Er ligt geen bosreservaat in of in de nabijheid van het gebied.

2.10. Onroerend Erfgoed (Kaart 6)

2.10.1. Beschermde monumenten, stads- en dorpsgezichten

De abdij van Averbode is beschermd als monument door verschillende besluiten uit 1937, 1974 en 1975. De bescherming omvat de abdijkerk, de prelatuur, de konventgebouwen, de pandgang, de sacristie, de kapittelzaal, de boekenwinkel, het poortgebouw met de aanpalende bergplaatsen, de pastorie, de gebouwen tussen de pastorie en de drukkerij, het jeugdheem, de schrijnwerkerij en remise, de stallen, de schuur, het washuis, de pikkelpoort, de slotmuur met kapelletjes en de muur van de boomgaard. Er zijn geen beschermde stads- of dorpsgezichten in het gebied.

Het decreet van 22 februari 1995 (B.S. 05/04/1995) tot wijziging van het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten regelt de bescherming, de instandhouding, het onderhoud en het herstel van in het Nederlandse taalgebied gelegen monumenten en stads- en dorpsgezichten.

Vergunningsplichtige werken in de visuele perimeter van de abdij dienen geadviseerd te worden door Monumenten en Landschappen. Hoewel dit advies niet bindend is kan ze een richtlijn inhouden voor desbetreffende werken. In het geval van werken aan onroerende goederen die beschermd zijn is het advies wel bindend en zijn er subsidiemogelijkheden.

2.10.2. Beschermde landschappen

Er zijn geen beschermde landschappen gelegen in het gebied.

2.10.3. Ankerplaatsen / erfgoedlandschappen

Averbode Bos en Heide is gelegen in een relictlandschap en is bovendien aangeduid als ankerplaats samen met Gerhagen. Het decreet van 28 januari 2004 houdende maatregelen tot behoud van erfgoedlandschappen vult het bestaande landschapsdecreet van '96 aan. De aanduiding als ankerplaats heeft een zorgplicht tot gevolg, en impliceert een landschapstoets maar geen vergunningen of bindende adviezen. Het gebied is niet aangeduid als erfgoedlandschap.

2.10.4. Archeologie

Artikel 5 van het decreet (30 juni 1993) houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, gewijzigd door het decreet van 18 mei 1999 en van 28 februari uitgewerkt in het uitvoeringsbesluit van 20 april 1994) voorziet dat voor alle werkzaamheden op basis van artikel 127 van het decreet van 18 mei 1999 betreffende de organisatie van de ruimtelijke ordening, een advies bij de afdeling Monumenten en Landschappen (M & L) moet worden ingewonnen. M & L brengt advies uit dat bindend is voorzover het voorwaarden oplegt.

Het Verdrag van Malta voorziet eveneens in het betrekken van de archeologie in de vroegste planfase van projecten. Hieraan is gezien de uitgangdoelstellingen van het project voldaan.

2.11. VEN/IVON

Binnen de perimeter van het gebied is er in de eerste fase van de VEN-afbakening 552 ha als grote eenheid natuur afgebakend (Kaart 4).

2.12. Water

In het decreet integraal waterbeleid (18 juli 2003) worden de beginselen van de Europese kaderrichtlijn Water (2000) vertaald naar de Vlaamse context.

In het kader van het decreet integraal waterbeleid dient een watertoets gedaan te worden voor vergunningsplichtige activiteiten.

Het gebied is gelegen in respectievelijk de bekkens van de Demer en de Nete en de deelbekkens “Winterbeek / Ossebeek” en “Middengebied Grote Nete”. (Kaart 9).

In het voorontwerp van de betrokken bekkenbeheerplannen is niets specifiek met betrekking tot het gebied vermeld.

Het deelbekkenbeheerplan “**Winterbeek / Ossebeek**” legt er de nadruk op dat zo min mogelijk hemelwater versneld mag worden afgevoerd naar de waterloop, door zo veel mogelijk aan de bron op te vangen, te laten infiltreren en zo nodig vertraagd af te voeren, om wateroverlast te voorkomen, waarbij het beheer dient afgestemd te worden op de natuurbehoudsdoelstellingen.

In het deelbekkenbeheerplan “**Middengebied Grote Nete**” staat dat de bovenlopen van enkele waterlopen (o.a. de Molenbeek en de Werftloop) gelegen zijn in Averbode Bos en Heide, en dat er hier mogelijkheden om aan ecologisch waterlopenbeheer te doen zelfs in combinatie met extra berging (aandachtsgebied 8). De bovenlopen van de Molenbeek (?) en Belloop ontspringen volgens het deelbekkenbeheerplan in het gebied als diepe ontwateringssleuven van de historische vennen en depressies. Deze gegraven sleuven met versnelde ontwateringsfunctie veroorzaken piekdebieten enerzijds en droogvallende waterlopen anderzijds. Een inrichting van met herstel van het waterbergend vermogen in grote wateroppervlakten die permanent water leveren aan de Belloop en de Molenbeek is een mogelijke oplossing volgens het plan.

Wat de waterlopen betreft (kaart 10) zijn de Mortelloop, de Uilenkoploop en de Werftloop onbevaarbare geklasseerde waterlopen van categorie 2 gelegen in het projectgebied en volgens de wet betreffende de onbevaarbare waterlopen van 28 december 1967 onder bevoegdheid van de provincies. Verder liggen er nog een aantal niet-geklasseerde waterlopen in het gebied. Dit zijn gegraven grachten die in het gebied ontspringen als diepe ontwateringssleuven van de historische vennen en depressies en terecht komen in de hogervernoemde bovenlopen.

De **Mortelloop** ligt volledig in de provincie Vlaams-Brabant. Ze ontspringt aan de Abdij van Averbode en loopt in zuidwestelijke richting richting Demer.

De **Uilenkoploop** ontspringt in Limburg in Gerhagen ongeveer 4,5 km stroomopwaarts het projectgebied (in noordoostelijke richting) en loopt even doorheen het projectgebied (aan de oostelijke zijde), om daarna zuidwaarts te lopen richting Demer.

De **Werftloop** vindt zijn oorsprong in het noordoostelijke deel van het projectgebied gelegen in Limburg en stromen doorheen de provincie Antwerpen in noordelijke richting naar de Varendonkse Beek die uiteindelijk uitmondt in de Grote Nete.

Het gebied is niet gelegen in een beschermingszone van een grondwaterwinning. In de ruime omgeving liggen de drinkwaterwinningen van Tessenderlo, Herselt en Vinkenbergh (Scherpenheuvel).

Het gebied is niet in een watering gelegen.

2.13. Landinrichting

Op 4 augustus 2000 krijgt de VLM de opdracht van de minister om een voorstudie te maken voor een landinrichtingsproject Zuiderkempen. Dit project omvatte 17 gemeenten en de oppervlakte van het te onderzoeken gebied bedroeg 41.900 ha. Op 14 juli 2005 stemde de bevoegde Minister in met de verderzetting van de planvorming voor de Zuiderkempen. Er dient prioriteit te worden gegeven aan het uitwerken van een planprogramma voor het Bosgebied De Merode en omgeving (*Kaart 1*). De VLM krijgt het mandaat om deze planvorming verder te zetten.

2.14. Natuurrichtplan

Voor het gebied Averbode Bos en Heide werd nog geen natuurrichtplan opgesteld. De grens van het natuurrichtplan “de Demervallei tussen Diest en Aarschot” ligt op minder dan 500 meter zuidelijk van het gebied.

3. Beschrijving studiegebied

3.1. Eigendoms- en gebruikstoestand (Kaart 7)

Natuurpunt vzw is eigenaar van het grootste deel van het gebied (ca. 80%). Andere eigenaars zijn de gemeente Scherpenheuvel-Zichem, de abdij van Averbode, de gemeente Tessenderlo, de vzw Kempens Landschap, de provincie Limburg en de Vlaamse Landmaatschappij.

De Vlaamse Landmaatschappij is na de doorverkoop eigenaar gebleven van de verpachte landbouwgronden.

3.2. Geologie

Het geologisch substraat bestaat uit tertiaire afzettingen. De belangrijkste afzetting is het Pliocene (Diestiaan). In de depressies van de Herseltse beek komt Mioceen (Bolderiaan) voor. Het Diestiaan bestaat uit glauconietrijk kleihoudend zand dat verweerd is tot limoniethoudend stenig zand. Op hellingen en geërodeerde plaatsen is het moedermateriaal verweerd tot zandige zware (groene) klei. Het tertiair substraat werd tijdens het Pleistoceen (kwartair) grotendeels bedekt met lemig zand, licht zandleem of zandleem. In de nabijheid van de tertiaire opduikingen, die relatief hoog gelegen waren, zijn deze Pleistocene (kwartair) pakketten volledig geërodeerd. Verstuiving van het zandig materiaal afkomstig uit de valleien, voornamelijk uit het noorden, was vrij algemeen en aanzienlijke oppervlakten werden bedekt met stuifzand. Ten gevolge van ontbossing in recente tijden grepen verstuivingen plaats die de huidige landduinen deden ontstaan.

3.3. Huidige bodemtypes (Kaart 8)

Op de hoger gelegen gronden van de deelgebieden Averbode Bos en Averbode Heide zijn bodems op zand ontwikkeld. Het gaat om zeer droge tot matig droge gronden. Op geringe diepte van de top bevindt zich een klei-zandsubstraat. Rond deze erosierestanten van een Diestiaanheuvelrij ligt in Averbode Heide een smalle band van matig droge tot matig natte lemig zandbodems.

Landduinen van dagzomend tertiair vindt men aan de noord- en oostzijde van de Weefberg, in het uiterste zuiden van het gebied, evenals in Averbode Heide waar deze landduincomplexen zich uitstrekken over grote oppervlakten en plaatselijk bedekt zijn met stuifzand.

3.4. Topografie (Kaart 9)

Het reliëf wordt bepaald door de rivierstelsels van de Demer (15-18m) en de Grote Nete (11-16 m) en de geërodeerde massieven van het Tertiair. De waterscheidingskam tussen beide bekkens loopt dwars door het gebied (Weefberg 45m, Kloosterveld 39m).

De hoogte in het gebied varieert tussen 50 meter en 15 meter. De tertiaire heuvelruggen hebben een uitgesproken zuidwest –noordoost verloop waardoor zich een micro-klimaat met thermofiele zuidhellingen en koele noordhellingen voordoet.

3.5. Hydrologie, hydrografie en historische vennen (Kaart 10)

Averbode Bos en Heide heeft een grotendeels een zelfstandige waterhuishouding. Infiltratie vindt plaats op de hoger gelegen zandgronden en het water vloeit er oppervlakkig of ondergronds via een zware zandige verweringslaag van klei af naar de lager gelegen delen in het gebied zelf. Het voorkomen van een slecht-doorlatend klei-zandsubstraat tesamen met het winterse neerslagoverschot geeft lokaal aanleiding tot vennen en stuwwatertafels op de flanken van de heuvels.

Het gebied vormt tevens het brongebied van een aantal zijlopen behorend tot het Netebekken. Deze brongebieden komen overeen met de plaatsen waar er momenteel vennen zijn of waar er vroeger geweest zijn. Bij de ontginning werden deze vencomplexen ontwaterd door de aanleg van grachten die aangesloten werden op nabijgelegen zijlopen van Nete of Demer. Zo vinden de Heidelooop en de Werftloop, die uitmonden in de Varendonkse beek, hun oorsprong in het noordoostelijk gedeelte van het gebied. Aan de abdij van Averbode ontspringt de Mortelloop en in het westelijk gedeelte vormt het gebied een deel van het brongebied van de Herseltse Loop. In het zuidelijk gedeelte wateren de vennen af naar de Uilenkoploop. Deze waterloop behoort - in tegenstelling tot alle andere waterlopen in het gebied - tot het Demerbekken.

In het kader van de planvoorbereiding werden de nog aanwezige venrelicten en de historische (verdwenen) vennen gelokaliseerd op basis van historisch kaartmateriaal en een recent digitaal hoogtemodel. Momenteel bevatten slecht vijf (Rietvijver, het Laat Poeltje, Hoerenven, Vossenholvijver en de Vrouwenkloostervijver) van de meer dan 15 historische vennen nog water. Om de haalbaarheid van het herstel van de historische vennen in te schatten, zal er een ecohydrologische studie worden uitgevoerd op basis van de beschikbare biotische en abiotische gegevens.

3.6. Erfgoedwaarden

3.6.1. Cultuurhistorie(Kaart 11 en Kaart 12)

De geschiedenis van het gebied is goed gedocumenteerd door het archief van de abdij van Averbode, die beheerder was van het goed sinds de stichting van de abdij in 1134 tot aan de Franse revolutie op het einde van de 18de eeuw. Oorspronkelijk moet de streek een weinig bewoond, bosrijk en moerassig gebied geweest zijn op de grens van het Hertogdom Brabant en het Graafschap Loon. De naam Averbode betekent trouwens zoveel als 'schuilplaats van de everzwijnen'.

Vanuit de abdij werd het domein op systematische wijze ontgonnen en op een 16de eeuwse abdijskaart is te zien dat de gesloten depressies in het gebied allen reeds ontveend zijn en in gebruik werden genomen als viskweekvijvers waarvan men het waterpeil met een sluiswerk kon regelen. Het aandeel open water bedroeg op dat moment bijna 15% van de oppervlakte van het gebied. De rest van het abdijsareaal is voor een kleine helft heide (inclusief heischraal grasland), de andere helft is loofbos waarvan (eiken)hakhout en hooghout in een evenredige hoeveelheid. De Weefberg was op de oudste kaart reeds afgebakend als hakhoutbos. De omgeving van Averbode is een van de weinige plaatsen in de Kempen waar tijdens de loop van de geschiedenis op circa 500 hectare onafgebroken bos is voorgekomen.

Op de bekende Ferrariskaart uit 1775 verschijnt het eerste naaldhout in het gebied, wat op dat moment nog maar voor een zeer geringe oppervlakte ten koste ging van heide en water. Na de eigendomswissel van eind 18de eeuw laat de nieuwe eigenaar 'Prins de Merode' het gebied opdelen in een geometrisch ontginningspatroon wat er toe leidt dat volgens de militaire kaarten van 1900 het overgrote deel van het gebied dichtgeplant is met naaldhout. Loofbos maakt op dat moment officieel geen 10% meer uit van het gebied. Het water werd vakkundig uit het gebied gedraineerd waardoor slechts enkele onbeduidende waterpartijen meer voorkomen. Enkel het vennengebied ten zuidoosten van de abdij wordt bewaard maar vervolgens aangelegd in een geometrisch 'modern' visvijverpatroon. Ook van de heide zouden op dat moment maar enkele procenten van de oorspronkelijke oppervlakte meer resten.

Dit bosbouwkundig beeld bleef vervolgens in grote lijnen in stand tot de dag van vandaag. Enkel vlak na de tweede wereldoorlog keert een deel van de heide tijdelijk weer. De visvijvers nabij de abdij worden in de zestiger jaren van de twintigste eeuw heraanlegd als recreatievijvers, zelfs ten dele terug volgens de historische contouren zoals te zien op de oude abdijskaart. Door het steeds meer verwaarlozen van het bosbeheer krijgen natuurlijker bosvegetaties het laatste decennium terug meer kans met aanzienlijke uitbreiding van het spontaan loofhoutbestand en toename van het aandeel dood hout. Door het dichtslibben van sommige ontwateringsgrachten verschenen zelfs terug tijdelijke waterplassen.

Er is ook een duidelijke evolutie merkbaar in de lineaire patronen in het gebied. Oorspronkelijk werd het gebied doorkruist door verbindingswegen, voornamelijk bepaald door de natuurlijke omstandigheden van het terrein: vennen en reliëf (bvb. de weg naar Veerle-heide, of de Boonstraat). In de hoogdagen van de ruimtelijke ontwikkeling van de abdij van Averbode verschijnen de eerste dreven en orthogonale landschapspatronen. Dit toont de zones waar het eerst aan modernere vormen van bosbouw werd gedaan. De verbindingsdreven geven het domein de lineaire structuur die het nu nog heeft. Zij ontsluiten ook de Bierhoeve en Hoeve Den Eik. Naar het einde van 19^e eeuw toe wordt het gebied volledig doortrokken door orthogonale wegenpatronen. Deze structuren gaan gepaard met intensifiëring van de bebossing en de aanleg van rabatten, nu nog zichtbaar in vele bospercelen. Rond deze periode worden ook de eerste hoofdwegen verhard en wordt de tramlijn tussen Zichem en Veerle-Laakdal aangelegd.

KLE'S waren en hebben nog steeds in het gebied hun landschappelijk belang. De oude kaarten tonen duidelijk de rijkdom aan hagen en houtkanten in de voormalige akker- en

weidegebieden. Getuige de nog aanwezige houtwallen in het huidige landbouwgebied: relictten van oud landbouwgebruik met hoge landschappelijke waarde.

3.6.2. Landschap (Kaart 13)

De abdij-site heeft een heel grote visuele en landschappelijke impact op de hele omgeving. De toren van de abdijkerk is trouwens goed zichtbaar vanop ruimere afstand. De open ruimte rond de site maakt het geheel goed beleefbaar voor recreanten. De belangrijkste oude dreven lopen naar de site toe. Samen met de historische hoeves in het domein vormen deze een leesbaar verbindings- en oriëntatiepatroon. Dit vormt een soort landschappelijk "gewelf" in het gebied.

Averbode Bos en Heide herbergt daarnaast ook een aantal intrinsieke waarden. Vooreerst heeft het gebied een nog vrij natuurlijk aandoend basisreliëf van duinen en heuvels, soms versterkt met nog aanwezige vennetjes. Vanwege de bosopstanden is dit reliëf niet steeds goed visueel merkbaar. De bossen zelf zijn wisselend van waarde. Enkele bospercelen zijn landschappelijk zeer waardevol, vnl. eikenberkebestanden, de beukenbestanden en de eiken- grove denbestanden. Andere percelen zijn door hun monotonie van naalddoutaanplantingen weinig waardevol.

Enkele landschapskamers zijn af te bakenen als rustgevende landelijke ruimten. De openheid of de doorzichten creëren enkele mooie zichtassen naar de omgeving.

3.6.3. Archeologie (Kaart 14)

In het kader van de planvoorbereiding werd het vondstmateriaal gearhiveerd en een verkennend archeologisch booronderzoek gedaan. Doel van het onderzoek was de opmaak van een kaart van bodemverstoringen. Deze geeft een algemene indruk van de intactheid van het bodemprofiel en bijgevolg ook van de mogelijke bewaringstoestand van eventueel aanwezige archeologische resten. Op basis van deze kaart kan beleid gemaakt worden ten aanzien van zones die al dan niet zwaar verstoord zijn als gevolg van ontginningsmaatregelen zoals (diep)ploegen en afgraven. In de zones waar minimale verstoringen zijn aangetroffen, worden bij voorkeur geen bijkomende bodemingrepen gepland. Indien dit toch noodzakelijk zou blijken, moeten de ingrepen voorafgegaan worden door een archeologisch onderzoek.

Uit de boringen blijkt dat ten gevolge van ontginningen van bos, heide en vennen vanaf de tweede helft van de 18de eeuw heel wat bodemprofielen verstoord zijn, tot meer dan 60 cm diep waren daarbij niet uitzonderlijk. In het gebied komen op veel plaatsen rabatten voor. De laatste decennia worden veel van deze rabatten niet langer onderhouden. Geleidelijk aan zakken de ruggen in en slibben de sloten dicht zodat het terrein als het ware spontaan egaliseert (erosie)

De belangrijkste archeologische elementen in het gebied zijn:

- De ijzerzandsteengroeve van de Weefberg. Hier werd in het midden van de 20ste eeuw ijzerzandsteen gewonnen voor de restauratie van het poortgebouw van de abdij van Averbode. Ten tijde van de restauratie van het poortgebouw was de lokale knowhow voor het gebruik van Diestiaan als bouwmetaal echter helemaal verloren gegaan. Daarom werd bij de restauratie alsnog geopteerd voor Brusseliaan en bleven de blokken Diestiaan tot op heden ongebruikt. Ze bevinden zich in een weide aan de achterkant van de abdij. Ook heideplaggen, turf, hakhout, zand en leem worden niet langer gewonnen. Vroeger werden deze grondstoffen respectievelijk gebruikt voor de productie van potstalmest, als brandstof en bij de bouw van huizen en schuren (vakwerk). In veldovens werden stenen en dakpannen gebakken.

- Ten westen van Den Buts, centraal in Averbode Bos, loopt van zuid naar noord een langgerekt dijklichaam. De precieze functie van deze dijk is tot op heden niet gekend, maar lijkt een grens te vormen tussen de drogere gronden ten oosten en het nattere vengebied ten westen. Mogelijk betreft het een veekering.

- Bij hoeve De Eik is nog het talud en de bedding van de tramlijn tussen Averbode en Westerlo zichtbaar. Deze liep door gans het domein de Merode. In de 19de en 20ste eeuw was de tram een belangrijk vervoermiddel, onder andere voor pendelende arbeiders (vaak kompels) en landbouwers die hun waar gingen verkopen op de wekelijkse markt in de naburige steden.

- Ter hoogte van het Kloosterveld bevindt zich een begraven venbodem .

3.7. Natuur : Vegetatie, fauna en ecologische relaties

Een ecohydrologische studie voor Averbode Bos en Heide wordt uitgevoerd om de hoofddoelstellingen van dit deelproject te onderbouwen, met name het herstel van de natuurlijke waterhuishouding met aandacht voor het historisch vennencomplex en herstel en ontwikkeling van de habitats waarvoor dit gebied werd aangemeld als habitatrictlijngebied

De studie moet een inzicht geven in de natuurlijke (historische) situatie van dit gebied, de huidige situatie en de herstelkansen, in het bijzonder voor de historische vennen en de Europees beschermde habitats. Verder verfijnde de studie ook de doelstellingen uit het Life-project en stelde het een model ter beschikking waarmee de hydrologische (rand)effecten voorspeld en berekend worden. Tenslotte reikt de studie een toetsingskader aan voor de toekomstige inrichting en beheer van het gebied om verantwoorde en onderbouwde keuzen te kunnen maken. .

3.7.1. Floristische waarden en vegetatie (Kaart 15 en Kaart 16)

Op de biologische waarderingskaart van België zijn de loofbossen en heiderelicten aangeduid als biologisch zeer waardevol, de naaldbossen als biologisch waardevol. (Kaart 15)

Binnen het complex van het habitatrictlijngebied 'de Demervallei' is Averbode Bos en Heide vooral van belang voor heidehabitats, schrale graslanden, loofbosvegetaties en voedselarme waters (venvegetaties). Actueel en ten dele potentieel komen de Europees belangrijke habitats gebiedsdekkend voor. Uit onderstaand overzicht zullen ook de grote potenties en mogelijkheden tot herstel van de habitats blijken. In *Kaart 16* wordt een overzicht gegeven van de relictten van de kensoorten per habitat in het gebied.

'Psammofiele heide met *Calluna*- en *Genista*-soorten' (2310) en 'Open grasland met *Corynephorus*- en *Agrostis*-soorten op landduinen' (2330) zijn gebonden aan het substraat en het reliëf van de landduinen. Door het bosbeheer en gebrek aan natuurgericht beheer zijn ze dikwijls teruggedrongen tot een aantal wegen en paden, tijdelijke kapvlakten of kleine brandvlakten, soms komen nog fragmenten voor in open naaldbos wegens periodieke droogtestress op de toppen van de duinen. Naast struikhei (*Calluna vulgaris*) zijn een aantal korstmossen (*Cladonia species*) kenmerkend.

De plaatsen waar droge zure graslanden vroeger optimaal voorkwamen - maar ondertussen sterk afnamen - worden nog aangeduid door buntgras (*Corynephorus canescens*), zandzegge (*Carex arenaria*) en heidespurrie (*Spergula morisonii*) op delen met veel droogtestress. Door het contact met lemiger of basehoudend substraat kwamen oorspronkelijk soortenrijker varianten binnen deze gemeenschap voor.

Typische soorten als lathyruswikke (*Vicia lathyroides*), dwergviltkruid (*Filago minima*) en torenkruid (*Arabis glabra*) komen nog op één plaats voor, voor Vlaanderen zeer sterk bedreigde soorten als viltganzerik (*Potentilla argentea*), ruige anjer (*Dianthus armeria*), scherpe fijnstraal (*Erigeron acer*) en Duits viltkruid (*Filago vulgaris*) zijn ondertussen uit het gebied verdwenen, maar de potenties voor het herstel van deze populaties zijn hoog. Algemener nu nog regelmatig te vinden soorten zijn zilverhaver (*Aira caryophyllea*), klein vogelpootje (*Ornithopus perpusillus*), eekhoorngras (*Vulpia bromoides*) en zandblauwtje (*Jasione montana*).

'Mineraalarme oligotrofe wateren met amfibische vegetatie: Lobelia, Littorella en Isoëtes' (3110) en 'Oligotrofe wateren met Littorella- of Isoëtes-vegetatie (Nanocyperetalia)' (3130) zijn in de goed ontwikkelde vorm ondertussen grotendeels verdwenen uit het gebied. Dit was ooit uitgesproken anders. De contouren van vele voormalige vennen zijn in het reliëf van het gebied nog gemakkelijk terug te vinden, doch ze zijn meestal drooggelegd en beplant.

Tabel 1 natuurstreefbeelden (bijlage 1 van de habitatrichtlijn): voorkomen in het gebied

Natura 2000-code	Natuurtype	Raming oppervlakte (%)	Opmerking
2310	psammofiele heide met Calluna- en Genista-soorten	ca. 1%	in relictten goed ontwikkeld
2330	open grasland met Corynephorus- en Agrostis-soorten op landduinen	1-2%	in relictten goed ontwikkeld
3110	mineraalarme oligotrofe wateren	1-2%	grotendeels verdwenen
3130	Nanocyperetalia	1-2%	grotendeels verdwenen
4010	Noordatlantische vochtige heide met Erica tetralix	2-3%	in belangrijke mate verdwenen
4030	droge heide	7-9%	beperkt in oppervlakte, maar lokaal goed ontwikkeld
6230 (+)	soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems	1-2%	hoewel beperkt in oppervlakte, zeer goed ontwikkeld habitat
7140	overgangs- en trilveen	0-1%	momenteel grotendeels verdwenen
7150	Rhynchosporion	0-1%	grotendeels verdwenen
9120	beukenbossen met Ilex- en Taxus-soorten	ca. 20%	matig ontwikkeld
9160	eikenbossen van het type Stellario-Carpinetum	1-2%	matig tot slecht ontwikkeld
9190	oude zuurminnende bossen met Quercus robur op zandvlakten	ca. 10%	matig ontwikkeld in projectgebied

Al in de tijd van het abdijbezit werden de gesloten depressies met een gracht doorgestoken doorheen het omliggende hogere reliëf. Een sluiswerk zorgde er echter voor dat ze als periodiek afgelaten visvijvers de ideale plaatsen werden voor het voorkomen van deze gemeenschap. De eerste floristen die rond 1830 het gebied nog met een aantal waterpartijen aantroffen noteerden dat waterlobelia (*Lobelia dortmanna*) voorkwam ('partout il est inondé'). Samen met de vijvers verdwenen waterlobelia en oeverkruid (*Littorella uniflora*) ondertussen uit het gebied.

Zeer belangrijk in aantal en kwaliteit waren de tegen verzuring gebufferde waterpartijen onder (periodieke) invloed van grondwater en gelegen in lemiger of kleirijk substraat. Pedologisch en hydrologisch is Averbode Bos en Heide nog steeds één van de kansrijkste gebieden in Vlaanderen voor het herstel van deze bijzondere gemeenschappen. Een goede indicatie is dat drijvende waterweegbree (*Luronium natans*) (1831, bijlage II van de habitatrictlijn) regelmatig opduikt in verschillende grachten in het gebied, de vijvers van het aangelegen recreatiegebied herbergen actueel wellicht de grootste populatie van deze plant in België.

Volgens vroeger floristisch onderzoek waren er tal van begeleidende plantensoorten van deze mesotrofe vennen en oevermilieu's in het gebied aanwezig zoals o.a. ondergedoken moerasscherm (*Apium inundatum*), klein blaasjeskruid (*Utricularia minor*), stijve moerasweegbree (*Baldellia ranunculoïdes*), pilvaren (*Pilularia globulifera*), veelstengelige waterbies (*Eleocharis multicaulis*), koprus (*Juncus capitatus*), draadgentiaan (*Cicendia filiformis*), riempjes (*Corrigiola litoralis*), moerasmele (*Deschampsia setacea*) en diverse glanswieren (*Nitella* species).

Zeker de waarnemingen van armbloemige waterbies (*Eleocharis quinqueflora*), dwergglas (*Radiola linoides*) en gipskruid (*Gypsophilla muralis*) duiden zelfs al enige verwantschap met kalkhoudende moerassen aan. Sommige van deze soorten zijn in deze grensregio van de Kempen nog steeds aan te treffen, in het gebied zelf zijn er nog recente waarnemingen van vlottende bies (*Scirpus fluitans*) en bleekgele droogbloem (*Gnaphalium luteoalbum*).

Het type 'Noord-Atlantische vochtige heide met *Erica tetralix* (4010) moet – afgelijnd aan bodem, hydrologie en historische kaarten – een grote verspreiding hebben gekend in het gebied. In alle vochtige delen is er na kapping of windval in het naaldhoutbestand onmiddellijk kieming van gewone dophei (*Erica tetralix*) en trekruis (*Juncus squarrosus*), in grachtjes komen veenmossen (*Spaghna*) veel voor. Ronde zonnedauw (*Drosera rotundifolia*) komt nog voor aan de aangrenzende recreatievijver, eveneens in het aangrenzende natuurgebied Gerhagen werd al een natte heide zeer succesvol hersteld. Hier verschenen beide *Drosera*-soorten (ronde zonnedauw (*Drosera rotundifolia*) en kleine zonnedauw (*D. intermedia*)) en bruine snavelbies (*Rynchospora fusca*). Dat in het gebied wellicht de soortenrijker variant van natte heide op lemige bodem voorkomt valt af te leiden aan het samengaan van de huidige relictten van dopheidevegetatie met een aantal zeggesoorten zoals blauwe zegge (*Carex panicea*), geelgroene zegge (*C. demissa*) en sterzegge (*C. echinata*). Na spontane verbossing van dit nat habitat verschijnt op een aantal plaatsen in het gebied de zeldzame varen koningsvaren (*Osmunda regalis*).

De 'droge heide' (4030) van de tertiaire heuvels heeft in het gebied een sterk gedifferentieerd voorkomen wegens de heterogene samenstelling van de bodem en de verschillende expositie van het reliëf en daaraan gebonden micro-klimaten. De droge heide van de zuidhelling is er thermofiel van karakter, in nog intacte heidegebieden van het Hageland is gaspeldoorn (*Ulex europaeus*) typerend, op één enkele plaats (Weefberg) komt momenteel nog kruipbrem (*Genista pilosa*) voor. Daarentegen zijn de heiderelictten van de koele en vochtige noordhellingen sterk gemengd met blauwe bosbes (*Vaccinium myrtillus*), volgens historische opgaven ook kwam ook rode bosbes (*Vaccinium vitis-idaea*) voor. Op één plaats groeit in dit milieu nog de in heel West-Europa zeer sterk bedreigde grote wolfsklauw (*Lycopodium clavatum*).

'Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems' (6230+) hebben in Vlaanderen bij uitstek een zeer kansrijk milieu op de matig zure en relatief goed vochthoudende zandsteenheuvels of de lemige zandgronden van het Hageland en de Zuiderkempen. Zeker in Averbode Bos en Heide kwamen oorspronkelijk zeer goed ontwikkelde voorbeelden voor. Thans zijn deze vegetaties bijna uitsluitend teruggedrongen tot paden en exploitatiewegen in het bos. Grotendeels bevatten ze enkel nog soorten die na het kappen van naaldhout terugkeren uit de zaadvoorraad. Tandjesgras (*Danthonia decumbens*), veelbloemige veldbies (*Luzula multiflora*), tormentil (*Potentilla erecta*) en mannetjesereprijs (*Veronica officinalis*) zijn algemeen. Borstelgras (*Nardus stricta*), liggende vleugeltjesbloem (*Polygala serpyllifolia*), liggend walstro (*Galium saxatile*), blauwe knoop (*Succisa pratensis*), gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*) en kruipganzerik (*Potentilla anglica*) komen nog maar op enkele plaatsen voor.

Heidekartelblad (*Pedicularis sylvatica*), klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*), zaagblad (*Serratula tinctoria*), hondsviooltje (*Viola canina*), spits havikkruid (*Hieracium lactucella*), verfbrem (*Genista tinctoria*) en welriekende nachtorchis (*Platanthera bifolia*) verdwenen afgelopen decennia uit het gebied. De eerste drie genoemde soorten komen wel nog voor net buiten het gebied op de uitlopers van dezelfde heuvelrug. De potenties voor het herstel van deze populaties in het gebied zijn dus bijzonder hoog.

Een zeer kenmerkende soort voor de Nardetalia (6230+) van de ijzerzandsteenheuvels én het gebied was rozenkransje (*Antennaria dioica*), samen met de begrazing van gemeenschappelijke (heischrale) weiden is de soort al decennialang uit Vlaanderen verdwenen. Ook van een aantal andere exclusieve kensoorten van het soortenrijke heischrale grasland zoals gelobde maanvaren (*Botrychium lunaria*) en herfstschroeforchis (*Spiranthes spiralis*) zijn historische waarnemingen bekend van een aantal nabije ijzerzandsteenheuvels. Dit alles wijst er op dat het gebied – en de ijzerzandsteenheuvels in het bijzonder – één van de grootste potentiële waarden vertegenwoordigen naar herstel van soortenrijke heischrale graslanden in Vlaanderen!

'Overgangs- en trilvenen' (7140) zijn wellicht al bij de historische ontginning van het abdijgoed uit het gebied verdwenen. In een aantal vennen is er momenteel wel al terug een aanzet tot veenvorming met drijvende veenmostapijten maar overigens zonder kenmerkende hogere plantensoorten.

'Slenken in veengronden' (7150) komen actueel niet meer in het beschouwde gebied voor. In het aangrenzende Gerhagen werden langs het ven 'Pinnekensweyer' met volledig vergelijkbare geomorfologische, hydrologische en historische achtergrond door eenvoudig beheer van plaggen terug mooie snavelbiesvegetaties (Rhynchosporion) (7150) ontwikkeld met witte snavelbies (*Rhynchospora alba*), bruine snavelbies (*R. fusca*), moeraswolfsklauw (*Lycopodiella inundata*), kleine zonnedauw (*Drosera intermedia*), ronde zonnedauw (*D. rotundifolia*) en veenmossen (Spaghna). Van deze soorten zijn talrijke oude opgaven voor het gebied.

De 'Beukenbossen van het type met Ilex- en Taxussoorten' (9120) komen voor op de historische standplaatsen van het loofbos op de matig zure kleihoudende of zandlemige bodems. Dit bostype neemt potentieel veruit de grootste oppervlakte in van het bosgebied, de herkenbaarheid en de kwaliteit ervan is echter sterk vervaagd door de intensieve bosbouwpraktijken en de massale aanplant van naaldhout (zie ook knelpunt B1). Ook andere snelgroeïende loofhoutsoorten, in bijzonder Amerikaanse eik (*Quercus rubra*), verstoren het bosbeeld.

Door het bosbouwkundig verwaarlozen van veel percelen tijdens het laatste decennium komt het loofbos terug sterk opzetten en zelfs typische hogere bosplanten kunnen zich dan uitbreiden. Dit bostype wordt te Averbode gekenmerkt door veel wintereik (*Quercus petraea*), naast hazelaar (*Corylus avellana*) komt steeds meer hulst (*Ilex aquifolium*) voor in de struiklaag. Kensoorten van de kruidlaag zijn lelietje-der-dalen (*Convallaria majalis*), dalkruid (*Maianthemum bifolium*), witte klaverzuring (*Oxalis acetosella*), gewone

salomonszegel (*Polygonatum multiflorum*), adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*) en lokaal bosgierstgras (*Milium effusum*). Langs sloten staat dikwijls massaal dubbelloof (*Blechnum spicant*).

Op de ijzerzandsteenheuvels met kleilenzen in de ondergrond kwam een variant voor van periodiek vochthoudende bodems. Hier zijn in het verleden bijzondere boszoom- en hakhoutvegetaties beschreven met zaagblad (*Serratula tinctoria*), betonie (*Stachys officinalis*), knollathyrus (*Lathyrus linifolius*), zwartblauwe rapunzel (*Phyteuma nigrum*) en berghertshooi (*Hypericum montanum*). Enkel fraai hertshooi (*Hypericum pulchrum*) en dicht havikskruid (*Hieracium lachenalii*) komen als belangrijkste zoomplanten van gebufferd milieu vandaag nog in het gebied voor, zaagblad (*Serratula tinctoria*) staat wel nog op dezelfde heuvelrug net buiten het gebied. Deze voor Vlaanderen uitzonderlijke plantensoorten geven trouwens goed de verwantschap weer tussen deze bossen en de heischrale graslanden die op dezelfde bodemsoort gedij(d)en.

'Eikenbossen van het type Stellario-Carpinetum' (9160) komen slechts zeer lokaal voor in het gebied. Enkel op een aantal van de meest lemige gronden wijzen een beperkt aantal bosanemoon (*Anemone nemorosa*), gele dovenetel (*Lamium galeobdolon subsp. montanum*) en gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*) op een voedselrijker bostype, ook is er uit het verleden een waarneming van de typische kensoort bosereprijs (*Veronica montana*).

De 'Oude zuurminnende bossen met *Quercus robur* op zandvlakten' (9190) komt eerder nog fragmentarisch voor op de landduinen, meestal is het verdrongen door aanplanting van naaldhout. Onder het naaldhout wijst de massaal voorkomende blauwe bosbes (*Vaccinium myrtillus*) en in de bosranden stijf havikskruid (*Hieracium laevigatum*) en hengel (*Melampyrum pratense*) op de potenties voor herstel van dit type. Vermeldenswaard is dat op dezelfde duinengordel een aantal vroegere waarnemingen zijn van de in heel de Atlantische biogeografische regio bedreigde jeneverbes (*Juniperus communis*).

3.7.2. Faunistische waarden (Kaart 17)

De status van de populatie van *Triturus cristatus* in het projectgebied is momenteel niet goed gekend. Wel staat vast dat in de Demervallei en haar flanken (waarvan Averbode Bos en Heide deel uitmaakt) één van de belangrijkste Vlaamse (meta)populaties van *Triturus cristatus* herbergt.

Ook deze soort wijst door haar voorkomen en voortplanting in het gebied op een 'gebufferd' en niet verzuurd waterhabitat. Tijdens de voortplantingsperiode is de kamsalamander te vinden in een aantal kleinere poelen en grachten die plaatselijk nog voorkomen op de locatie van de oude vennen. De populatie staat nog in verbinding met andere geschikte leefgebieden in het habitatgebied, met name de Demerbroeken te Scherpenheuvel-Zichem en de vallei van de Kalsterloop met de Langdonken te Herselt en Aarschot. In vergelijking met de vroegere dichtheid van geschikte waterpartijen is de populatie van kamsalamander in het gebied wellicht (zeer) sterk afgenomen en bedreigd en zijn dringend herstelmaatregelen noodzakelijk.

Betreffende andere herpetofauna is er nog een opvallend grote populatie van levendbarende hagedis (*Lacerta vivipara*) aanwezig en zijn er regelmatige waarnemingen van hazelworm (*Anguis fragilis*). Ook deze soorten zullen gebaat zijn met een structuurrijker en open loofbos en zomen naar open heidevelden en vennen. De meerderheid van de waarnemingen worden momenteel precies gedaan in die gradiëntmilieus. Ook de populatie van middelste groene kikker (*Rana esculenta*) staat sterk onder druk door de zeer beperkte hoeveelheid open water die in het gebied nog rest. Historisch is het gebied – door de grote frequentie van vennen, stuifzand, heide, hakhout en structuurrijk loofbos op standplaatsen met sterk verschillend microklimaat – wellicht van groot belang geweest voor rugstreeppad (*Bufo calamita*) en gladde slang (*Coronella austriaca*), maar van deze soorten zijn in het gebied geen recente waarnemingen.

Ornithologisch is het gebied nog van belang voor soorten van loofbos en boszomen. Er broeden in Averbode Bos en Heide een 5-tal koppels havik (*Accipiter gentilis*), tevens zijn er jaarlijkse broedgevallen van wespandief (*Pernis apivorus*) (Annex I soort Vogelrichtlijn), buizerd (*Buteo buteo*), sperwer (*Accipiter nisus*) en boomvalk (*Falco subbuteo*). Deze laatste soort blijkt in het gebied sterk afhankelijk van vrij open terrein met venrelicten en de aanwezigheid van libellen.

Een andere soort die in de streek een kernpopulatie heeft in het gebied is zwarte specht (*Dryocopus martius*) evenals kleine bonte specht (*Dendrocopos minor*), afgelopen voorjaar werd voor het eerst middelste bonte specht (*Dendrocopos medius*) vastgesteld. Andere interessante soorten gebonden aan de percelen structuurrijk oud loofbos zijn fluitier (*Phylloscopus sibilatrix*), appelvink (*Coccothraustes coccothraustes*) en houtsnip (*Scolopax rusticola*). Enkele koppels bonte vliegenvanger (*Ficedula hypoleuca*) en gekraagde roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*) zijn broedvogel aan de meer open bosranden met heiderelicten of brede boswegen.

Ook boompieper (*Anthus trivialis*) komt nog met enkele koppels voor in het gebied, boomleeuwerik (*Lullula arborea*) en nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*) zijn ondertussen samen met de grotere heidepercelen verdwenen. Nochtans is het gebied en zijn ruimere omgeving voor nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*) steeds een traditionele broedplaats geweest. Dat herstel mogelijk is blijkt in het aangrenzende gebied Houterenberg op nog geen kilometer afstand van het gebied. Afgelopen voorjaar keerde nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*) hier weer als broedvogel nadat het heidehabitat terug werd hersteld.

Klapekster (*Lanius excubitor*) is in hetzelfde gebied terug vaste wintergast, broedgevallen worden al sinds de jaren 1970 niet meer genoteerd in het complex rond Averbode. Een andere soort die hier verdween in de tweede helft van de 20ste eeuw is tapuit (*Oenanthe oenanthe*) die voorheen broedvogel was op ondertussen met naaldhout dichtgeplante open landduinen. Roodborsttapuit (*Saxicola torquata*) is nog wel in enkele koppels te vinden aan de randen met vrij kleinschalige weiden en ruigten.

De in oppervlakte beperkte waterplassen en hun oevervegetaties trekken – in het verlengde van de kernpopulaties van de Demervallei – nog wel enkele koppels blauwborst (*Luscinia svecica*) en wintertaling (*Anas crecca*) aan. Eén ven (zgn. rietvijver) is momenteel nog groot genoeg voor broedgevallen van dodaars (*Tachybaptus ruficollis*), kuifeend (*Aythya fuligula*) en ijsvogel (*Alcedo atthis*). Hier zijn in de winter ook regelmatig fouragerende exemplaren van watersnip (*Gallinago gallinago*) en andere steltlopers (waaronder bosruiter (*Tringa glareola*)) waar te nemen. Afgelopen jaren pleisterden gedurende de zomermaanden regelmatig zwarte ooievaar (*Ciconia nigra*) in deze regio.

Ondanks zeer beperkt onderzoek (het gebied was tot voor kort een afgesloten privaat domein) blijkt het gebied na enkele korte inventarisaties toch nog een grote entomologische waarde te bezitten. Dit onderzoek was vooral gericht op de insecten van de open gedeelten. Logischerwijze is ook in de historische oud-bosvegetaties eveneens een grote rijkdom aan invertebraten te verwachten, maar daar zijn nog geen gegevens van.

In de lijst van de waargenomen sprinkhanen en krekels (Orthoptera) van heiderelicten en bosranden staan heidesabelsprinkhaan (*Metriopectera brachyptera*), veldkrekel (*Gryllus campestris*) en boskrekel (*Nemobius sylvestris*) in Vlaanderen als zeldzaam te boek. Snortikker (*Chorthippus mollis*) is zelfs een bedreigde soort in België. Deze soorten prefereren vegetaties op eerder arme, zandige en warme bodems, uit recent onderzoek blijkt dat de ijzerzandsteenheuvels in de streek een grote soortenrijkdom herbergen wat kon verwacht worden gezien het thermofiele karakter ervan.

Een groep die goede indicaties geeft over de natuurwaarde van het gebied zijn de lieveheerbeestjes (Coccinellidae) Die werden afgelopen jaar wel vrij goed onderzocht. Een aantal soorten opgenomen in de Vlaamse rode lijst werden ontdekt, met name het vrij

zeldzaam vierentwintigstippelig lieveheersbeestje (*Subcoccinella 24-punctata*) en het dertienstippelig lieveheersbeestje (*Hippodamia 13-punctata*) en drie zeldzame soorten, met name het hiërogliefenlieveheersbeestje (*Coccinella hiërographica*), het schitterend lieveheersbeestje (*C. magnifica*) en het zwart lieveheersbeestje (*Exochomus nigromaculatus*). Recent werd zelfs een eerste waarneming voor Vlaanderen genoteerd van het bosbesglanskapoentje (*Hyperaspis campestris*)! Ook deze soorten zijn vooral indicatief voor boszomen en heide, voor de laatste soort is een vitale bedekking met bosbes (*Vaccinium* sp) van groot belang.

Vlinders (Lepidoptera) zijn in Averbode Bos en Heide eveneens nog maar weinig onderzocht. In het doorlopende en het oostelijk aansluitende gebied Gerhagen en Houterenberg zijn evenwel al verschillende Vlaamse rode lijstsoorten gezien waarvan het voorkomen ook kan doorgetrokken worden naar het gebied, met name kleine ijsvogelvinder (*Limentis camilla*), bont dikkopje (*Carterocephalus palaemon*) en groentje (*Callophrys rubi*).

Op dezelfde doorlopende duinenrij is er op enkele km afstand westelijk (Langdorp) een populatie bekend van bruine eikenpage (*Satyrium ilicis*). Bruine vuurvinder (*Lycaena tityrus*) was tot voor kort als 'uitgestorven' genoteerd in Vlaanderen en als laatste waarneming –in de jaren 1990- werden de schrale graslanden genoteerd van het bij het gebied aanpalende recreatiedomein. In 2005 werd de soort terug voor Vlaanderen ontdekt in dezelfde overgangsregio van Hageland en Zuiderkempen nabij Aarschot op 10 km afstand van het gebied. Het is niet uitgesloten dat de soort ook nog wel degelijk voorkomt in het gebied zelf.

Een andere soort die in Vlaanderen historisch gezien uitsluitend van Averbode Bos en Heide werd gedocumenteerd is kleine vuurvinder (*Hipparchia statilinus*), een soort van thermofiele en zeer open schrale vegetaties. Uit gelijkaardig habitat zijn afgelopen decennia nog heivinder (*Hipparchia semele*), kammavinder (*Hesperia comma*) en heideblauwtje (*Plebejus argus*) uit het gebied verdwenen. De potenties voor het herstel van populaties van deze soorten zijn hoog in het gebied.

Vermeldenswaard is dat op dichtbijgelegen heuvels van het noordelijke Hageland regelmatig waarnemingen worden gedaan van een prioritaire soort uit de bijlage II van de Europese habitatrichtlijn, met name de Spaanse vlag (*Euplagia quadripunctaria*), de tot nu toe dichtstbijzijnde waargenomen plaats van reproductie (Aarschot) ligt op nog geen 10 km afstand van het gebied. De Hagelandse heuvels met hun groot contrast van thermofiele zuidhellingen en koele noordhellingen blijken (actueel en potentieel) een zeer geschikt habitat aan de uiterste noordrand van het areaal van deze prioritaire richtlijnsoort. Een andere dagactieve nachtvinder met gelijkaardige habitatvereisten is de Phegeavinder (*Amata phegea*) die vroeger al in het gebied zelf werd genoteerd en momenteel nog in een grote populatie voorkomt op de Voortberg op ongeveer 1 km ten zuiden van het gebied. Deze waarnemingen bewijzen dat het gebied mits aangepaste inrichting en beheer snel gekoloniseerd kan worden door tal van bijzondere soorten.

Ondanks de zeer sterk afgenomen oppervlakte geschikt waterhabitat zijn bij een eerste oppervlakkig onderzoek meer dan 25 soorten libellen (Odonata) aangetroffen waaronder een aantal bijzondere. Wellicht speelt de aangelegene zuivere en plantenrijke recreatieplas ten dele verder de motor in het overleven van een aantal soorten. Grotendeels betreft het weer kensoorten van gebufferd water, elders in de zandstreek zijn deze minder of meer bedreigd door verzuring. Op de rode lijst van Vlaanderen opgenomen soorten zijn o.a. kanaaljuffer (*Ceragrion tenellum*), venglazenmaker (*Aeshna juncea*), venwitsnuitlibel (*Leucorrhinia dubia*), gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*), kanaaljuffer (*Cercion lindenii*), tengere grasjuffer (*Ischnura pumilio*), bruine winterjuffer (*Sympecma fusca*), grote roodoogjuffer (*Erythromma najas*), metaalglanslibel (*Somatochlora metallica*) en smaragdlibel (*Cordulia aena*).

In het aangrenzende gebied Gerhagen is daarnaast ook noordse witsnuitlibel (*Leucorrhinia rubicunda*) nog present, wat enorme perspectieven opent voor populatieherstel van deze soort in het gebied. Averbode Bos en Heide staat voor libellen bovendien nog in interactie

met andere voor libellen soortenrijke gebieden van het Europees habitatgebied zoals de Demerbroeken, de vallei van de Drie Beken en de Langdonken in de vallei van de Kalsterloop. Na het herstel van het vennencomplex, kan dit gebied een hot spot worden voor deze groep in het Europese laagland!

Ook naar zoogdieren (Mammalia) is momenteel nog een te beperkt onderzoek gebeurd. Vermeldenswaard naar Vlaamse normen is dat hier in de 20ste eeuw is een populatie van ree (*Capreolus capreolus*) bleef standhouden in een periode dat deze elders in Vlaanderen decennialang uitgeroeid bleek. Naast de diverse soorten marterachtigen (Mustelinae) die nog in het gebied voorkomen, zijn de oude loofbossen in het gebied zeker een uitdaging voor boommarter (*Martes martes*).

De uniciteit van het Averbode Bos en Heide ligt met andere woorden in:

- de geomorfologische verscheidenheid, die ervoor zorgt dat alle types van heidesystemen (veenslenken en – bulten, natte heide, heischraal grasland – droge heide, landduinvegetaties), en de gradiënten ertussen, in mozaïek met elkaar voorkomen;
- de landschappelijke opbouw, die duidelijk nog de restanten draagt van historisch landgebruik, wat uitzonderlijk is in het Europese laagland;
- de hoge (weliswaar hier en daar fragmentaire) natuurwaarden, zowel fyto-sociologisch als faunistisch.
- het uitzonderlijk belang van afzonderlijke habitats en soorten op Vlaams tot Europees niveau.

3.8. Toerisme en recreatie (Kaart 18)

Er is een mooi aanbod van cultuurhistorische en toeristisch recreatieve voorzieningen in het gebied. Zo zijn de abdij-site en het recreatiedomein de Vijvers belangrijke aantrekkingspolen van nationaal en regionaal belang. De doorkruising van het gebied door verschillende vormen van routegebonden recreatie trekt samen met de hoge landschappelijke waarde van het gebied vele recreanten aan.

Autotoeristen kunnen de abdijroute volgen. Dit is een route doorheen de Kempen die de Abdij van Tongerlo, Averbode en Postel aandoet. Voor de autotoeristen en voor de tal van dagtoeristen zijn er voldoende parkeerplaatsen in het gebied,. Deze hebben momenteel geen functionele differentiatie of inrichting.

Ruiterpaden zijn in het aangelegen Gerhagen uitgestippeld en bewegwijzerd maar in het gebied worden momenteel een aantal aanbevolen routes gepromoot naar de ruiterverenigingen.

Wat betreft het fietstoerisme zijn er verschillende routes uitgestippeld op verschillende niveaus. Belangrijk in het gebied zijn de fietsroutes van bovenlokaal niveau. De verschillende fietsknooppuntennetwerken van de provincie Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant sluiten in de fietsknooppunten op elkaar aan.

In het noordelijk gelegen gebied Hertberg heeft de provincie Antwerpen reeds een mountainbikeroute uitgestippeld waarop kan aangesloten worden.

Momenteel wordt het vrij dichte rechthoekig netwerk van ontginningspaden in het gebied gebruikt door wandelaars en mountainbikers

De grotere dreven zoals de Luikerdreef hebben reeds een goede gescheiden infrastructuur waarlangs ruiters fietsers en wandelaar zich veilig kunnen verplaatsen.

De vijvers van Averbode zijn in de zomermaanden een ware trekpleister voor dagrecreanten. Het heeft volgens het gewestplan, samen met de aanliggende camping, de bestemming van

recreatiegebied. Momenteel is een werkgroep actief onder begeleiding van de VLM die de haalbaarheid onderzoekt van een bestemmingswijzigingen die investeringen in het recreatiegebied moeten mogelijk maken.

Aangezien het gebied vroeger niet toegankelijk was, zijn een aantal initiatieven ontwikkeld sinds 2004 om het gebied open te stellen voor het publiek. In 2005 werd achter de scouts van Averbode een speelzone afgebakend, met de bedoeling om deze in te richten. In het voorjaar van 2006 werd in het gebied een fietsroute, een mountainbikeroute (over de Weefberg) en drie wandelpaden geopend.

Toeristische centra zijn er niet in het gebied maar er is wel een winkel aan de abdij waar men informatie over de streek kan vinden. Dit is echter niet voldoende. Informatieborden op het terrein vind je nauwelijks of niet.

3.9. Bosbouw (Kaart 19)

Volgens de boskartering 2001 ligt er 551 ha bos in het projectgebied (zie Kaart X, situering). Ongeveer 86 % van het gebied bestaat uit bos.

Voor het gebied is ook een bosbeheersplan goedgekeurd in 1993 dat geldig is tot 2012. Dit beheersplan is van toepassing op twee deelgebieden; het deel 'Bierhoef' (Averbode Heide in Laakdal en Tessenderlo) en het deel 'Nieuw Dreef (Averbode Bos in Scherpenheuvel-Zichem). Het gaat om een "Beperkt beheersplan". Dit beheersplan werd opgemaakt door Cominpro NV in opdracht van de familie De Merode. De oppervlakte van het gebied waar het beheersplan voor geldig is, bedraagt 561,50 ha. Dit valt grotendeels samen met het projectgebied. Een zone bos rond recreatiedomein de vijvers hoort tot dit beheersplan maar niet tot het projectgebied.

Het opgemaakte beheersplan was hoofdzakelijk economisch gericht met inbegrip van jacht. De ecologische, sociaal-educatieve, scherm- en wetenschappelijke functie kwamen niet aan bod. De voorziene bedrijfsvorm was overwegend hooghout met hieraan gekoppeld het kaalslagsysteem. In totaal ging het om 276 bestanden. Zeven bestanden hadden een hakhoutbeheer, vier bestanden een middelhout beheer.

Sinds november 2005 staat Natuurpunt in voor het beheer. De vervanging van het bosbeheersplan door het beheersplan dat in opmaak is in het kader van het dossier dat in opmaak is voor de erkenning als natuurreservaat was een van de aankoopvoorwaarden voor Natuurpunt.

3.9.1. Soortensamenstelling

Tabel 2: Soortensamenstelling van de bossen in het gebied (bron boskartering 2001)

Soorten	Opp. (%)
Loofhout	13,75
Beuk	0,33
Eik	8,52
Populier	0,98
andere	3,92
Naaldhout	78,55
Gewone den	15,41
Corsicaanse den	57,33
fijnspar	1,04
andere	3,32
Gemengd loofhout	1,63
Gemengd naaldhout	6,07

Het merendeel (78 %) hiervan zijn monotone naaldhoutbestanden. Corsicaanse den is overheersend (57 %). Gewone den komt op de tweede plaats. Daarnaast zijn er een klein aantal (gemengde) bestanden met fijnspar, Lork en Douglas ("andere" in tabel).

De rest van het bos bestaat uit eenvormige loofhoutbestanden en gemengde bestanden. Eik is de meest voorkomende loofboom. Amerikaanse eik komt ook voor. Een kleine oppervlakte wordt ingenomen door enkele populieraanplanten en alluviale soorten (elzen, wilg,...) of berk.

3.9.2. Ontwikkelingsfase

Tabel 3: Ontwikkelingsfase van de bossen in het gebied (bron boskartering 2001)

Ontwikkelingsfase	Opp. (%)
Jong LH	3,01
Middeloud LH	4,19
Oud LH	6,77
Ongelijkjarig LH	1,42
Jong NH	14,25
Middeloud NH	46,52
Oud NH	21,27
Ongelijkjarig naaldhout	2,59
Jong LH + NH	17,26
Middeloud LH + NH	50,71
Oud LH + NH	28,04
Ongelijkjarig LH + NH	4,01

Bij het naalddhout zijn de meeste bestanden middeloud: Dit betekent specifiek voor naalddhout een leeftijd tussen de 20 en de 60 jaar.

Bij de loofbomen zijn er meer oude dan middeloude bomen.

Aangezien de meeste bomen naalddhoutbomen zijn, zijn de middeloude bestanden overheersend.

3.9.3. Sluitingsgraad)

Tabel 4: Sluitingsgraad van de bossen in het gebied (bron boskartering 2001)

Sluitingsgraad	Opp. (%)
<i>Minder dan 1/3</i>	<i>8,03</i>
<i>Van 1/3 tot 2/3</i>	<i>15,03</i>
<i>Meer dan 2/3</i>	<i>76,94</i>

Het bos is grotendeels gesloten.

3.9.4. Bedrijfsvorm

Tabel 5: Bedrijfsvorm van de bossen in het studiegebied (bron boskartering 2001)

Bedrijfsvorm	Opp. (%)
<i>Hooghout</i>	<i>99</i>
<i>Middelhout</i>	<i>0</i>
<i>Hakhout</i>	<i>1</i>

Hooghout is veruit de meest voorkomende bedrijfsvorm.

Volgens de gegevens van het beheersplan zijn er 7 hakhoutbestanden met een totale oppervlakte van 8,17 ha. Er zijn 4 middelhout bestanden met een totale oppervlakte van 7,36 ha. Tabel 7 en 8 geven meer informatie omtrent grootte en samenstelling van deze bestanden.

Tabel 6: Hakhoutbestanden: ouderdom en samenstelling (bron bosbeheersplan Bierhoef – Nieuw Dreef)

Gebied	Bestandnr.	Opp.(ha)	Heersende boomsoort (HAKHOUT)	Jaar aanleg	van
Nieuw Dreef	10	2,01	Els	1983	
	49	0,52	Els	1985	
	67	1,55	Berk + Els	1980	
Bierhoef	73	0,31	Berk	1985	
	75	0,25	Els	1985	
	117	2,23	Berk (33) + Am Eik (33) + Els (33)	1980	
	132	1,30	Berk (50) + Eik (50)	1980	
TOTAAL		8, 17			

Tabel 7: Middelhoutbestanden: ouderdom en samenstelling (bron bosbeheersplan Bierhoef – Nieuw Dreef)

Gebied	Bestandnr	Opp.(ha)	Heersende boomsoort (MIDDELHOUT)	Jaar aanleg	van
Nieuw Dreef	8	2.24	Gewone den + berk	1965	
	103	2.98	Eik (30%)-laatste dunning 1986	1918	
Bierhoef	93	1.20	Eik(10%)+Lork ?	1906	
	131	1.21	Berk+Eik+Am Eik (60%)	1986	
TOTAAL		7,63			

3.9.5. Kappen en verjongen (tabel 7)

In het beheersplan wordt een omlooptijd voorzien van 60 tot 100 jaar voor naaldhout (grove den, corsicaanse den, lork, Douglas en fijnspar). Voor loofhout (beuk, inlandse eik en Amerikaans eik) wordt die op 80 tot 150 jaar gesteld. De kaprijpheid van populier en wilg wordt beoordeeld op de stamdikte (vanaf een omtrek van 140 cm).

In de periode van het beheersplan (1993 – 2012) werden voor 17 bestanden eindkap voorzien. Zie tabel 8. De eindkap wordt volgens het beheersplan doorgaans uitgevoerd d.m.v. kaalslag. Los van deze voorziene eindkappen zijn er in 2006 nog twee andere bestanden kaalgekapt.

Tabel 8 : overzicht van in het beheersplan voorziene eindkappen (bron bosbeheersplan Bierhoef – Nieuw Dreef)

Jaartal van eindkap	bestandnr	
	Bierhoef	Nieuw dreef
1993	26, 122	
1994	41, 42	
1995	44	18, 41
1996	40, 69	105
1997	43, 64	133, 25
1998		3
2000		12, 83

In verband met verjonging vermeld het beheersplan “verjonging door loofhout indien economisch mogelijk”.

3.9.5. Werken

Bij werken, ingrepen en activiteiten wordt voor elk deelgebied melding gemaakt van drainagewerken. Hiermee wordt het normaal onderhoud van bestaande grachten, rond bestaande beboste percelen op te bebossen percelen, bedoeld.

3.10. Jacht

Momenteel is er in het gebied geen jacht, maar wel in de onmiddellijke omgeving, met name rond de abdij.

In en nabij het gebied waren er tot voor kort viertal jachtovereenkomsten van kracht. Een eerste overeenkomst werd gesloten voor Averbode Bos ('Nieuw Dreef'). Deze overeenkomst liep af in juli 2003.

Voor Averbode Heide ('Bierhoef') was er een overeenkomst tot 31 mei 2006. Deze overeenkomst werd mits financiële compensaties in 2004 opgezegd na overleg met de jachtrechthouder.

In de gemeente Laakdal en Scherpenheuvel - Zichem had één persoon het jachtrecht voor 'Gendarme Heide' (= zone tussen de Herseltse Loop en de Langestraat, ten noordwesten van Averbode Bos). Deze overeenkomst liep af in juli 2003.

Tussen den Eik en de abdij wordt een jachtrecht verleend door de abdij. Deze overeenkomst is in de loop van 2006 vernieuwd.

3.11. Landbouw (Kaart 20)

Volgens de mestbankregistratie van 2005 vallen ongeveer 22 percelen geheel of gedeeltelijk in het studiegebied. Het gaat om een oppervlakte van 36,7 ha of 6 % van het gebied. De gronden behoren toe aan 9 bedrijven. Drie van deze bedrijven hebben een lage productie-omvang*. In volgende tabellen wordt een overzicht gegeven van teelt en gebruiksgegevens.

Tabel 1 : Teeltgegevens 2005 (bron mestbankregistratie 2005)

teelt	oppervlakte
Permanent grasland	2,8 ha
Tijdelijk grasland	6,1 ha
mais	27,6 ha
Bufferstrook erosie	0,2 ha
totaal	36,7 ha

De teelten bestaan vooral uit grasland en maïs. Meer dan de helft van de percelen is langs 3 of 4 zijdes ingesloten door bos.

* Productie-omvang wordt berekend op basis van het Bruto Standaard Saldo (BSS) uit de mestbankregistratiegegevens. Het BSS is de jaarlijks gewogen gemiddelde waarde van een landbouwproductie (de bruto – productie) verminderd met de proportionele directe kosten die aan deze productie verbonden zijn. Naar mate de omvang van een bedrijf groter wordt, haalt het een groter BSS. Aangezien bij de berekening van het BSS alleen rekening gehouden wordt met de directe kosten en er geen rekening gehouden wordt met de overige kosten (w.o. arbeidskosten) kan m.b.v. het BSS geen inzicht worden verkregen van het arbeidsinkomen op een bedrijf

Tabel 2 : Bedrijfsgegevens 2004 (bron mestbankregistratie 2005)

bedrijfstype	Opp in gebied (ha)	Aantal bedrijven
melkvee	24,8	4
rundvee	4,0	2
kleine productie-omvang	7,9	3
totaal	36,7	9

De bedrijven met kleine productie – omvang hebben een gemiddelde bedrijfsgrootte van 10 ha. De andere bedrijven hebben een bedrijfsgrootte die gemiddeld genomen ligt rond de 54 ha. Eén bedrijf houdt varkens en twee bedrijven hebben een paard of pony.

De meeste bedrijfszetels zijn in de provincie Antwerpen gesitueerd (Herselt, Laakdal). De grootste oppervlakte van de landbouwgrond in het projectgebied ligt op het grondgebied van Scherpenheuvel – Zichem (25 ha). In tabel 3 worden de gegevens per gemeente samengevat.

Tabel 3 : Oppervlakte geregistreeerde landbouwgrond per gemeente (bron mestbankregistratie 2005)

Gemeente	Geregistreeerde oppervlakte (ha)
Veerle (Prov Antwerpen)	4,9
Scherpenheuvel – Zichem (Prov Vlaams – Brabant)	25
Tessenderlo (prov Limburg)	6,4
Totaal	36.7

Van de gronden die bij de mestbank zijn aangegeven zijn de meeste gronden in pachtgebruik, twee percelen echter worden door de landbouwers via een contract gehuurd aan Natuurpunt vzw.

Beleidsmatig valt op dat een groot deel van de landbouwpercelen in groene gewestplanbestemming liggen (> 50 %), in VEN-gebied liggen (40 %), ankerplaats (90 %) en habitatrictlijn (> 50 %). De meeste percelen met een gele gewestplanbestemming liggen aan de rand van het gebied. Eén perceel op grondgebied van Tessenderlo (3,6 ha) valt echter op doordat het een gele gewestplanbestemming heeft maar tegelijk in een zone ligt prioritair voor habitattherstel en vernatting. Daarnaast ligt het ook in habitatrictlijngebied.

Wat de bemestingsnormen betreft, hebben de grotere percelen gelegen aan de rand van het gebied de algemene normen. De vaak kleinere percelen gelegen in het bosgebied hebben als norm nulbemesting met recht op ontheffing of 'bosgebied algemeen' waar de gewone bemestingsnormen van kracht zijn. Bij het vastleggen van deze bemestingsnormen 'bosgebied algemeen' werd alleen naar de ecologische waarde van de percelen zelf gekeken, de mogelijke randeffecten op het aangrenzend bosgebied werden niet in rekening genomen.

Na de doorverkoop van de gronden van de VLM is 60 % van de landbouwgrond eigendom van de VLM gebleven. De rest is voor het merendeel eigendom van Natuurpunt. Een klein gedeelte landbouwgrond is eigendom van de abdij van Averbode geworden.

Naast deze gronden die in landbouwgebruik zijn, kunnen aansluitend nog twee percelen vermeld worden die niet voor professionele landbouw gebruikt worden. Het gaat om 4,4 ha die enerzijds gebruikt wordt als moestuin/ponyweide en een groene bestemming heeft op het gewestplan. Het perceel wordt gehuurd van Natuurpunt.

Het andere perceel is een stuk grond dat ooit een gebruik als hobby-weide kende maar dat momenteel enkel nog grasvlakte is zonder echt een gebruik te kennen. Dit perceel wordt gehuurd van de VLM.

Slechts een gedeelte van deze percelen wordt opgenomen in het natuurinrichtingsproject (zie pagina 50).

Gebiedsvisie (Kaart 21)

De gebiedsvisie wordt schematisch gesynthetiseerd in *Kaart 21*.

Centraal in de gebiedsvisie staat het herstel van het vennen- en vijvernetwerk. Dit moet bepalend worden voor de identiteit van het gebied. De eigenschappen en knelpunten van de historische vennen werden opgelijst. Een 12-tal vennen komen in aanmerking voor venherstel in de huidige situatie. Voor zes vennen dient er een oplossing gevonden te worden voor het landbouwgebruik vooraleer aan venherstel kan gedaan worden.

Het natuurherstel in het kader van natuurinrichting zal zich concentreren op de zones die zullen vernatten na herstel van de waterhuishouding. Hydrologisch zijn de laagste delen van het gebied echter grotendeels door oppervlakkige ontwatering verdroogd, maar deze situatie is zeer gemakkelijk terug om te keren. De natuurstreefbeelden die beoogd worden, zijn eiken-beukenbossen en eiken-berkenbossen, natte en droge heide, heischrale graslanden, stuifduinvegetaties en water-en oevervegetaties.

De recreatie in Averbode Bos en Heide wordt geoptimaliseerd in functie van de zachte recreant: wandelaars, fietsers en ruiters. De zachte recreatie wordt voornamelijk voorzien rond de omgeving van de abdij en het recreatiedomein De Vijvers. Er worden recreatieve verbindingen voorzien naar de Demervallei ten zuiden en ten westen van Averbode Bos en Heide, naar Gerhagen ten oosten en Hertberg en Elsschot ten noorden. De orthogonale padenstructuur zal op termijn verdwijnen of enkel voor het beheer gebruikt worden. Vier historische dreven, met name de Luikse Dreef, de Oude Mechelse Baan, de Prinsendreef en de Bierhoefdreef worden geherwaardeerd als oriëntatieassen voor de zachte recreant. Secundaire recreatieve assen verbinden de oriëntatieassen met de omliggende dorpskernen en attractiepunten. De secundaire assen vormen de basis van nieuwe wandelparours geïnspireerd op 17de eeuwse tracés die bepaald werden door reliëf en waterhuishouding. Op enkele plaatsen langs de oriëntatieassen worden recreatieve uitvalsbasisen voorzien (parkings, rustplaatsen met informatieborden, attractiepunten, etc.).

De landschappelijk waardevolle zones worden opgewaardeerd. Het historisch landgebruik wordt aanschouwelijk gemaakt voor de bezoeker, en specifieke aandacht gaat naar de historische tracés van de wegen, de historische ontginning door de abdij. De sites van cultuurhistorisch en archeologisch belang zoals historische hoeves en ijzerzandsteengroeves krijgen extra aandacht.

1. Ecologie

Ecologisch gezien kunnen er 3 doelstellingen vooropgesteld worden:

- Het grootschalige herstel van een historisch complex van vennen met *Littorelletalia uniflorae* (3110), *Nanocyperetalia* (3130), *Ericion tetralicis* (4010) en *Rhynchosporion* (7150) met overgangen naar trilvenen (7140) is prioritair. Extra aandacht gaat daarbij naar het herstel van de populaties van drijvende waterweegbree, *Littorella uniflora* en *Lobelia dortmanna*.
- Het grootschalige herstel van een gordel van drogere habitats die de vencomplexen omringen en met elkaar verbinden, bestaande uit duingraslanden (psammofiele heide met *Calluna* en *Genista* (2310), *Corynephorretalia canescentis* (2330), *Callunetum* (4030) en het prioritaire habitat *Nardetalia* (6230+).
- Het grootschalige herstel en de herontwikkeling van zeer waardevolle wintereiken-beukenbossen (*Quercus-Fagetum* (9120)) en zomereiken-berkenbossen (*Quercus-Betuletum* (9190) (en in mindere mate *Stellario-Carpinetum* (9160)) in mozaïek met de andere Annex I habitats.

Van al deze habitats zijn er in het gebied ofwel nog relictten aanwezig, ofwel zijn er zeer hoge potenties om optimaal tot ontwikkeling te komen.

Naast het positief effect op de habitats en flora zullen ook enkele annex I soorten van de Vogelrichtlijn in aantallen toenemen en zich hervestigen in het gebied. Belangrijke Annex I doelsoorten die heel positief zullen reageren op het grootschalig herstel van de historische vencomplexen zijn woudaap (*Ixobrychus minutus*), grote zilverreiger (*Egretta alba*), roerdomp (*Botaurus stellaris*), ijsvogel (*Alcedo atthis*), porseleinhoen (*Porzana porzana*), bosruiter (*Tringa glareola*) en visarend (*Pandion haliaetus*). We hopen ook dat zwarte stern (*Chlidonias niger*) zich als broedvogel in de herstelde vencomplexen zal hervestigen.

Andere Annex I soorten, typisch voor halfopen habitats op landduinen, zullen eveneens positief reageren op de acties ondernomen in dit project. We denken hierbij aan nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*) en boomleeuwerik (*Lullula arborea*). Deze soorten zijn momenteel als broedvogel uit het gebied verdwenen. Door uitvoering van het project zullen deze soorten voor het eerst sinds jaren terug kunnen broeden in het gebied. Deze hervestigingen zouden een belangrijke uitbreiding van het areaal betekenen, een belangrijke voorwaarde voor het duurzaam behoud van de soorten.

1.1. Natuurstreefbeelden

1.1.1. Psammofiele heide met Calluna- en Genista-soorten (2310) en open grasland met corynephorus- en Agrostis-soorten op landduinen (2330)

Wat het gebied op Europees niveau bijzonder maakt, is de aanwezigheid van intacte landduinen. Deze landduinen zijn een gevolg van Middeleeuwse verstuingen. Enkel in de provincies Antwerpen en Limburg komen nog dergelijke intacte complexen met landduinen voor. Het areaal van landduinen met hun bijzondere habitats zoals duinheide en duingraslanden (respectievelijk 2310 en 2330) is in Vlaanderen steeds beperkt geweest. Binnen dit beperkte areaal vormden de landduinen van Averbode Bos en Heide met hun duinheide en duingraslanden (respectievelijk 2310 en 2330) één van de belangrijkste en meest zuidelijke complexen in Vlaanderen omwille van hun grootte en uitgestrektheid (we verwijzen hiervoor naar historische gegevens van de abdij van Averbode). Daardoor zijn ze van uitzonderlijk Vlaams geografisch belang.

De echte waarde van het gebied ligt in het door elkaar en gecombineerd aanwezig zijn van verschillende fyto-sociologische gemeenschappen met naast duinheide ook duingraslanden, meer bepaald de associatie van struikhei en stekelbrem (*Genista anglicae* – *Callunetum*) (2310) en het associatie van buntgras en heidespurrie (*Spergulo* – *Corynephorum*) (2330). Bovendien zijn de potenties voor (herstel van) kwaliteitsvolle duinheide en duingraslanden zeer groot en direct te realiseren.

Gezien een groot deel van deze habitats binnen de Atlantische zone net in de lage landen hun belangrijkste areaal heeft, kan men zonder meer stellen dat het gebied van groot Europees belang is. Immers, ook elders binnen de Europese Unie zijn landduinen zeer zeldzaam en beperkt tot Noord-België, Nederland, Denemarken en Noord-Duitsland.

Hoewel kwalitatief goede duinheidehabitats beperkt zijn in oppervlakte, is het gebied dus van groot Europees en Vlaams belang voor dit habitat, vermits het de enige duinheidehabitats van belang zijn in de zuidelijke Kempen. Bovendien zijn de potenties voor herstel bijzonder groot, zodat het gebied van 'steppingstone' kan uitgroeien tot een echt kerngebied voor psammofiele heide met Calluna- en Genista-soorten (2310) en open grasland met Corynephorus- en Agrostis-soorten op landduinen (2330) in Europa. Het herstel en vooral het vergroten van deze duinheidehabitats is dan ook van cruciaal belang.

1.1.2. Mineraalarme oligotrofe wateren met amfibische vegetatie: *Lobelia*, *Littorella* en *Isoëtes* (3110) en oligotrofe wateren met *Littorella*- of *Isoëtes*-vegetatie (*Nanocyperetalia*) (3130)

Venhabitats van het type 3110 en 3130 zijn in goed ontwikkelde vorm ondertussen grotendeels verdwenen uit het gebied. Dit was ooit uitgesproken anders. De contouren van vele voormalige vennen zijn in het reliëf van het gebied nog gemakkelijk terug te vinden, doch ze zijn meestal drooggelegd en beplant. Pedologisch en hydrologisch is Averbode Bos en Heide één van de kansrijkste gebieden in Vlaanderen voor het herstel van deze bijzondere gemeenschappen.

Het herstel van deze venhabitats (*Littorelletalia uniflorae* (3110) en *Nanocyperetalia*(3130)) vormt één van de belangrijkste doelstellingen van dit project.

1.1.3. Noordatlantische vochtige heide met *Erica tetralix* (4010)

Dit vegetatietype is in heel het Europese laagland zeldzaam geworden. Omzetting naar landbouwgrond heeft geleid tot een enorm habitatverlies. Ontwatering en depositie van nutriënten hebben geleid tot een sterk kwaliteitsverlies. In Averbode Bos en Heide is het dophei-verbond (*Ericion tetralicis*) (4010) door ontwatering en aanplanten sterk in oppervlakte achteruit gegaan, hoewel de aanwezige relicten nog van goede kwaliteit zijn.

Bovendien komt in Averbode Bos en Heide een soortenrijker variant van natte heide (4010) op lemige bodem voor. Dit valt af te leiden aan het samengaan van de huidige relicten van dopheidevegetatie met een aantal zeggesoorten zoals blauwe zegge (*Carex panicea*), geelgroene zegge (*C. demissa*) en sterzegge (*C. echinata*).

De potenties voor herstel van dit habitat in het gebied zijn uitzonderlijk hoog. Reeds nu kiemen in alle vochtige delen na kapping of windval in het naaldhoutbestand onmiddellijk gewone dophei (*Erica tetralix*) en trekruis (*Juncus squarrosus*).

1.1.4. Droge Heide (4030)

Droge heide vormt een zeldzaam vegetatietype in het Europese laagland. Door habitatverlies (wijziging van ruimtelijke bestemming met industrie en woonzones) en intensivering van de landbouw is het areaal in de afgelopen eeuw meer dan gedecimeerd. Maar ook de resterende zones zijn bedreigd door actieve bebossing met naaldhoutaanplanten of verbossing door stopzetten van beheer. Dat is ook het geval in het gebied: van de droge heide rest in Averbode Bos en Heide slechts nog een kleine oppervlakte.

De droge heide (4030) op de tertiaire heuvels in het gebied heeft bovendien een sterk gedifferentieerd voorkomen wegens de heterogene samenstelling van de bodem en de verschillende expositie van het reliëf en daaraan gebonden micro-klimaten. De droge heide van de zuidhelling is er thermofiel van karakter, op één enkele plaats komt momenteel nog kruipbrem (*Genista pilosa*) voor. Daarentegen zijn de heiderelicten van de koele en vochtige noordhellingen sterk gemengd met blauwe bosbes (*Vaccinium myrtillus*). Op één plaats groeit in dit milieu nog de in heel West-Europa zeer sterk bedreigde grotre wolfsklauw (*Lycopodium clavatum*)!

Hoewel kwalitatief goede heidehabitats momenteel beperkt zijn in oppervlakte, is het gebied echter van zeer groot belang, door het voorkomen van diverse subtypen van droge heide (4030) op korte afstand van elkaar. In het gebied zijn er bovendien hoge potenties aanwezig om de geschikte abiotische uitgangscodities voor de ontwikkeling van diverse typen van droge heden (4030) te herstellen, waardoor het Europese belang van het gebied voor Callunetum vegetaties (4030) nog verder zal toenemen.

1.1.5. Soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems (6230+)

Uit historische gegevens blijkt dat Averbode Bos en Heide tot de Vlaamse én Europese topgebieden behoorden inzake goed ontwikkelde, zeer soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems (Nardetalia (6230+)).

Deze vegetaties zijn bijna uitsluitend teruggedrongen tot paden en exploitatiewegen in het bos. Averbode Bos en Heide – en de ijzerzandsteenheuvels in het bijzonder – vertegenwoordigt echter één van de grootste potentiële waarden naar herstel van soortenrijke heischrale graslanden in Vlaanderen.

Soorten zoals tandjesgras (*Danthonia decumbens*), borstelgras (*Nardus stricta*), liggende vleugeltjesbloem (*Polygala serpyllifolia*), blauwe knoop (*Succisa pratensis*), gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*) en kruipganzerik (*Potentilla anglica*) komen nu nog voor in het gebied. Na herstel van heischrale graslanden (6230+) verwachten we de kieming van soorten zoals heidekartelblad (*Pedicularis sylvatica*), klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*), zaagblad (*Serratula tinctoria*), hondsviooltje (*Viola canina*), spits havikskruid (*Hieracium lactucella*), verfbrem (*Genista tinctoria*) en welriekende nachtorchis (*Platanthera bifolia*).

Het herstel van het prioritaire habitat Nardetalia (6230+) vormt één van de belangrijkste doelstellingen van dit project.

1.1.6. Overgangs- en trilveen (7140)

Overgangs- en trilveen (7140) komt als habitat momenteel niet meer voor in het gebied, maar de potenties voor het herstel van dit bijzondere habitatype zijn onmiskenbaar aanwezig. Meerbepaald bij het herstel van het historisch complex van vennen met Littorelletalia uniflorae (3110) en Nanocyperetalia (3130) verwachten we dat er overgangen naar trilvenen (7140), met o.a. waterdrieblad (*Menyanthes trifoliata*) en diverse Spaghnumsoorten, zullen ontwikkelen te ontwikkelen. Voor Vlaanderen is dit habitatype bijzonder bedreigd.

1.1.7. Slenken in veengronden (7150)

Het Rhynchosporion (7150) is, alleen al door de aard van de abiotiek, nog zeldzamer dan de Noordatlantische vochtige heide met Erica tetralix (4010), waar ze ruimtelijk bij aansluit. Actueel komt dit habitatype niet meer in het gebied voor. In het aangrenzende Gerhagen werden in volledig vergelijkbare geomorfologische, hydrologische en historische achtergrond door herstelbeheer terug mooie Rhynchosporion vegetaties (7150) ontwikkeld met witte snavelbies (*Rhynchospora alba*), bruine snavelbies (*R. fusca*), moeraswolfsklauw (*Lycopodiella inundata*), kleine zonnedauw (*Drosera intermedia*), ronde zonnedauw (*D. rotundifolia*) en veenmossen (Spaghna). We mogen dus stellen dat de potenties voor herontwikkeling van dit habitat in Averbode Bos en Heide bijzonder hoog zijn.

1.1.8. Beukenbossen van het type met Ilex- en Taxus-soorten (9120)

Dit bostype neemt potentieel veruit de grootste oppervlakte in van het bosgebied binnen Averbode Bos en Heide, de kwaliteit is echter sterk gedegradeerd door aanplanten, drainage en agressieve exoten. De potenties voor herstel van dit bostype zijn echter zeer groot.

In Averbode Bos en Heide treffen we bovendien een bijzonder type eikenbeukenbos (9120) aan, dat in geheel de Atlantische biogeografische regio zeer zeldzaam is. Dit bostype wordt gekenmerkt door veel wintereik (*Quercus petraea*), naast hazelaar (*Corylus avellana*), hulst (*Ilex aquifolium*), lelietje-van-dalen (*Convallaria majalis*), dalkruid (*Maianthemum bifolium*) en witte klaverzuring (*Oxalis acetosella*). Op de ijzerzandsteenheuvels met kleilenzen in de ondergrond vinden we een zeer bijzondere variant van periodiek vochthoudende bodems. Hier zijn in het verleden bijzondere boszoom- en hakhoutvegetaties beschreven met zaagblad (*Serratula tinctoria*), betonie (*Stachys officinalis*), knollathyrus (*Lathyrus linifolius*), zwartblauwe rapunzel (*Phyteuma nigrum*) en berghertshooi (*Hypericum montanum*). Deze

voor Vlaanderen uitzonderlijke plantensoorten geven trouwens goed de verwantschap weer tussen deze bossen en de heischrale graslanden die op dezelfde bodemsoort gedij(d)en.

1.1.9. Eikenbossen van het type *Stellario-Carpinetum*

Eikenbossen van het type *Stellario-Carpinetum* (9160) komen slechts zeer lokaal voor in het gebied. Enkel op een aantal van de meest lemige gronden wijzen een beperkt aantal bosanemoon (*Anemone nemorosa*), gele dovenetel (*Lamium galeobdolon subsp. montanum*) en gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*) op een voedselrijker bostype. Het gebied is dan ook van matig belang voor dit bostype in Vlaanderen.

1.1.10. Oude zuurminnende bossen met *Quercus robur* op zandvlakten (9190)

Het berken – eikenbos (*Betulo – Quercetum roboris*) is een gemeenschap, meestal ontstaan als successievorm van onbeheerde droge heide of als secundaire successie na bebossing met grove den en andere naaldboomsoorten.

Echte oude bossen van dit type zijn in Vlaanderen een zeldzaamheid. De gebruiksdruk vanaf de Middeleeuwen tot vandaag heeft het bosareaal sterk ingekrompen. In het gebied zijn echter heel wat potenties aanwezig om dit habitatype – al dan niet in mozaïek met droge heide (bvb. binnen een boomheidelandschap) zeer kwaliteitsvol te laten ontwikkelen.

Doordat dit habitat in goed ontwikkelde vorm sowieso niet algemeen is in Vlaanderen, kunnen we het gebied hiervoor als zeer belangrijk beschouwen.

1.1.11. Samenvatting

De potenties en het belang van de voornaamste beoogde natuurstreefbeelden worden weergegeven in volgende tabel:

:

Tabel 2 natuurstreefbeelden (bijlage 1 van de habitatrichtlijn): potenties en belang in het gebied

Natura 2000-code	Natuurstreefbeeld	Potenties en belang
2310	psammofiele heide met Calluna- en Genista-soorten	heel wat potenties voor uitbreiding en kwalitatieve ontwikkeling, projectgebied van groot Europees belang vanuit biogeografisch oogpunt en zeldzaamheid landduinen
2330	open grasland met Corynephorus- en Agrostis-soorten op landduinen	heel wat potenties voor uitbreiding en kwalitatieve ontwikkeling, projectgebied van groot Europees belang vanuit biogeografisch oogpunt en zeldzaamheid landduinen
3110	mineraalarme oligotrofe wateren	na uitvoering project zal projectgebied één van de Europese topgebieden worden voor dit habitat met tal van zeldzame soorten
3130	Nanocyperetalia	na uitvoering project zal projectgebied één van de Europese topgebieden worden voor dit habitat met tal van zeldzame soorten
4010	Noordatlantische vochtige heide met Erica tetralix	hoge potenties voor herontwikkeling, waardoor projectgebied van Vlaams en Europees belang wordt
4030	droge heide	op Europees niveau unieke gradiënten, projectgebied bekleedt vanuit biogeografisch opzicht bijzondere positie
6230 (+)	soortenrijke heischrale graslanden op arme bodems	projectgebied van uitzonderlijk Vlaams en Europees belang, zeer grote potenties voor herstel, na herstel één van de Europese topgebieden voor dit prioritaire habitat
7140	overgangs- en trilveen	onmiskerbare potenties voor herontwikkeling bij venherstel, na herontwikkeling van Vlaams tot Europees belang
7150	Rhynchosporion	hoge potenties voor herontwikkeling bij herstel vochtige heide (4010), na herontwikkeling van Vlaams tot Europees belang
9120	beukenbossen met Ilex- en Taxus-soorten	zeer belangrijke potenties voor herstel, o.m. in mozaïek met heischrale vegetaties (6230+), project geeft aanzet voor ontwikkeling Europees topgebied voor dit habitat

9160	eikenbossen van het type Stellario-Carpinetum	potenties slechts op beperkte oppervlakte aanwezig
9190	oude zuurminnende bossen met Quercus robur op zandvlakten	hoge potenties voor kwalitatieve ontwikkeling, o.m. in mozaïek met droge heide, waardoor projectgebied van Vlaams belang zal worden

1.2. Doelsoorten

De voornaamste beoogde doelsoorten zijn aandachtsoorten (Rode Lijstsoorten, Limburgs Prioritaire Soorten en soorten in kader van de Speciale Beschermingszones) die relevant zijn voor het gebied (per groep):

1.2.1. Flora

Drijvende waterweegbree (*Luronium natans*) (nr. 1831)

Drijvende waterweegbree (*Luronium natans*) komt nu reeds in het gebied verspreid voor en, afhankelijk van de weersituaties en droogteperioden, in sommige jaren in grote aantallen. De vijvers van het aangelegen recreatiegebied herbergen actueel wellicht de grootste populatie van deze plant in België.

Door de geplande inrichtingsmaatregelen ontstaan heel wat ondiepe, periodiek droogvallende situaties en ondiepe vennen, die ideaal zijn voor drijvende waterweegbree (*Luronium natans*) en een hele reeks andere bijzondere habitats (nrs. 3110, 3130). De soort koloniseert snel nieuwe habitats en reageert goed op het ruimen van slib.

1.2.2. Amfibieën en reptielen

Kamsalamander (*Triturus cristatus*) (nr. 1166)

De verspreiding van kamsalamander (*Triturus cristatus*) is duidelijk discontinu en versnipperd in Vlaanderen. De status van de populatie van deze soort in het gebied is momenteel niet goed gekend. Wel staat vast dat de Demervallei en haar flanken (waarvan Averbode Bos en Heide deel uitmaakt) één van de belangrijkste (meta)populaties van Vlaanderen van kamsalamander (*Triturus cristatus*) herbergt. Op sommige plaatsen bestaan de deelpopulaties uit meer dan 100 individuen, sommige deelpopulaties zijn kleiner. De populatie van kamsalamander (*Triturus cristatus*) in de Demervallei is goed verspreid en levensvatbaar.

Het herstel van de hydrologie en de gebufferde vencomplexen in Averbode Bos en Heide zal een belangrijke meerwaarde voor de kamsalamander (*Triturus cristatus*) kunnen opleveren door vergroting van geschikt leefgebied. Op die manier draagt het project ook bij tot het tegengaan van een verdere versnippering – met alle problemen en negatieve invloeden (cfr. eilandtheorie) van dien – van de populatie van kamsalamander (*Triturus cristatus*).

1.2.3. Vogels

Hoewel het gebied niet als vogelrichtlijngebied aangemeld werd, is het van Vlaams tot Europees belang als broedgebied van een reeks Annex I soorten van de Vogelrichtlijn.

Blauwborst (*Luscinia svecica*) broedt langsheen de deels herstelde vencomplexen. Vlaanderen heeft voor deze soort binnen Europa een grote verantwoordelijkheid: procentueel gezien komt een belangrijk deel van de cyanecula-onder soort (witsterblauwborst) hier voor. Bijgevolg moeten we het gebied van Europees belang beschouwen voor deze soort. De geplande werken in kader van dit project zullen het leefgebied van (witster)blauwborst (*Luscinia svecica cyanecula*) vergroten, waardoor het gebied van Europees belang wordt.

Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*) en boomleeuwerik (*Lullula arborea*) zijn verdwenen als broedvogel in het gebied. De oorzaak is heel duidelijk het verdwijnen van de half open heidehabitats. Het vooropgestelde éénmalig beheer zal het optimaal biotoop voor beide soorten opnieuw herstellen. Verwacht kan worden dat beide soorten op het einde van het project terug broedend zullen aangetroffen worden in het gebied. Beide soorten zouden dan voor het eerst in decennia in het gebied broeden.

In de beboste delen komen alle gewone bosvogels voor. Zwarte specht (*Dryocopus martius*) is verspreid aanwezig in de open bossen in het gebied. Regelmatig komt wespendief (*Pernis*

apivorus) tot broeden in de bosgedeelten van Averbode Bos en Heide. Voor deze soorten is het gebied van nationaal belang.

In het gebied overwinteren jaarlijks bijzondere Annex I soorten. Voor klapekster (*Lanius excubitor*) en watersnip (*Gallinago gallinago*) is Averbode Bos en Heide van Vlaams belang als overwinteringsgebied.

Andere belangrijke doelsoorten zijn de Limburgse Prioritaire Soorten (Colazzo, S en D. Bauwens, 2003). Soorten die hier nog niet eerder vermeld werden zijn: roodborsttapuit (*Saxicola torquata*) en gekraagde roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*) (tevens adoptiesoort voor de gemeente Tessenderlo).

Tabel 3 Potenties voor vogels in het gebied

Naam	Wetenschappelijke naam	Raming populatiegrootte voor het gebied		
		standvogel	trekvogel	
			broedend	overwinterend
				doortrekker
Beoogde bijlage 1 soorten van de vogelrichtlijn				
nachtzwaluw			voormalig broedvogel	
Andere beoogde soorten				
ijsvogel	Alcedo atthis	1-2		
roerdomp	Botaurus stellaris		potentiële broedvogel	
zwarte stern	Chlidonias niger		voormalig broedvogel	
zwarte ooievaar	Ciconia nigra			3-5
blauwe kiekendief	Circus cyaneus			potentiële wintergast
zwarte specht	Dryocopus martius	2-3		
grote zilverreiger	Egretta alba		potentiële broedvogel	
watersnip	Gallinago gallinago			25-30
wouwaapje	Ixobrychus minutus		potentiële broedvogel	
klapekster	Lanius excubitor			1-2
boomleeuwerik	Lullula arborea		voormalig	

		broedvogel	
blauwborst	Luscinia svecica	5-10	
visarend	Pandion haliaetus		1
wespendief	Pernis apivorus	1-2	
porseleinhoen	Porzana porzana	potentiële broedvogel	
houtsnip	Scolopax rusticola	30-40	
bosruiter	Tringa glareola		potentiële gast op trek (mogelijk tot 100 ex.)

1.2.4. Zoogdieren

Er zijn totnogtoe weinig gegevens m.b.t. de zoogdierenfauna van het gebied. Bij een oppervlakkige inventarisatie van de vleermuizen zijn slechts enkele algemene soorten gevonden, die wel op de lijst van de Annex IV van de Habitatrichtlijn staan. Het gaat om watervleermuis (*Myotis daubentonii*), gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*), gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*) en laatvlieger (*Eptesicus serotinus*).

1.2.5. Dagvlinders en dagactieve nachtvlinders

Een aantal vlinderssoorten stellen zeer specifieke eisen aan hun habitat en zijn bijgevolg zeer goede indicatorsoorten. Een volledige inventarisatie zal gebeuren. Interessante soorten zijn groentje (*Callophrys rubi*), bont dikkopje (*Carterocephalus palaemon*) en kleine ijsvogelvlinder (*Limenitis camilla*).

Als extra doelsoort kunnen we nog bruine vuurvliinder (*Lycaena tityrus*) vooropstellen. Deze soort lijkt een zeer ambitieus doel, doch vanwege de historische waarnemingen in het gebied willen we deze toch toevoegen aan de lijst.

Voor de dagactieve nachtvlinders zijn er twee doelsoorten vooropgesteld: de zuringspanner (*Lythria cruentaria*) en de phegeavlinder (*Amata phegea*).

1.2.6. Libellen

Omwille van het venherstel zijn libellen een belangrijke groep van doelsoorten. Een volledige inventarisatie zal gebeuren. Volgende soorten kunnen als doelsoort vooropgesteld worden: tengere pantserjuffer (*Lestes virens*), Noordse witsnuitlibel (*Leucorrhinia rubicunda*), koraaljuffer (*Ceragrion tenellum*), smaragdlibel (*Cordulia aenea*), venwitsnuitlibel (*Leucorrhinia dubia*), metaalglanslibel (*Somatochlora metallica*), bruine winterjuffer (*Sympecma fusca*), grote roodoogjuffer (*Erythromma najas*) en venglazenmaker (*Aeshna juncea*).

1.2.7. Sprinkhanen en krekels

Omwille van het grootschalig herstel van open habitats zijn sprinkhanen en krekels een belangrijke groep van doelsoorten. Een volledige inventarisatie zal gebeuren hiervoor.

Doelsoorten zijn de volgende: heidesabelsprinkhaan (*Metrioptera brachyptera*), snortikker (*Chorthippus mollis*), veldkrekel (*Gryllus campestris*) en boskrekel (*Nemobius sylvestris*).

1.2.8. Xylofage kevers van de oud bosrelict

In het oud bos wordt er verwacht dat er een aantal zeldzame houtbewonende kevers kunnen voorkomen. Dit is een belangrijke groep van doelsoorten omwille van de grootschalige bosomvorming naar natuurlijke bossen. In deze bossen spelen spontane processen zoals o.m. vorming van dood hout door windval, sterfte op stam,... een belangrijke ecologische rol.

2. Erfgoedwaarden

Op basis van het voormalig en het lopend historisch onderzoek en rekening houdend met de doelstellingen en de middelen ihkv natuurinrichting kunnen volgende afgebakende visie-elementen naar voren worden geschoven:

- het historisch onderzoek ivf het uit de vergetelheid halen van de historische viskweek door de Abdij van Averbode
- de herwaardering van de nog bestaande historische hoeves en hun omgeving gelegen in het domein.
- het onderzoek naar de evolutie van het wegenpatroon in het domein en het herwaarderen van enkele historische wegtracés
- het onderzoek naar het historisch landgebruik met bijzondere aandacht voor de vroegere heide, de historische bosaanplantingen en hun evolutie en de steengroeves
- de relatie met de Abdij als voormalig ontginnings- en beheercentrum van het domein.

3. Recreatie

Op basis van de uitgangdoelstellingen voor de herinrichting van het domein de Merode, waarbij Averbodebos en –heide gedefinieerd is als een recreatief doorgangsgebied in een hoofdzakelijk te ontwikkelen natuurgebied, kan een ontwerpstrategie voor zachte recreatie worden uitgestippeld. Een belangrijk aandeel van de recreatieve visie wordt uitgewerkt via het ‘planprogramma de Merode’ ihkv het instrument Landinrichting.

Uit voorgaande visie wordt Averbodebos en –heide binnen het de Merodegegeven als recreatief doorgangsgebied gezien tussen de bossen Gerhagen en de bossen van Hertberg. De Abdij van Averbode en haar onmiddellijke omgeving wordt een recreatief scharnierpunt tussen de 3 provincies.

In de visie kan onderscheid worden gemaakt tussen verschillende zacht-recreatieve doelgroepen: de wandelaar, de fietser, de ‘mountain-biker’, de ruiter. Binnen deze groepen kunnen verschillende types worden beschreven en aanverwante recreatievormen benaderd: joggers, lokale wandelaars, recreatie voor andersvaliden, gezinnen, ouderen, thematische recreatie, menners,... Criteria voor inrichting is afhankelijk van een oplijsting van deze doelgroepen. Afhankelijk van deze oplijsting kunnen routes en netwerken, bewegwijzering en infrastructuur worden ontworpen. Algemene voorzieningen zoals startplaatsen en parkings voor bovenlokale recreanten, oversteekplaatsen, infoborden, horeca, e.d. zijn hierbij noodzakelijk. Maar bovenal zijn de omgevingscriteria doorslaggevend voor een aantrekkelijke recreatie. Dit behelst zowel natuurwaarden als erfgoedwaarden en belevingswaarden.

In kader van het natuurinrichtingsproject kunnen een aantal recreatieve maatregelen uitgevoerd worden in de zin van recreatief medegebruik en natuurgerichte recreatie.

Hoofdzakelijk gaat het om het behoud, beheer en herstel van historische wegtracés voor recreatief gebruik doorheen het domein. Deze wegtracés worden ontworpen zodat circuits en netwerken worden gerealiseerd voor verschillende groepen recreanten, echter zonder de ecologische en hydrologische kwetsbaarheid te verstoren. Bovendien kan een evenwichtig ontworpen wegenpatroon een hoog beleefbaar landschap tonen, waarbij zowel natuur- als erfgoedwaarden worden ontsloten.

Goed gerichte en niet overdreven educatieve voorzieningen kan voor duiding van het omliggend landschap voor de recreant zorgen. Dit kan met infoborden en natuurobservatiehutten.

Ook strategisch gekozen rustpunten voorzien van zitbanken kunnen de recreatieve kwaliteit verbeteren.

Het is gewenst om de aan te leggen infrastructuur op een esthetisch verantwoorde wijze te ontwerpen en uit te voeren, zodat het domein ook in haar gebouwde elementen een eenheid vormt. Hierbij kan eventueel teruggerepen worden op historisch en/of lokale bouwmaterialen en –technieken.

Een planvoorstel op basis van voorgaande visie kan opgesteld worden, maar is ook sterk afhankelijk van de natuurontwikkelingsvisie en de termijnsbeheer voor het domein. In combinatie met de gekozen natuurdoelstellingen zal het recreatief plan worden uitgewerkt.

4. Bos

Gezien er voor het boscomplex Averbode Bos – Heide een nieuwe beheerder sinds november 2005 en deze een nieuw beheersplan opmaakt, zullen de beheersopties en visie van het oude beheersplan vervallen. Het oude beheersplan werd opgemaakt door Cominpro NV in opdracht van de familie van de Merode en had betrekking op bosareaal dat grotendeels samenviel met de afbakening van het studiegebied zoals terug te vinden in de haalbaarheidsstudie. De nadruk op het oude beheersplan lag op de economische functie.

De functies (zie bosdecreet) die Averbode Bos en Heide in de toekomst zal vervullen zijn in hoofdzaak :

- de ecologische functie
- de sociale en educatieve functie

Voor de ecologische functie wordt verwezen naar de visie ecologie. Bos zal het belangrijkste biotoop blijven maar krijgt een meer natuurlijke en gevarieerde invulling. Geleidelijk omvormen van het naaldhout, verwijderen van exoten, creeëren van een boomheidelandschap zijn voorbeelden van maatregelen die een invulling geven aan een meer natuurlijk bos. In dergelijk natuurlijker bos is er meer ruimte voor open plekken. De opmaak van een bosbalans wordt in kader van het projectrapport voorzien zodat er een overzicht is van de hoeveelheid bestaand bos/ open plekken / nieuw bos.

Voor de sociale en educatieve functie wordt verwezen naar de visie op recreatie. Het is de bedoeling het bosdomein open te stellen voor recreanten via aangepaste recreatieve voorzieningen (wandelnetswerken, onthaalpunten,...).

De economische functie van het bos zal functie zijn van het omvormingsbeheer. Met het LIFE-project worden de bossen met een negatieve houtwaarde (waar de investering in omvorming niet rendabel is) versneld omgevormd en worden de verliesen veroorzaakt door vernatting beperkt door versnelde omvorming of ontbossing.

5. Hydrologie

Door de stuurgroep werd herstel van het historisch vennencomplex als een van de prioritaire doelstellingen naar voren geschoven. Dit was gekaderd in het herstel van de natuurlijke waterhuishouding die mede gemotiveerd was vanuit integraal waterbeleid en de aanduiding van het deelgebied als habitatrictlijngebied voor o.a. voedselarme vennen, met speciale aandacht voor kamsalamander en drijvende waterweegbree.

Een groot deel van de gronden situeert zich rond de waterscheiding van het Netebekken en het Demerbekken. De waterhuishouding wordt relatief weinig beïnvloed door gebieden buiten het studiegebied. Hierdoor bestaan er heel wat mogelijkheden om via interne ingrepen de natuurlijke waterhuishouding te herstellen en op die manier een integraal waterbeheer mee te ondersteunen.

Integraal waterbeheer richt zich in het gebied op 3 aspecten:

- Verhoogde infiltratie naar ondiep grondwater dat daarna als een continu en gelijkmatig, lokaal kwelproces uittreedt.
- Verhoogde infiltratie naar het diepe grondwater als duurzame aanvulling van de ontginbare waterlagen.
- Verhinderen van oppervlakkig versnelde afstroming (via greppels, sloten, grachten) naar de waterlopen waardoor piekdebieten afgetopt worden (vasthouden-bergen-vertraagd afvoeren)

Specifiek voor het venherstel is er een voorbereidend onderzoek gebeurd door de VLM waarvan de resultaten en conclusies te vinden zijn in het rapport 'planvoorbereiding Averbode Bos en Heide'.

Samenvattend werden hierbij volgende conclusies getrokken:

Vijftien vennen komen in aanmerking voor venherstel in de huidige situatie. Voor zes vennen dient er een oplossing gevonden te worden voor het landbouwgebruik vooraleer aan venherstel kan gedacht worden. De andere vennen komen momenteel niet in aanmerking, aangezien ze geheel of gedeeltelijk buiten de eigendomsperimeter gelegen zijn.

Zeven systemen kunnen op korte termijn hersteld worden:

1. Centraal in Averbode Heide kan het vensysteem van 'Laat poeltje' hersteld worden
2. vlakbij het vorige systeem kan het vensysteem met 'Groot Eikenbos', 'Vrouwenkloosterwijer' en 'Boondriesvijver' hersteld worden.
3. In het zuiden van Averbode Heide kunnen de vennen 'Nieuwe akker', 'Berg', en de 'Proviseursvijver' hersteld worden.
4. In het noordwesten van Averbode Heide kan de 'Geervijver' worden hersteld. Eventueel kan het 'Lang ven' gedeeltelijk worden hersteld, in een later stadium als de hobbylandbouwer stopt, kan het volledig hersteld worden.
5. In het noordwesten van Averbode Bos kan het systeem van 'Hanneken-Beersvijver', 'Vramsel Heidehoef', 'Vramselvlaes' in de huidige situatie hersteld worden. In een later stadium komen ook 'Vramselvijver' en 'Krommen Ellenboogvijver' in aanmerking.
6. Centraal in Averbode Bos kan de 'Gorivijver' hersteld worden. In de 'Rietvijver' zijn eerst analyses van slib en water nodig om te evalueren of er vervuiling is.

Er kan in functie van de mogelijkheden en doelstellingen qua beheer, geopteerd worden om de vennen te laten verlanden of men kan ze uitgraven en openmaken. Er kan geopteerd

worden om de opstuwing via een regelbaar systeem te doen, zodat beheersingrepen mogelijk zijn. Het behoud van bepaalde grachten is dan noodzakelijk.

De mate waarin venherstel mogelijk is hangt af van zowel de grondwaterstanden als van de captatie van het oppervlaktewater. De kwelstromen in het gebied zijn vrij jong, aangezien het gelegen is op en nabij de waterscheiding van demer en nete. De bepalende factor is infiltratie, die door de meeste dennenbossen sterk wordt gelimiteerd. Het oppervlaktewater wordt snel afgevoerd via het vrij sterk uitgebouwde grachtensysteem. Naast opstuwing zal dus zowel bosvorming als het dempen van bepaalde grachten dus bijdragen tot venherstel.

Uit een ecohydrologische studie moet verder blijken wat de concrete herstelkansen zijn. Deze analyse zal gebeuren op basis van al de beschikbare gegevens zoals grondwater- en oppervlaktewaterpeilgegevens, kwaliteitsgegevens van grondwater en oppervlaktewater, bodemgegevens, gedetailleerde topografische gegevens (zowel DTM als terreinopmetingen), bodemgebruiksgegevens,.... Zo zal moeten blijken op welke manier de waterhuishouding zal wijzigen bij het nemen van bepaalde waterhuishoudingsmaatregelen. Zo is het evenwel de bedoeling om een aantal scenario's hydrologisch door te rekenen aan de hand van een hydrologisch model. Als resultaat worden nieuwe hydrologische situaties of nieuwe grond- en oppervlaktewaterstanden (GHG, GVG, GLG, duurlijnen,...) gesimuleerd of berekend op basis van concrete inrichtingsmaatregelen (nieuwe 'gebeurtenissen').

Maatregelen in dit verband kunnen zijn het voeren van een aangepast bosbeheer met verhoging van het aandeel loofhout met een opener bosstructuur, het dempen, stuwen en knippen van ontwateringgreppels en het herstellen (uitgraven, afschrappen, openkappen,...) van de vennen. Meer concrete en gedetailleerde uitvoeringsmodaliteiten en de daarbij horende kaarten met de afbakening van natuurstreefbeelden, grondwatertafels, ... zullen ontworpen worden op basis van de ecohydrologische studie (vnl. opmaak van hydrologisch modellen en doorrekening van scenario's).

6. Landbouw

Van de 39 ha gronden in het projectgebied met landbouwgebruik of hobby-landbouw, wordt voorgesteld uiteindelijk slechts een beperkt aantal op te nemen in het natuurinrichtingsproject. Op *Kaart 20* is terug te vinden om welke gronden het gaat. De uitgesloten gronden hebben grotendeels een agrarische gewestplanbestemming. De gronden die wel worden voorgesteld om opgenomen te worden in het project hebben bijna allemaal een groene gewestplanbestemming en zijn gelegen in habitatrichtlijn en/of VENgebied. Een uitzondering vormt een perceel van 3,6 ha dat wel een agrarische gewestplanbestemming heeft. Deze zone is ingesloten door natuur en bosgebied, ligt in habitatrichtlijn en bevindt zich in een zone prioritair voor venherstel en wordt omwille hiervan toch opgenomen. Een gewestplanwijziging op termijn via RUP Hageland is daarbij nodig indien deze agrarische grond een natuurfunctie krijgt.

Er wordt een pachtruil op vrijwillige basis voorgesteld en dit in eerste instantie naar gronden binnen het domein de Merode, gelegen in landbouwgebied die momenteel eigendom zijn van de VLM en vrij van pacht.

De inrichting van deze gronden na verwerving gebeurt zoals beschreven in de visie natuur.

Maatschappelijk draagvlak

1. Netwerkanalyse

Vooraleer van start kon worden gegaan met het betrekken van de belanghebbende actoren bij het natuurinrichtingsproject Averbode Bos en Heide was het belangrijk deze actoren te kennen.

In eerste instantie werd hiervoor een actorenmatrix ingevuld door de projectleiders van de verschillende deelgebieden van het domein de Merode Vervolgens werden deze gegevens verwerkt in een Acces databank, die werd aangevuld met gegevens die werden verworven via het internet. Tenslotte werd een vragenlijst opgesteld die is verstuurd naar een ruime selectie van zowel politieke als ambtelijke actoren, actoren uit het middenveld en lokale ondernemers. Bijkomend zijn er vele informele en formele contacten geweest tussen enerzijds de VLM, Afdeling Natuur, Natuurpunt en de gemeenten. Als gevolg van deze overlegmomenten werd een beeld verkregen van de te betrekken partners bij het natuurinrichtingsproject.

De direct betrokken partners zijn:

- Het Agentschap voor Natuur en Bos, afdeling Natuur en Bos & Groen
- Vlaamse Landmaatschappij
- Natuurpunt
- de gemeenten Scherpenheuvel-Zichem, Laakdal en Tessenderlo
- de provincies Vlaams-Brabant, Antwerpen en Limburg
- de abdij van Averbode
- de Boerenbond
- Stichting Kempens Landschap
- Regionaal Landschap Noord-Hageland
- Regionaal Landschap Lage Kempen

De indirect te betrekken actoren zijn:

- Heemkring Averbode
- Werkgroep Ecologie Tessenderlo
- Gerhagencommissie
- Wandelverenigingen (Wandelclub Wit-Blauw, Wandelclub De Grashoppers,...)
- Jeugdverenigingen (Scouts Averbode)
- Omliggende horeca zaken (Het Vossenhol, Den Eyck, Het Schaap,...)
- lokale landelijke (landbouw)gilden
- lokale bedrijfsgilden, handelsraden
- lokale milieuadviesraden
- lokale wijkraden (-comités)
- ...

2. Draagvlakonderzoek

2.1. algemeen

Tot voor kort was het grootste deel van het projectgebied, als onderdeel van het domein de Merode, niet toegankelijk voor het publiek. Hierdoor was er een totaal gebrek aan maatschappelijk draagvlak voor natuurontwikkeling in dit Natura 2000 gebied, aangezien de mensen het gebied slechts van buitenaf kenden, en aangezien ze er zelf geen gebruik van konden maken, noch om zich er te ontspannen, noch om er enig economisch voordeel uit te halen. Er was met andere woorden geen sprake van enige socio-economische verankering.

Sinds de aankoop van het domein de Merode door de Vlaamse overheid en de openstelling van de bossen, hebben de partners gezamenlijk al verscheidene initiatieven genomen om het gebied bij het grote publiek bekend te maken en zo het draagvlak voor de aanwezige natuur te verhogen: de uitgave van folders met voorstellingen van het projectgebied en aankondigingen van wandel- en opendeurdagen, een familie happening en de publicatie van diverse artikels... Hierdoor is het aantal bezoekers recent sterk gestegen. Om tegemoet te komen aan de toenemende vragen van verschillende groepen gebruikers – elk met specifieke eisen – is het creëren van een maatschappelijk draagvlak voor een sterk onderbouwde gebiedsvisie van bijzonder groot belang.

Daarnaast treedt er ook in deze regio de laatste jaren een snel verlopende verstedelijking rond het projectgebied op, een verschijnsel dat in praktisch heel oostelijk Vlaanderen zich voordoet. Samen met de verstedelijking groeit uiteraard de maatschappelijke nood aan 'groene ruimte'. De doelstellingen van het project lopen parallel met de recente maatschappelijke trend voor meer natuur.

Daarenboven bestaan er in het projectgebied nu reeds heel wat formele en goed lopende relaties en contacten tussen de partners die betrokken zijn bij het plattelandproject de Merode. Als illustratie geven we enkele voorbeelden:

- Averbode Bos en Heide is onderdeel van verscheidene toeristische projecten, zoals wandel- en fietstochten en het regionale fietsroutenetwerk. Rond het ganse domein de Merode wordt een toeristisch-recreatieve visie uitgewerkt met veel partners uit diverse sectoren.
- Jaarlijks voeren verscheidene scholen en jeugdbewegingen uit de omgeving beheerswerken uit in de natuurgebieden van Natuurpunt, en wordt op een educatieve manier kennis gemaakt met de natuur. Deze samenwerking zal uitgebreid worden naar het Averbode Bos en Heide, zodat het duurzaam beheer van de herstelde habitats én een maatschappelijke verankering van het gebied verzekerd wordt.
- Ook met de landbouwers, een belangrijke groep betrokkenen, wordt reeds op een positieve manier samengewerkt rond het regioproject en het beheer van natuurreservaten in de omgeving
- Averbode Bosen Heide werd officieel geopend tijdens de 'Walk for Nature' op 30 april 2006. Enkele duizenden mensen kwamen af naar Averbode om het gebied, de nieuwe wandelpaden en het MTBpad te gebruiken.
- Het bestaande overlegmodel rond het domein de Merode wil men tenslotte behouden en verder uitbouwen om tot een nog betere communicatie te komen en om zo veel mogelijk actoren te betrekken bij het project, het beheer en de openstelling van het gebied. Tevens zal hierdoor de maatschappelijke verankering van het project en van het gebied sterk groeien.

In het algemeen kunnen we stellen dat het draagvlak voor het openstellen van de bossen door de aankoop groot is. Deze stelling wordt ondersteund door de weinige opmerkingen die er vanuit de bevolking naar aanleiding van de aankoop en doorverkoop werden ingediend bij

het projectsecretariaat en door de massale opkomst tijdens de familiehappy hour in 2004. Naar aanleiding van de openstelling van de bossen, en van bestaande samenwerking tussen de lokale bestuurlijke actoren via de stuurgroep de Merode, werd in januari 2006 een pilootproject van geïntegreerd plattelandsbeleid opgestart in de omgeving van de bossen. Het natuurinrichtingsproject Averbode Bos en Heide kadert binnen de algemene visie die werd ontwikkeld naar aanleiding van de goedkeuring van het Charter de Merode. Het is één van de hefboomprojecten binnen het ruime plattelandsproject, en kan hiervan dus niet los worden gezien.

2.2. *bevraging van de direct betrokken actoren*

In het kader van de opmaak van het planprogramma en het integrale plan voor het gebied de Merode kregen de leden van de stuurgroep een vragenlijst opgestuurd. Deze werd ook toegelicht tijdens een bilateraal overleg. De vragenlijst peilde naar bestaande en gewenste projecten in het kader van het plattelandsproject de Merode. Uit de vragenlijsten van de partners die betrokken zijn bij het natuurinrichtingsproject mogen een aantal relevante zaken niet uit het oog worden verloren. Een aantal van deze gewenste projecten zullen niet direct via het natuurinrichtingsproject kunnen worden gerealiseerd. Toch is het belangrijk ons ervan bewust te zijn dat deze zaken leven bij de betrokken actoren, en dat we het natuurinrichtingsproject hier zo goed mogelijk op moeten laten aansluiten.

2.3. *Begeleidingsgroep Averbode Bos en Heide*

Door de oprichting van een begeleidingsgroep worden lokale actoren betrokken bij de voorbereiding van het natuurinrichtingsproject Averbode Bos en Heide.

In eerste instantie is de begeleidingsgroep een forum waar informatie wordt verspreid over de stand van zaken van het project. Daarnaast kunnen de leden opmerkingen en adviezen formuleren op documenten in voorbereiding. De begeleidingsgroep is de voorloper van het comité en de commissie, die worden opgericht wanneer de minister het project officieel instelt. Dit wil niet zeggen dat de huidige samenstelling hier reeds identiek aan is. In deze fase van het project is de begeleidingsgroep flexibel en dynamisch samengesteld.

- Agentschap Natuur en Bos (Afdeling Bos & Groen)
- Agentschap Natuur en Bos (afdeling Natuur)
- Gemeente Scherpenheuvel-Zichem
- Gemeente Tessenderlo
- Gemeente Laakdal
- Vlaams-Brabant
- Antwerpen
- Limburg
- Natuurpunt
- Abdij Averbode
- Stichting Kempens Landschap
- Regionaal Landschap Noord-Hageland
- Regionaal Landschap Lage Kempen
- Boerenbond

- De Vijvers

Op 27 juni kwam de begeleidingsgroep voor het natuurinrichtingsproject Averbode Bos en Heide voor de eerste maal bij elkaar. De rol van de begeleidingsgroep en de voorgeschiedenis van het project werden toegelicht. Er werd dieper ingegaan op het wat, waarom en hoe van de procedure natuurinrichting. De gebiedsvisie en de voorgestelde perimeter werden uit de doeken gedaan, en ook over de financiering en het verdere projectverloop werd gesproken. De deelnemers konden tot half juli aanpassingen aan de perimeter voorstellen, en tot begin augustus opmerkingen op de gebiedsvisie geven. In de helft van augustus krijgen de leden van de begeleidingsgroep het haalbaarheidsonderzoek opgestuurd. Hierop kunnen opmerkingen worden gegeven tot begin september (zie verslag In Bijlage 3).

2.4. *Wedstrijd 'Zet 'm Op!'*

Omdat het gebied voordien slechts gedeeltelijk toegankelijk was voor het ruime publiek organiseerde Natuurpunt op 30 april 2006 een Walk for Nature in Averbode Bos en Heide. De voornaamste doelstelling van de dag was het bekend maken van het gebied bij het ruime publiek. Naar aanleiding van dit evenement ontwierp de Vlaamse Landmaatschappij een foldertje met bijhorende wedstrijd. De mensen werden gevraagd hun kritische of roze bril op te zetten, en daarmee het gebied onder de loep te nemen. Iedereen kon opmerkingen, suggesties en dromen invullen op fiche en afgeven aan of opsturen naar het projectsecretariaat. Ongeveer 60 reacties kwamen binnen (zie Bijlage 3). Ook nadien werden folders verspreid in het Bosmuseum in Gerhagen en op de toeristische dienst van Tessenderlo. Hieruit volgden slechts twee reacties. Uit deze reacties wordt een eerste selectie gedaan, en vervolgens twee namen gekozen die elk een waardebon winnen voor een weekendje Bed & Breakfast in het gebied. Alle zinvolle reacties worden verwerkt in het rapport.

3. Toekomst

In de toekomst wordt er in dit project veel aandacht geschonken aan het betrekken van lokale actoren. In eerste instantie via de begeleidingsgroep, die de voorbereidingen van het project op de voet volgt. De begeleidingsgroep komt voor de tweede maal bij elkaar op 12 september, waar het onderzoek naar de haalbaarheid wordt besproken. In november of december komt de begeleidingsgroep voor de derde keer bij elkaar, zodat opnieuw een stand van zaken kan worden meegegeven, en kan de overgang worden gemaakt naar de oprichting van het comité en de commissie. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober zijn er opnieuw toelichtingen over het project voorzien aan de drie schepencolleges. Zo zijn ook de nieuwe besturen voldoende op de hoogte. Eens er meer zekerheid bestaat over de instelling van het project, wordt de ruimere bevolking geïnformeerd. Dit kan door middel van een interactieve en informatieve avond, waaraan de drie gemeenten meewerken, en waarbij verenigingen persoonlijk worden uitgenodigd. Afhankelijk van de interesse kunnen er later eventueel thematische werkgroepen worden opgericht. In deze fase is dit echter niet noodzakelijk omdat het projectgebied grotendeels eigendom is van één eigenaar, zijnde Natuurpunt, en omdat de andere grondeigenaars of –gebruikers, uitgezonderd de landbouw, niet sectoraal zijn georganiseerd.

In het kader van een oprichting van een grondenbank voor Averbode Bos en Heide zal er met de betrokken landbouwers op gepaste tijden bilateraal worden overlegd.

Uitvoerbaarheid

1. Doelstellingen van het project¹

1.1.1. *maximaal herstel van de natuurlijke waterhuishouding en de historische vencomplexen*

Om een optimaal zicht te hebben van de hydrologie van het gebied en de noodzakelijke maatregelen die genomen moeten worden om de natuurlijke waterhuishouding van het gebied maximaal te herstellen wordt er een ecohydrologische studie voor het gebied uitgevoerd.

In de ecohydrologische studie zullen een aantal acties voor het herstel van de natuurlijke hydrologie op hun haalbaarheid onderzocht worden. Wanneer deze positief en significant geëvalueerd worden voor het structureel oplossen van de knelpunten zullen deze in het kader van dit project uitgevoerd worden.

Maatregelen in dit verband kunnen zijn o.m. het dempen van grachten, ophogen van beekbodems met inbegrip van herprofilering, plaatsen van stuwen, verlagen maaiveld door afgravingen, het ontgripen en ontpannen van oude ontginningspatronen van de bosbouw, het omvormen van de naaldhoutbestanden (met hun sterke evapotranspiratie) naar opener vegeties en ijlere loofbossen, ...

Hierbij aansluitend is het herstel van de voorkomende historische vencomplexen. Zowel bosvorming in de omgeving van de vencomplexen zelf, als het dempen en stuwen van bepaalde grachten moeten bijdragen tot het herstel van een aantal vennen. Uiteraard dienen ook de naaldhoutaanplanten die in de vennen zijn aangeplant volledig verwijderd te worden samen met de strooisellaag en de organische toplaag. In vennen die omgezet werden naar een landbouwenclave zal het oorspronkelijke reliëf hersteld worden. Bovendien zal de voedselrijke toplaag afgegraven worden om een optimale abiotische uitgangssituatie te krijgen voor het herstel van waardevolle venhabitats (3110, 3130).

1.1.2. *herstel stuifzand- en landduinvegetaties*

Momenteel zijn de meeste voorkomende land- en stuifduinen beplant met naaldhout. Vooral bestanden van grove den en zwarte den nemen een groot deel van de oppervlakte in. Ondanks de aanwezigheid van de aanplanten is er onder de naaldbossen nog een vitale zaadbank van de doelsoorten aanwezig. Na het verwijderen van bomen, strooisel- en humuslaag, zal deze zaadbank worden vrijgesteld waardoor een spontane ontwikkeling naar duinheide- en zandduinvegetaties (2310, 2330) kan optreden. Doordat samen met de strooisel- en humuslaag een groot deel van de aanwezige nutriënten worden verwijderd, wordt de originele, voedselarme situatie waarop de doelvegetaties groeien, hersteld.

Maatregelen in dit verband zijn o.m. kappen van de naaldhoutaanplanten, verwijderen van de strooisellaag en afplaggen van de organische toplaag en beslaan ongeveer 10 ha.

Naast direct habitatherstel (2310, 2330, 4030) op grote schaal verwachten we ook de terugkeer van Annex I soorten van de Vogelrichtlijn, in het bijzonder nachtzwaluw en boomleeuwerik (beide soorten zijn in het gebied als broedvogel verdwenen).

1.1.3. *herstel boomheidelandschap*

Naast open zandduin- en duinheidevegetaties (2310, 2330) zijn er in Averbode Bos en Heide belangrijke potenties aanwezig voor het grootschalig herstel van een halfopen mozaïeklandschap, bestaande uit meer open heide- en schraalgraslandvegetaties (4010, 4030, 6230+, 7150) en meer gesloten bosvegetaties (vnl. 9190, maar ook 9120). Om deze

¹ De nummers in dit hoofdstuk verwijzen naar de habitatcodes in Tabel 1 (pagina 42)

bijzondere halfopen 'boomheidelandschap' te ontwikkelen dient de huidige, gesloten bebossingsgraad in de monotone aanplanten doorbroken te worden.

Door het verwijderen en omvormen van monotone naaldhoutaanplanten zullen we een grote oppervlakte boomheide kunnen creëren, zodat een structuurrijk en gevarieerd landschap ontstaat van heide met een variërende bebossingsgraad tussen twintig en zestig procent.

De waardevollere bosfragmenten, in hoofdzaak gemengd loofhout en loofhout, blijven uiteraard gespaard, zodat het totaalbeeld van de duinen- en heidegordel van Averbode Bos en Heide zal veranderen in een mozaïek van bos, boomheide, boomloze zandduinen, open heidehabitats en vencomplexen.

Maatregelen in dit verband zijn o.m. groepsgewijze kappingen van de naaldhoutaanplanten, verwijderen van de strooisellaag en afplaggen van de organische toplaag zodat de aanwezige zaadbank zal worden vrijgesteld en waardoor een spontane ontwikkeling naar heidevegetaties kan optreden.

Op plaatsen met grote potentie voor de ontwikkeling van natte tot vochtige heide- en schraalgraslandhabitats (4010, 6230+, 7150) zullen de boomstronken verwijderd worden om een degelijk begeleidend en wekerend biotoopbeheer te verzekeren.

In totaal zal deze maatregel uitgevoerd worden over een oppervlakte van ca. 55 ha waaronder:

- ⇒ ·30 ha natte tot vochtige heide- en schraalgraslandvegetaties (4010, 7150, 6230+) in mozaïek met meer gesloten bosvegetaties (9120 en 9190) waarbij ca. 80% uit open vegetaties bestaat;
- ⇒ ·25 ha droge heide- en schraalgraslandvegetaties (2310, 4030, 6230+) in mozaïek met meer gesloten bosvegetaties (9120 en 9190) waarbij ca. 30% uit open vegetaties bestaat.

Het boomheidelandschap is daarenboven als broed- en foerageergebied van verschillende Annex I soorten van de Vogelrichtlijn. Na herstel van het boomheidelandschap verwachten we de hervestiging van zwarte specht, wespandief, nachtzwaluw en boomleeuwerik.

1.1.4. herstel heischrale graslanden

Uit historische gegevens blijkt dat het prioritaire habitat Nardetalia (6230+) vroeger in het gebied een aanzienlijke oppervlakte innam. Aangekomen in de omgeving van Averbode en Westerlo meldt de botanicus Jean Kickx in 1832 "heuvelende maar weinig productieve gronden begroeid met schrale grassoorten en jeneverbes. Tussen Herselt en Westerlo is de grond nog zandig maar vochtiger en groeien in de bermen borstelgras, liggende vleugeltjesbloem, welriekende nachtorchis en stekelbrem".

Maatregelen in dit verband zijn het kappen van aanplanten, het verwijderen van boomstronken en afplaggen van de organische toplaag.

In totaal zal deze maatregel uitgevoerd worden over een oppervlakte van ca. 17 ha.

1.1.5. omvormen van aanplanten naar ecologisch waardevolle bossen

Opnieuw kunnen we putten uit historische botanische verslagen om een beeld te krijgen van de enorme potenties die er in het gebied aanwezig zijn inzake ecologisch waardevolle bossen behorende tot de types beuken-eikenbossen (9120) en eiken-berkenbossen (9190). Louis Ghysbrechts was op het einde van de 19de eeuw getuige van de laatste relictten van het loofwoud op de heuvels rond Averbode, voordat het gedegradeerd en vernield werd door de naaldhoutaanplanten. De bossen van Averbode, Westerlo en Tongerlo vormden toen in hun totaliteit de grootste oppervlakte loofbos, die in de Kempen was overgebleven.

Oorspronkelijke bossen staan bekend om hun rijkdom aan planten en dieren. Vooral op de iets rijkere ijzerzandsteengronden moet een in Europa zeldzaam bostype met wintereik hebben gegroeid waarin Ghysebrechts nog regelmatig zaagblad, knollathyrus, bochtige klaver, betonie, zwartblauwe rapunzel en berghertshooi heeft gezien.

De omvorming van de monotone aanplanten naar waardevol bos kan op twee manieren gebeuren:

- ⇒ verwijderen van alle aangeplante naaldbomen via kaalslag om vervolgens via spontane verbossing eikenberkenbos (9190) en eikenbeukenbos (9120) te laten ontwikkelen;
- ⇒ onregelmatige pleksgewijze, sterke dunningen om in de open plekken soorten van eikenberkenbos (9190) en eikenbeukenbos (9120) te laten ontwikkelen

In totaal zal deze maatregel uitgevoerd worden over een oppervlakte van ca. 50 ha.

1.1.6. *exotenbestrijding t.b.v. ontwikkeling kwaliteitsvol bos*

De belangrijkste exoten die verspreid in het gebied voorkomen, zijn Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik en rhododendron. Op de matig droge tot natte zandbodem zijn deze soorten, net zoals elders in de streek, bijzonder agressief.

In de eerste plaats oefenen ze een zeer negatieve invloed uit op de ontwikkeling van kwaliteitsvol eikenberkenbos (9190) en eikenbeukenbos (9120), doordat ze geen kieming van andere soorten toelaten en monotone vegetaties in de onderetage van bossen vormen.

In de tweede plaats vormen deze soorten een mogelijke bron voor uitzaaiing in herstelde en zich ontwikkelende habitats in het gebied. Alle drie de soorten kunnen immers gemakkelijk en zeer snel kiemen en kunnen habitats die in omvorming zijn snel koloniseren. Om te vermijden dat de inspanningen voor habitatherstel in de vorige niet te niet worden gedaan door uitzaaiende agressieve exoten, dienen de 'bronpopulaties' bestreden te worden.

Met deze actie willen we de drie voorkomende agressieve exoten in het gebied op een grondige en integrale manier verwijderen. Het betreft Amerikaanse eik langs dreven en gewestwegen en verspreide staande exemplaren van Amerikaanse vogelkers en Rhododendron. Dit wordt geraamd op respectievelijk 500 exemplaren, 10.000 m² en 5.000 m².

1.1.7. *voorzien van beheerinfrastructuur voor extensieve begrazing*

De grootte van de beheerde oppervlakte in het gebied biedt uitstekende kansen om op lange termijn op grote schaal een begrazingsmodel op te starten en zo het behoud van de habitats op een duurzame manier te waarborgen.

De keuze voor een extensief begrazingsmodel is niet alleen vanuit technische en financiële overwegingen. Het instellen van een extensieve begrazing biedt de beste kansen om de potenties van het terrein voor de doelhabitats en –soorten te ontwikkelen. Bovendien kan een extensieve begrazing op lange termijn aangehouden worden, wat het duurzaam behoud van de bijzondere habitats in het gebied garandeert.

Maatregelen in dit verband zijn o.m. het plaatsen van een begrazingsraster, veeroosters, veepoorten- en kralen.

1.1.8. *uitbouw recreatieve en natuureducatieve infrastructuur*

In kader van het natuurinrichtingsproject kunnen een aantal recreatieve maatregelen uitgevoerd worden in de zin van recreatief medegebruik en natuurgerichte recreatie.

Hoofdzakelijk gaat het om het behoud, beheer en herstel van historische wegtracés voor recreatief gebruik doorheen het domein. Deze wegtracés worden ontworpen zodat circuits en netwerken worden gerealiseerd voor verschillende groepen recreanten, echter zonder de

ecologische en hydrologische kwetsbaarheid te verstoren. Bovendien kan een evenwichtig ontworpen wegenpatroon een hoog beleefbaar landschap tonen, waarbij zowel natuur- als erfgoedwaarden worden ontsloten.

Goed gerichte en niet overdreven educatieve voorzieningen kan voor duiding van het omliggend landschap voor de recreant zorgen. Dit kan met infoborden en natuurobservatiehutten.

1.1.9. aanschouwelijk maken van de erfgoedwaarden

Uit het bovenvermeld onderzoek kunnen reeds enkele mogelijke planvoorstellen ivf. inrichtingsmaatregelen ihkv natuurinrichting worden gesuggereerd:

- het herstel van één of een reeks vennen met hun historisch aspect als viskweekvijver, echter zonder effectief vis te kweken: uit onderzoek blijkt dat vennen werden gebruikt als viskweekvijvers en daarom een waterpeilbeheer en een aangepaste inrichting kenden. Hierbij horen stuwen, grachtjes, een droogweide voor de visnetten, etc. Mits het onderzoek hier nog de nodige feiten kan aanleveren kan er gedacht worden aan een evokatie van een dergelijke inrichting gekoppeld aan de hydrologische en ecologische opwaardering.
- het herstel van de oude trambedding tussen de Abdij en hoeve Den Eyck als recreatieve wandelverbinding. Den Eyck deed in de eerste helft van de 20e eeuw functie als café annex tramhalte. Het overhoekje tussen de trambedding en de hoeve deed dienst als overslagruimte voor het houttransport dat per tram gebeurde. De herwaardering van dit geheel kan een stukje cultuurhistorie terug onder de aandacht brengen.
- Het herstel van de historische walgracht rond de Bierhoef dmv opstuwning en waar nodig opnieuw graven van het historisch walgrachtprofiel. Aansluitend kan de toegang van de Bierhoef hieraan worden aangepast. De Bierhoef deed dienst als houtverwerkingscentrum van het domein ten tijde van de Franse en nadien de Nederlandse bezetter (eind 18^e – begin 19^e eeuw), en werd mogelijks zelfs hiervoor gebouwd. De omwalling maakte structureel deel uit van dit geheel. Een opwaardering kan ook hydrologisch en ecologisch van betekenis zijn.
- het behoud en het herstel van enkele historische wegen in het domein. We onderscheiden hierbij het herstel van enkele oude heidewegen die langsheen de historische vennen liepen (o.m. ook de oude dijk die nog bestaat ten zuiden van de 'Krommen Elleboog' en de 'Conventsvijver'); het beheer van enkele historische en structurele bosexploitatiewegen en dreven (o.m. in de omgeving van de historische 'buts'); het behoud van de openbare wegen met hun historisch onverhard karakter. Alle te herstellen wegen kunnen tevens een zacht-recreatieve functie vervullen.
- het herstel van het historisch landgebruik in de vorm van open water en moeras (vennen), heide en oud bos is tevens ook hydrologisch en ecologisch betekenisvol. De oude bosgrens kan hierbij richtinggevend zijn voor bepaalde delen van het domein (zoals thv. de 'Krommen Loop' in Averbode Heide). Heideherstel kan bvb. ook gekoppeld worden aan de herinrichting van de kleine steengroeve en het historisch hakhoutbeheer op de Weefberg.

Een keuzebepaling van in te richten erfgoedelementen is gewenst om het nog te voeren onderzoek te verfijnen. Hierboven genoemde planvoorstellen kunnen gekoppeld worden aan specifieke natuurinrichtingsvoorstellen kaderend in het vigerend beleidskader en de ecologische en hydrologische doelstellingen.

2. Mogelijke natuurinrichtingsmaatregelen

Gegroepeerd volgens de indeling van het natuurdecreet zijn volgende natuurinrichtingsmaatregelen (dewelke verfijnd en/of aangevuld zullen worden in de fase van het projectrapport) mogelijk van toepassing :

2.1. Kavelruil uit kracht van wet, met inbegrip van herverkaveling

pro memorie

2.2. Infrastructuur-en kavelwerken

- verwijderen van bomen en struiken: dunningskappingen, exotenbestrijding, vrijstellen vennen en heiden, herstel heischrale graslanden
- aanplant houtige gewassen
- verwijderen van stronken
- plaatsen van brugjes
- plaatsen van wandelpoorten
- aanleg verkeersafsluiting + signalisatie tegen gemotoriseerd verkeer
- afschraper strooisellaag
- inrichting permanente begrazingsblok voor extensieve begrazing: plaatsen veerasters, -roosters en poorten
- verwijderen infrastructuur en constructies: draadafsluitingen, betonnen drinkwaterputten,...
- herstel dreven: vervangen dreefbomen in bestaande dreven, aanplant nieuwe (of verdwenen) dreven
- oplossingen voor knelpunten puntlozingen
- herstel dreven: vervangen dreefbomen in bestaande dreven, aanplant nieuwe (of verdwenen) dreven

2.3. Aanpassingen aan wegen en wegenpatroon

- geïntegreerde aanpak van recreatieve routes:
 - aanleg wandelpaden / rolstoelpaden
 - verbeteren wandelpaden
 - verbeteren fietspaden
 - verbeteren ruiterspaden
- oplossen lokale knelpunten via ontdubbeling van recreatieve routes

2.4. Bewarende maatregelen

pro memorie

2.5. Het tijdelijk opheffen van bevoegdheden

pro memorie

2.6. *Het tijdelijk beperkingen opleggen aan het genot van onroerende goederen*

pro memorie

2.7. *Waterhuishoudingswerken*

- dempen/verondiepen van waterlopen
- aanleggen/omleggen van waterlopen
- herprofilen van waterlopen
- plaatsen stuwen

2.8. *Grondwerken*

- herstel wand oude zandsteengroeve
- uitgraven vennen (tot op de ongestoorde minerale bodem)
- aanleg/herstel dijken en wallen
- afplaggen organische toplaag
- afgraven voedselrijke bouwvoor
- herprofilen steile venoevers

2.9. *Uitbouw van natuureducatieve voorzieningen*

- vogelkijkwanden
- informatieborden
- picknicktafels
- zitbanken
- wegwijzers
- inrichting speelbossen

3. Impact op de verschillende thema's

3.1. *Water*

Samengevat beogen de voorgestelde waterhuishoudingsmaatregelen een herstel van de natuurlijke waterhuishouding waarbij het herstel van de (historisch) voorkomende vennen centraal staat. Deze inrichtingsmaatregelen dragen ook bij aan het realiseren van de doelstellingen van het integraal waterbeleid (ophouden, bergen en vertraagd afvoeren vanaan de bron, maximaal infiltreren, optimalisatie van het ecologisch functioneren watersystemen, ...) en hebben bijgevolg ook een positieve impact op het watersysteem.

Het is evenwel de bedoeling om een aantal scenario's hydrologisch door te rekenen aan de hand van een hydrologisch model (ecohydrologische studie). Als resultaat worden nieuwe hydrologische situaties of nieuwe grond- als oppervlaktewaterstanden (GHG, GVG, GLG, duurlijnen,...) gesimuleerd of berekend op basis van concrete inrichtingsmaatregelen (nieuwe 'gebeurtenissen'). Op basis van deze berekeningen moet er een inrichting kunnen

gegarandeerd worden die geen vernattende effecten zullen hebben buiten de perimeter of dat er geen disproportionele gevolgen zijn buiten de perimeter.

3.2. Erfgoed

Door een herinrichting van het domein zal er ook impact zijn op het onroerend erfgoed; Met betrekking tot de archeologie zal dit vooral afhankelijk zijn van de geplande vergravingen. Een begeleiding is hiervoor gewenst. Het opwaarderen van de historische viskweek, de historische hoeves en hun omgeving, het oud wegenpatroon, het historisch landgebruik en de relatie met de abdij zullen een globaal positieve impact hebben op het aspect erfgoed, mits er voldoende maatregelen hiervoor worden getroffen. De in het rapport voorgestelde set erfgoedmaatregelen kunnen reeds enkele belangrijke historische elementen herwaarderen. De belangrijkste wijziging en impact op het visuele landschap zal plaatsvinden bij de herinrichting van het landgebruik. Open (half)heidelandschappen met vennen zullen een positieve historische impact teweegbrengen. Een landschapstoets wordt verder uitgewerkt in het projectrapport.

3.3. Recreatie

Door het openstellen van het domein voor zachte recreatie wordt deze sector voor het eerst naar waarde geschat binnen dit gebied. Het planmatig benaderen en het uitwerken van een recreatieve visie zal ervoor zorgen dat er geen wildgroei en overrecreatie kan ontstaan, wat zowel voor de sector als voor de beoogde natuurontwikkeling een meerwaarde kan betekenen. De koppeling tussen recreatie en natuur en erfgoed kan een kwalitatieve ontwikkeling betekenen voor de regio en haar omwonenden. Een koppeling met de streekvisie voor het de Merodeproject kan ABH ook op de kaart zetten in een ruimere regio. De unieke natuur in dit uniek landschap kan hiervan meegenieten.

3.4. Natuur

Aangezien de natuurinrichtingsmaatregelen vervat zijn in het door Europa goedgekeurde LIFE-project, zullen de maatregelen een positief effect hebben op de habitats en soorten aangemeld in het kader van de habitatrictlijn. Het overwegingsdocument voor de passende beoordeling in het kader van de habitatrictlijn wordt verder uitgewerkt in het projectrapport.

3.5. Bos

Voor verschillende belangrijke doelstellingen van het natuurinrichtingsproject (o.a. venherstel, herstel stuifzand- en landduinvegetaties, herstel heischrale graslanden) zijn ontbossingen noodzakelijk. Binnen het natuurinrichtingsproject zal de ontbossing echter beperkt worden tot dat wat binnen het project gecompenseerd kan worden. Verder zal er naaldbos omgevormd worden naar loofbos.

Voor het bereiken van de doelstellingen van dit project (en van het LIFE-project) en voor het uitvoeren van de natuurinrichtingsmaatregelen die hieraan verbonden zijn (zoals verwijderen boomstronken en/of strooisellaag, afplaggen organische toplaag) dient evenwel meer ontbost te worden. Het is de bedoeling dat deze ontbossingen buiten het kader van natuurinrichting worden uitgevoerd door de vzw Natuurpunt in het kader van een goedgekeurd beheersplan.

De maatregelen in de bossfeer worden getoetst aan de resultaten van het hydrologisch model dat momenteel opgesteld wordt. In functie hiervan wordt een bosbalans opgesteld en kan eventuele boscompensatie gekwantificeerd worden. Dit wordt verder uitgewerkt in het projectrapport.

3.6. Landbouw

De voorkomende landbouw in het projectgebied hebben bijna allemaal een groene gewestplanbestemming en zijn gelegen in habitatrichtlijn en/of VENgebied. Er wordt een pachtruil op vrijwillige basis voorgesteld en dit in eerste instantie naar gronden binnen het domein de Merode, gelegen in landbouwgebied die momenteel eigendom zijn van de VLM en vrij van pacht. De impact voor de betrokken landbouwers is positief te noemen omdat ze geruild worden naar gronden met een geschikte planologische bestemming waarop een betere en rechtszekerder landbouwbedrijfsvoering kan bedreven worden.

4. Financiële uitvoerbaarheid van het natuurinrichtingsproject

In onderstaande tabel wordt de kostenraming van het LIFEproject weergegeven waarbij de helft door Europa wordt terugbetaald.

Tabel 4 Kostenraming LIFE-project

<u>aard van de kosten</u>	<u>partner</u>	<u>bijdrage partner</u>	<u>bijdrage EU</u>	<u>totaalkost</u>
natuurinrichting	ANB	1.085.000	1.085.000	2.170.000
personeel en communicatie	VLM	316.850	316.850	633.700
beheer en personeel	NP	533.350	533.350	1.066.700
Totaal		1.935.200	1.935.200	3.870.400

Het totaalbudget voor het natuurinrichtingsproject zonder personeels- en communicatiekost bedraagt 2.2 miljoen euro. De netto impact van het project op het budget natuurinrichting bedraagt 1.1 miljoen euro. Er wordt voorgesteld om de werken te spreiden over drie jaar vanaf 2008, om de budgettaire impact en de aanzienlijke wijzigingen in aanzicht die het gebied zal ondergaan, te spreiden in de tijd.

Om een vlotte financiële afwikkeling mogelijk te maken, zal VLM optreden als betaalorgaan. Na aanbesteding der werken wordt de helft van het aannemingsbedrag ten laste van het Vlaams Gewest vastgelegd door het ANB. VLM financiert de werken en vordert vervolgens terug bij enerzijds het ANB (Vlaams aandeel), anderzijds Natuurpunt (Europees aandeel).

Op vraag van de gemeente Tessenderlo worden er bijkomend een aantal percelen op grondgebied Tessenderlo opgenomen en wordt de kost voor natuurinrichting verhoogd met 20.000 euro. Dit teneinde de nodige maatregelen te kunnen nemen om ook deze percelen natuurgericht te kunnen inrichten. Op die manier wordt de totale kostprijs voor natuurinrichting 1.105.000 euro.

4.1. *kosten van de mogelijke inrichtingsmaatregelen*

Het totaal van natuurinrichtingsmaatregelen wordt geraamd op 2.2 miljoen euro, waarvan de helft met Europese cofinanciering via het LIFE-project wordt gefinancierd (Tabel 5).

Het aandeel van het Vlaams Gewest komt overeen met het engagement van minister Peeters (bijlage) en het bedrag van het LIFE-aanvraagdossier (1.085.000 euro) verhoogd met 20.000 euro voor de bijkomende percelen.

Er wordt voorgesteld om de uitvoering van de werken en de budgettaire gevolgen te spreiden over drie jaar (2008-2011).

4.2. *kosten van de ingrepen met gedeelde verantwoordelijkheid*

Voor een aantal maatregelen in de recreatieve sfeer (speelbossen, parkings, oversteekplaatsen, fietspaden, onthaalinfrastructuur) wordt gerekend op cofinanciering van derden, of via een realisatie met middelen van landinrichting of het regioproject. Dit moet nog geraamd worden in samenspraak met de betrokkenen.

4.3. kosten van de noodzakelijke randvoorwaarden

Er zijn geen verwervingen noodzakelijk in het kader van het natuurinrichtingsproject. Voor de percelen in landbouwgebruik wordt getracht om in consensus met de betrokken landbouwers een pachtruil te realiseren naar pachtvrije gronden binnen het domein de Merode die momenteel eigendom zijn van de Vlaamse Landmaatschappij. Nadien kunnen deze percelen die momenteel eigendom zijn van de VLM, worden doorverkocht aan Natuurpunt vzw.

Een mogelijke randvoorwaarde voor het herstel van twee vennen is de waterkwaliteit van een beek die vertrekt aan de abdij van Averbode. Mogelijk is hier een extra KWZI nodig noodzakelijk, die eventueel in het kader van landinrichting kan worden gerealiseerd.

Tabel 5 Kostenraming natuurinrichting

Maatregel	Geraamde kostprijs (incl. BTW)
Infrastructuur en kavelwerken	950.000
Exoten bestrijden	215.000
Ontbossing en bosvorming	380.000
Verwijderen stronken	110.000
Verwijderen infrastructuur en constructies	4.000
Infrastructuur voor extensieve begrazing	91.000
Aanplanten van kleine landschapselementen	150.000
Aanpassen wegen en wegenpatroon	84.000
Aanleg en verbeteren van wandelpaden	30.000
Zoneringsmaatregelen recreatie	54.000
Grondwerken	580.000
Afgraven	235.000
Afplaggen	275.000
Afvoer vervuilde grond	70.000
Waterhuishoudingswerken	200.000
Herinrichten waterlopen	65.000
Plaatsen stuwen	130.000
Verleggen tracé gracht	5.000
Natuureducatieve voorzieningen	120.000
Bezoekers- en onthaalinfrastructuur	120.000
Studies	200.000
Ecohydrologische studie	60.000
Inventarisatie uitgangstoestand	40.000
Venherstel	30.000
Bodemonderzoek	30.000
Technisch ontwerp	30.000
Archeologische begeleiding werken	5.000
Veiligheidscoördinatie werken	5.000
Monitoring	36.000
Vergoedingen	Pro memorie
Verwerving	Pro memorie
Totaal	2.170.000
Bijkomende inrichting percelen Tessenderlo	20.000
Eindtotaal ten laste van natuurinrichting	(2.170.000 / 2) + 20.000 = 1.105.000

Projectvoorstel

1. Haalbaar ambitieniveau van het project

Het natuurinrichtingsproject richt zich op volgende zaken:

- ⇒ een grootschalig en maximaal herstel van de natuurlijke waterhuishouding met inbegrip van het herstel van een historisch complex van vennen,
- ⇒ een herstel van de natuurwaarden in die zones die vernatten,
- ⇒ een herstel van een gordel van droge en open habitats,
- ⇒ het voorzien van een basisinfrastructuur voor zachte recreatie.
- ⇒ de valorisering van landschap en erfgoedwaarden

Kaart 21 geeft een overzicht van de doelstellingen van het natuurinrichtingsproject.

De percelen met de minste ecologische en economische waarde en met de meeste potenties voor natuurherstel krijgen een prioriteit binnen natuurinrichting. De ambities van het natuurinrichtingsproject spitsen zich toe op de zones (zone voor natuurherstel aangeduid in de visiekaart (*Kaart 21*) die na de vernattingsmaatregelen beperkt toegankelijk zullen zijn voor zwaar materieel. Wat betreft de percelen die in aanmerking komen voor venherstel, en waar nog landbouwgebruik aanwezig is (een 10-tal ha), zal in overleg met de gebruikers naar een oplossing gezocht worden. De mogelijkheid van pachtruil binnen het domein van natuurgebied naar landbouwgebied wordt momenteel onderzocht.

Het gebied zal een aanzienlijke verandering ondergaan door het LIFE project. Het is de ambitie van het natuurinrichtingsproject om lokale actoren en de bevolking maximaal te betrekken en zo het draagvlak voor natuurbehoud verder uit te bouwen.

Tabel 6: doelstellingen inzake habitatherstel van het LIFE-project

Doelstelling (+ Nr. habitatype Europese habitatrichtlijn)	Oppervlakte (ha)
Historische vennencomplexen: 3110, 3130	20
Zandduin-duinheidevegetaties: 2310, 2330, 4030	10
Nardetalia-graslanden (6230)	17
Halfopen boomheidelandschap:	
⇒ Natte tot vochtige heide- en schraalgraslandvegetaties (4010, 6230, 7150) in mozaïek met meer gesloten bosvegetaties (9120, 9190)	30
⇒ Droge heide- en schraalgraslandvegetaties (2310, 4030, 6230) in mozaïek met meer gesloten bosvegetaties (9120, 9190)	25
Zomereiken-berkenbos (9190), wintereiken-beukenbos (9120) en lokaal eik-haagbeukenbos (9160) door omvorming	50
Zomereiken-berkenbos (9190), wintereiken-beukenbos (9120) door verbossing	20

2. Procesontwerp

2.1. Wettelijk kader van besluitvoering

Het is de Vlaamse Minister, bevoegd voor Leefmilieu, die op grond van dit dossier beslist over de *instelling* van een project en de leden van het projectcomité benoemt.

Voor het natuurinrichtingsproject, maakt de het Agentschap Natuur en Bos - Afdeling Natuur een projectrapport op. Het *projectrapport* beschrijft de nodig geachte maatregelen voor de natuurinrichting en de mogelijke manieren om de maatregelen uit te voeren.

Binnen een termijn van drie maanden na indiening van het projectrapport bij de minister, verleent het comité *advies* aan de minister over de maatregelen en modaliteiten die in het projectrapport zijn opgenomen. Op grond daarvan beslist de Vlaamse Minister van Leefmilieu, welke *natuurinrichtingsmaatregelen* uitgevoerd zullen worden en hoe dat zal gebeuren.

Na de beslissing van de Vlaamse Minister van Leefmilieu over de natuurinrichtingsmaatregelen bereidt het comité de uitvoering ervan voor aan de hand van gedetailleerde gegevens en plannen. Mits instemming van het projectcomité en de betrokken belanghebbenden (zowel eigenaars als gebruikers) kunnen deze versneld worden uitgevoerd en voor zover de uitvoering geen invloed heeft op de gronden van andere belanghebbenden.

De daadwerkelijke uitvoering van werken op het terrein is in handen van de Vlaamse Landmaatschappij en van de overheidsdiensten of personen aangeduid door het comité. Het comité coördineert de uitvoering van het project.

2.2. De 4 pijlers van het proces

Het wettelijk kader van besluitvorming is van kracht na instelling. Om de participatie van de betrokken actoren te stimuleren, wordt reeds voor instelling advies en inspraak gegeven. Het proces heeft vier pijlers of participatiefora, op maat van de deelnemers.

2.2.1. Werkgroep Averbode Bos en Heide

De inhoudelijke deskundigen, zijnde eigenaar Natuurpunt en geldschieters Agentschap Natuur en Bos en VLM zijn gegroepeerd in de werkgroep Averbode Bos en Heide. De werkgroep begeleidt de technische studies (vb. ecohydrologische studie, monitoringsstudie), zet de grote lijnen uit en bereidt de concrete maatregelen voor. De werkgroep laat zich adviseren en bijsturen door een begeleidingsgroep van betrokken lokale actoren en door de suggesties die er worden gegeven tijdens publieke infoavonden of andere acties gericht naar het ruime publiek.

2.2.2. Begeleidingsgroep (Comité en Commissie) Averbode Bos en Heide

De begeleidingsgroep wordt op regelmatige basis betrokken bij het project en stuurt de werkgroep bij indien nodig. De belangrijkste direct betrokken partners zijn hierin vertegenwoordigd. Na instelling van het natuurinrichtingsproject kan deze begeleidingsgroep overvloeien in comité en commissie. Eventueel kunnen een aantal partners die wettelijk niet als lid kunnen zetelen, uitgenodigd worden als deskundige.

Belangrijk is dat er niet wordt gewacht met de oprichting van dergelijke begeleidingsgroep, aangezien 2006 cruciaal is voor het tijdige ontstaan van draagvlak voor de verdere ontwikkelingen in het projectgebied. Indien er gewacht wordt tot na de verkiezingen in oktober, is er onvoldoende ruimte vrij gelaten voor inspraak voor de instelling. De opname van voldoende ambtelijke ondersteuning zou continuïteit moeten kunnen waarborgen.

2.2.3. Ruime terugkoppeling naar indirect betrokken actoren

Tenslotte moeten ook de niet-georganiseerde burger en de talrijke lokaal actieve verenigingen worden geïnformeerd en geconsulteerd. Ruimere infoavonden worden op regelmatige momenten georganiseerd. Deze worden best georganiseerd in samenwerking met de begeleidingsgroep.

Aangezien de drie gemeenten hierin vertegenwoordigd zijn wordt er gewaakt over een congruente aanpak.. Voldoende overleg en voorbereiding met de gemeente zijn noodzakelijk. Deze infoavonden hoeven niet steeds op de klassieke manier worden georganiseerd, maar kunnen ook plaatsvinden in de vorm van interactieve wandelingen of fiets(zoek)tochten.

Na verloop van tijd kunnen de infoavonden eventueel resulteren in (thematisch georganiseerde) klankbordgroepen van geïnteresseerde verenigingen en burgers die op een meer actieve manier betrokken kunnen worden bij het project.

2.2.4. Interactieve tussentijdse acties om de niet-georganiseerde burger en het middenveld te betrekken

In het kader van het plattelandsproject de Merode zijn er tal van mogelijkheden om deze mensen te betrekken. Enkele voorbeelden:

- In het voorjaar van 2006 zijn er drie evenementen geweest (Walk for Nature in Averbode, 40 jaar VVV Tessenderlo, Merodehappening in Westerlo) in en rond het gebied. Hier werden 5000 folders over het project met de gebiedsvisie verspreid. Aan de hand van een wedstrijd werden tientallen reacties en ideeën verzameld. De folder en de reacties zijn terug te vinden in
- Informatie wordt verstrekt op de website van het project de Merode
- Lokale verenigingen en lokale ondernemers kunnen projecten indienen die passen binnen het plattelandsproject. Door middel van een beperkte subsidiëring wordt het maatschappelijk enthousiasme voor zowel het plattelandsproject als voor het natuurinrichtingsproject aangewakkerd.

Er wordt maximaal gebruik gemaakt van dit aanwezige netwerk.

2.3. Te betrekken bevoegdheden

Er wordt voorgesteld ook een vertegenwoordiger van het Departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed van het Vlaams Ministerie in het natuurinrichtingscomité op te nemen.

3. Gebiedsafbakening van het project (Kaart 22)

Het studiegebied voor het onderzoek naar de haalbaarheid was gebaseerd op de percelen die onderdeel vormen van het domein de Merode (deelgebied Averbode Bos en Heide). De perimeter voor instelling wijkt hier enigszins vanaf (vergelijk *Kaart 1* met *Kaart 22*). De redenen hiervan zijn:

- bepaalde percelen die in landbouwgebruik gelegen zijn, werden niet opgenomen aangezien hier geen maatregelen aan de orde zijn
- op vraag van Natuurpunt werden een aantal percelen die grenzen aan het studiegebied en die recent door hen verworven zijn, opgenomen in het projectgebied omdat hier maatregelen in de bossfeer aan de orde kunnen zijn

- op vraag van de abdij van Averbode en vzw Kempens Landschap werden een aantal percelen bij opgenomen omdat deze van belang zijn om de recreatie te kunnen sturen tussen Averbode Bos en Averbode Heide
- op vraag van de gemeente Tessenderlo werden een aantal percelen opgenomen die een ecologische verbinding vormen met het Vlaams natuurreservaat Houterenberg-Pinnekeswijer, dewelke cruciaal is voor het natuurherstel en de beoogde doelsoorten in het project (zie bijlage 6)

Voorgesteld wordt om een natuurinrichtingsproject in te stellen binnen de projectperimeter, zoals aangeduid op *Kaart 22*.

Het voorgestelde projectgebied is gelegen op de volgende kadastrale afdelingen en secties:

- Laakdal, 1ste afdeling, sectie C;
- Scherpenheuvel-Zichem, 5de afdeling, sectie A;
- Scherpenheuvel-Zichem, 5de afdeling, sectie B;
- Tessenderlo, 4de afdeling, sectie E.

Nagenoeg het volledige voorgestelde gebied heeft groene bestemming zijnde bosgebied, natuurgebied en parkgebied en omvat ca. 698 ha.

4. Besluit

Uit het onderzoek naar de haalbaarheid is gebleken dat het project financieel haalbaar is als onderdeel van het door Europa goedgekeurde LIFE project en dat er een aanzienlijk maatschappelijk draagvlak voor is als onderdeel van het plattelandsproject de Merode.

Verder blijkt uit het overleg met de begeleidingsgroep (bijlage 1 en 2) dat het wenselijk is dat de ontbossingen in het kader van natuurinrichting beperkt worden tot deze die binnen het project kunnen gecompenseerd worden. De bossector staat op compensatie voor ontbossingen die nodig zijn voor het grootschalig habitatherstel (ca. 100 ha), indien deze binnen natuurinrichting worden gerealiseerd. De landbouwsector wenst geen compensatie in agrarisch gebied. De ontbossingen die nodig zijn in het kader van het LIFE project zullen buiten het kader van natuurinrichting moeten uitgevoerd worden, in dit geval door Natuurpunt conform een goedgekeurd beheerplan. De randvoorwaarde hiervoor is de snelle goedkeuring van het erkenningsdossier dat Natuurpunt in oktober 2006 heeft ingediend bij ANB.

Tenslotte is het wenselijk om het project in te stellen met verkorte procedure omdat zo de betrokken eigenaars maximaal vertegenwoordigd zijn in het comité. De goedkeuring van de wijzigingen aan de uitvoeringsbesluiten natuurinrichting zijn noodzakelijk voor een vlotte uitvoering van het project.”

Overwegende dat het project:

- uitvoering geeft aan de visies en doelstellingen die voor dit deelgebied van het domein werden gesteld door de stuurgroep de Merode
- een aanzienlijk draagvlak heeft zowel bij belanghebbenden als de overheid omdat het een hefboomproject is voor het plattelandsproject de Merode
- onderdeel is van het landinrichtingsproject bosgebied de Merode
- één van de grootste aaneengesloten Natura 2000 gebieden in Vlaanderen is
- zich kan bedienen van een grote beschikbaarheid aan gegevens
- een grote te verwachten natuurwinst oplevert

- geen verwervingen van het Vlaams Gewest met zich meebrengt
 - kan beroep doen op Europese cofinanciering
- wordt voorgesteld het natuurinrichtingsproject Averbode Bos en Heide in te stellen.

Kaartenatlas

Kaart 1: situering gebied Averbode Bos en Heide

Kaart 2: situering LIFE-project Averbode Bos en Heide

Juridisch en beleidsmatig kader

Kaart 3: gewestplan, ruimtelijke uitvoeringsplannen en bijzondere plannen van aanleg

Kaart 4: habitatrictlijngebied en Vlaams ecologisch netwerk

Kaart 5: natuureservaat Averbode Bos en Heide

Kaart 6: beschermde monumenten en ankerplaatsen

Kaart 7: eigendomstoestand Averbode Bos en Heide

Beschrijving van het gebied

Kaart 8: bodemtypes

Kaart 9: topo- en hydrografie

Kaart 10: waterlopen en historische vennen

Kaart 11 cultuurhistorie: bodemgebruik sinds de 17^e eeuw

Kaart 12: cultuurhistorie: wegen sinds de 17^e eeuw

Kaart 13: landschap: huidige waarden

Kaart 14: archeologie

Kaart 15: natuur: biologische waarderingskaart

Kaart 16: natuur: relict flora

Kaart 17: natuur: waarnemingen fauna

Kaart 18: toerisme en recreatie

Kaart 19: bosbouw

Kaart 20: landbouw

Gebiedsvisie

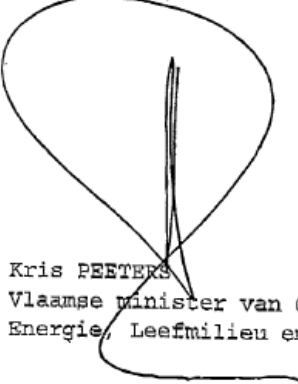
Kaart 21: gebiedsvisie

Voorstel tot instelling

Kaart 22: voorstel van projectperimeter

Bijlagen

1. Bijlage 1 opdracht voor onderzoek naar de haalbaarheid

Vlaamse regering Kabinet van de Vlaamse minister van Openbare Werken, Energie, Leefmilieu en Natuur		
Graaf de Ferrarisgebouw, Koning Albert II-laan 20 bus 1, 1000 Brussel Tel. (02)5526600 – Fax (02)5526601 E-mail : kabinet.peeters@vlaanderen.be		
Aan de afdeling Natuur t.a.v. Koen De Smet, afdelingshoofd		
uw kenmerk	ons kenmerk (steeds vermelden sub)	bijlagen
vragen naar / e-mail	telefoonnummer	datum
Betreft: 'LIFE-natuur'-project "Averbode Bos en Heide"		
		
Mijnheer het afdelingshoofd,		
Bij deze deel ik u mede dat ik het initiatief steun om het project "Averbode Bos en Heide" als 'LIFE-natuur'-project in te dienen bij de Europese Commissie.		
Onder voorbehoud van de goedkeuring van het natuurinrichtingsproject en rekening houdende met de beschikbare kredieten natuurinrichting, wil ik mij hierbij engageren voor een vlotte toekenning van de nodige Vlaamse financiering, waardoor de Europese cofinanciering maximaal kan worden aangewend.		
Hoogachtend,		
		
Kris PEETERS Vlaamse minister van Openbare Werken, Energie, Leefmilieu en Natuur		
cc. Roland de Paepe, administrateur-generaal, VLM, Gulden Vlieslaan 72, 1060 Brussel		

Kabinet van de Vlaamse minister
van Openbare Werken, Energie, Leefmilieu en Natuur

Graaf de Ferrarisegebouw, Koning Albert II-laan 20 bus 1, 1000 Brussel
Tel. (02)5526600 - Fax (02)5526601
E-mail : kabinet.peeters@vlamanderen.be

Aan de afdeling Natuur
t.a.v. de heer Koen De Smet

uw kenmerk

ons kenmerk (steeds vermelden sub)

bijlagen

vragen naar / e-mail

telefoonnummer

datum

Betreft: Agenderingsnota Averbode Bos en Heide;
natuurinrichtingsproject

Mijnheer het afdelingshoofd,

Ik wil de afdeling Natuur verzoeken om samen met de Vlaamse Landmaatschappij een onderzoek naar de haalbaarheid voor een natuurinrichtingsproject 'Averbode Bos en Heide' op te starten. Ik wil erop wijzen dat dit natuurinrichtingsproject zich dient te beperken tot de gronden die momenteel verworven zijn in dit deelgebied en dat het uitvoering dient te geven aan de globale visie die binnen de stuurgroep m.b.t. het project de Merode is uitgewerkt.

Hoogachtend,

Kris PEETERS
Vlaams minister van Openbare Werken,
Energie, Leefmilieu en Natuur

cc. aan Roland de Paepe, de administrateur-generaal, VIM, Gulden Vlieslaan 72, 1060 Brussel

2. Bijlage 2 Verslag eerste begeleidingsgroep Averbode Bos en Heide

Aanwezig

Stijn Messiaen (VLM), Leen Van den Bergh (VLM), Greet Swinnen (ANB), Noah Janssen (Natuurpunt), Staf Aerts (Natuurpunt), Luc Vervoort (Natuurpunt), Mietje Peeters (provincie Limburg), John Ceunen (provincie Antwerpen), Eugeen Govaerts (Tessenderlo), Dirk Camps (Laakdal), Annemie Nagels (SKL), Joep Fourneau (RLLK)

Later: Guido Vochten (Abdij Averbode)

Verontschuldigd

Gert Van De Moortel (Boerenbond), Patrick Engels (ANB), Geert Lefever (provincie Vlaams-Brabant), Harry Beets (Scherpenheuvel-Zichem)

Locatie

Abdij Averbode

Rol van de begeleidingsgroep

Door de oprichting van een begeleidingsgroep worden lokale actoren betrokken bij de voorbereiding van het natuurinrichtingsproject Averbode Bos en Heide.

In eerste instantie is de begeleidingsgroep een forum waar informatie wordt verspreid over de stand van zaken van het project. Daarnaast kunnen de leden opmerkingen en adviezen formuleren op documenten in voorbereiding. De begeleidingsgroep is de voorloper van het comité en de commissie, die worden opgericht wanneer de minister het project officieel instelt. Dit wil niet zeggen dat de huidige samenstelling hier reeds identiek aan is. In deze fase van het project is de begeleidingsgroep flexibel en dynamisch samengesteld. Indien er bepaalde mensen bijkomend uitgenodigd willen worden, dan kan dit worden gemeld (stijn.messiaen@vlm.be).

Voorgeschiedenis

2000: 1500 ha bossen van de familie de Merode te koop

2001: partners keuren gebiedsvisie goed in functie van aankoopdossier

Begin 2004: VLM koopt domein de Merode en partners ondertekenen charter

Voorjaar 2004: stuurgroep stelt krachtlijnen vast voor gebiedsvisie ABH: zoneer recreatie, valoriseer erfgoedwaarden, herstel natuur en waterhuishouding

Oktober 2005: VLM en partners werken studie uit in functie van gebiedsvisie Averbode Bos en Heide (zie rapport)

Eind 2005: Doorverkoop deelgebieden de Merode

Eind 2005: Minister Peeters stelt natuurinrichting voor op vraag van NP en vraagt mee cofinanciering LIFE Europa aan

Voorjaar 2006: Natuurpunt maakt erkenningsdossier op en vraagt Europese subsidies aan i.s.m. ANB en VLM

Juni 2006: lancering website en regioproject de Merode door minister Leterme

Voorjaar - zomer 2006: VLM maakt planprogramma op voor regio de Merode en stelt onderzoek naar de haalbaarheid op voor natuurinrichting in deelgebied ABH

Juni 2006: toelichting schepencolleges Laakdal, Tessenderlo en Scherpenheuvel-Zichem

27 juni: eerste samenkomst begeleidingsgroep

Vraag Tessenderlo: Wordt de link naar de omgeving ook meegenomen (bv. Gerhagen)?

Antwoord: Ja. Het project heet de Merode, maar we mikken met het plattelandsproject op de oppervlakte van de zes Merode gemeenten. Niet enkel de bossen worden bekeken, maar er is ook aandacht voor recreatie, lokale economie, cultuurhistorie... Het natuurinrichtingsproject zal zich uiteraard grotendeels richten op natuur, maar ook hier zullen de linken met de omgeving van het projectgebied worden meegenomen. Averbode Bos en Heide is één van de deelgebieden van het domein de Merode. Het natuurinrichtingsproject is bijgevolg één van de instrumenten die worden ingezet in het plattelandsproject de Merode. Het is belangrijk dit verband steeds voor ogen te houden.

Opmerking: De perimeter van het ruime project is niet meer actueel. De juiste perimeter wordt gebruikt in het rapport van de onderzoek naar de haalbaarheid.

NATUURINRICHTING: WAT?

Doelstelling:

Bepaalde maatregelen nemen in een gebied zodat de natuur er optimale ontwikkelingskansen krijgt. Herstel en beheer van de natuur worden hierdoor mogelijk.

Wettelijk kader:

21-10-1997: Decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu; artikel 47

23-07-1998: Besluit van de Vlaamse regering nadere regels voor het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijke milieu; hoofdstuk V: Natuurinrichtingsprojecten

September 2006: wijzigingsbesluiten ?

In Vlaanderen zijn er 5 natuurinrichtingsprojecten uitgevoerd, 5 andere zijn in uitvoering, 13 zijn in onderzoek.

NATUURINRICHTING: WAAROM?

Het geeft uitvoering aan de visies en doelstellingen die voor dit deelgebied van het domein werden gesteld door de stuurgroep de Merode.

Het geeft uitvoering aan de groene bestemming op gewestplan, het VEN en HRL gebied.

Er is een grote te verwachten natuurwinst.

Het project kan beroep doen op Europese cofinanciering: LIFE

Het is complementair met het landinrichtingsproject bosgebied de Merode en is een hefboomproject voor het plattelandsproject de Merode

Het kan zich bedienen van een grote beschikbaarheid aan gegevens

NATUURINRICHTING: HOE?

Procedure

Voor elk natuurinrichtingsproject moet een standaard procedure worden gevolgd. Naar aanleiding van een vraag van Natuurpunt is een agenderingsnota opgesteld waar de vraag aan de bevoegde minister werd gesteld om een onderzoek naar de haalbaarheid op te starten. Dit onderzoek wordt momenteel gevoerd. In september zal dit onderzoek naar de Vlaamse Hoge Raad voor Natuurbehoud en naar de Inspectie van Financiën gaan. Beiden moeten advies uitbrengen aan de minister over het onderzoek. Tegen het einde van het jaar kan het project dan worden ingesteld (opgestart) door de minister. Hierna volgt de oprichting van comité en commissie. Beiden zijn inspraakorganen die meewerken aan het projectrapport dat de voorgestelde maatregelen beschrijft. Dit rapport gaat vervolgens in openbaar onderzoek. Daarna stelt de minister de maatregelen vast, evenals de uitvoeringsmodaliteiten (hoe de maatregelen moeten worden uitgevoerd). Vervolgens worden projectuitvoeringsplannen opgemaakt, die opnieuw in openbaar onderzoek gaan. Tenslotte kan er worden gestart met de uitvoering.

Participatieve benadering

In dit project proberen we zoveel mogelijk rekening te houden met de ideeën die er leven in het gebied zelf. Enerzijds is participatie in een natuurinrichtingsproject wettelijk bepaald via de oprichting van comité en commissie en via twee openbare onderzoeken. Anderzijds kunnen bijkomend een aantal zaken worden georganiseerd zoals:

begeleidingsgroep

organisatie info momenten voor lokale bevolking

website

organisatie grote happening

informerend breed publiek via persacties

aanmaak van tijdelijke en permanente infoborden

uitwerken nieuwe wandelpaden en bezoekersinfrastructuur

aanmaak algemene informatiebrochure

overleg met belanghebbenden

...

De oprichting van de begeleidingsgroep is alvast een eerste stap.

Gebiedsvisie

De gebiedsvisie is omschreven in het rapport dat werd uitgedeeld.

Samengevat springen volgende zaken eruit:

- de waterhuishouding herstellen
- de natuurwaarden herstellen, vooral in die zones die vernatten, met name:
 - Eiken-berkenbossen
 - Eiken-beukenbossen
 - Vennen

- Droge en natte heide
 - Heischrale graslanden
 - Stuifduinvegetaties
- de basisinfrastructuur voor zachte recreatie voorzien in de bossen:
 - de zonering van de recreatie zal gebeuren via een aantal oriëntatieassen die gebaseerd zijn op de historische dreven. Van hieruit worden wandellussen aangelegd die ook naar de dorpskernen gaan. Het rechthoekige padenpatroon wordt grotendeels verlaten. De paden zullen kleiner zijn, meer gevarieerd en minder recht. Bovendien zullen ze het reliëf volgen. Op die manier zijn de paden interessanter voor de recreant. De meest geschikte verbindingen naar andere gebieden worden daarbij voor ogen gehouden.
 - waarbij maximaal wordt gestreefd om het ontstaan van het landschap en de binding met de cultuurhistorie educatief weer te geven voor de recreant.

Vraag provincie Antwerpen: worden er ook verbindingen voor ruiters aangelegd?

Antwoord: Ja. Dit is een onderwerp waar de werkgroep recreatie zich moet over buigen. Deze is momenteel in oprichting.

Vraag Regionaal Landschap Lage Kempen: Wat is een recreatieve uitvalbasis? Zijn dit parkings?

Antwoord: Neen, dit zijn ook andere zaken, bvb. een uitkijkpunt op de Weefberg en infoborden waar wandelingen vertrekken als recreatieve uitvalbasis.

De leden kunnen opmerkingen over de gebiedsvisie te formuleren tegen begin augustus. Deze worden opgenomen het onderzoek naar de haalbaarheid en eventueel wordt de gebiedsvisie aangepast.

Financiering: Raming budget

De raming van het budget is gebaseerd op een standaard kostenraming van een natuurinrichtingsproject, waarbij maatregelen worden gecategoriseerd volgens het natuurdecreet. De raming is een schatting van de kostprijs van een aantal voorlopige maatregelen. Deze worden pas definitief in de fase van het projectrapport.

Vraag Stichting Kempens Landschap: vallen onder natuureducatieve voorzieningen ook den Eik?

Antwoord: Werken in of aan de gebouwen zijn budgettair niet mogelijk met natuurinrichting, aangezien het voorstel van cofinanciering door Europa hieromtrent is geweigerd. Dit betekent niet dat de omgeving van het gebouw niet kan worden meegenomen (vb. herstel oude haag rond den Eyck).

Timing project

Agenderingsnota: oktober 2005

Onderzoek naar de haalbaarheid: nu

Advies VHRN en IF in september/oktober

Instelling project door minister: november 2006

Oprichting comité en commissie: december 2006

Projectrapport – openbaar onderzoek – modaliteiten – projectuitvoeringsplan: 2007

Uitvoering: 2008-2011

Timing 2006

07/07: leden van de begeleidingsgroep hebben voorstel wijzigingen perimeter aan VLM bezorgd

01/08: leden van de begeleidingsgroep hebben opmerkingen op gebiedsvisie aan VLM bezorgd

15/08: VLM heeft ontwerprapport OH naar begeleidingsgroep gestuurd

07/09: leden van de begeleidingsgroep hebben opmerkingen over rapport OH aan begeleidingsgroep bezorgd

12/09: tweede begeleidingsgroep in abdij van Averbode om 13u30

november/december: derde begeleidingsgroep

PERIMETER VOOR INSTELLING

ruimtelijke bestemming

Voorstel abdij: gronden voor de poort + Mariapark + bosje aan de parking van de drukkerij mee opnemen in het natuurinrichtingsproject

Opmerking Natuurpunt: RUP ligt boven op BPA. Natuurpunt heeft enkele correcties, en bezorgt deze aan Stijn.

Vraag provincie Limburg: Voor de Vijvers wordt er ook een RUP aangemaakt. Hoe zit het hiermee?

Antwoord: de vraag van de Merode in verband met een bestemmingswijziging van het gewestplan rond de Vijvers wordt onderzocht door een werkgroep. De uitkomst hiervan is nog onduidelijk.

landbouwgebruik

Het aantal gronden in landbouwgebruik binnen het project is beperkt. Het betreft huurcontracten met particulieren en pachtcontracten met landbouwers. De gronden in pacht zijn nog steeds eigendom van de VLM. De pachters hebben nieuwe pachtcontracten aangeboden gekregen bij de aankoop door de VLM. Indien er met de betrokken landbouwers consensus kan worden gevonden over pachttopzeg, uitruil of vergoedingen, kunnen inrichtingsmaatregelen genomen worden. Verder overleg met de landbouwers moet een en ander uitklaren.

Vraag Stichting Kempens Landschap: Op de kaart staat dat er een erfpacht is rond den Eyck. Vroeger was dit zo, maar nu niet meer.

Antwoord: Dit is inderdaad een fout in de kaart. Wordt verwijderd. Ook de terreinen van de scouts van Averbode en de voetbal van Testelt zijn niet in landbouwgebruik.

VEN en Habitatrichtlijngebied

Het projectgebied ligt bijna volledig in VEN en/of Habitatrichtlijngebied. Bij het afbakenen van de perimeter was dit een belangrijk argument.

Perimeter voor instelling (zie kaartje slides)

De minister heeft gevraagd het natuurinrichtingsproject te beperken tot de aangekochte gronden in het Merode dossier. Andere percelen kunnen bijkomend worden opgenomen mits motivatie.

De percelen aan de west- en zuidkant die geen groene gewestplanbestemming hebben en in landbouwgebruik zijn, worden niet opgenomen in de perimeter.

VLM meldt dat de abdij na overleg heeft gevraagd om de bossen voor de abdij en het Mariapark mee op te nemen. Een bosperceel aan de parking van de drukkerij kan ook mee opgenomen worden. Deze percelen kunnen van belang zijn om het recreatieverkeer tussen Averbode Bos en Averbode Heide te sturen.

Vraag NP: recent aangekochte percelen die aansluiten bij het project mee opnemen?

Antwoord: Ja, aangezien het over een beperkt aantal percelen gaat waar geen gebruik op zit.

Vraag NP: perceel dat een enclave vormt op de Weefberg mee opnemen?

Antwoord: Ja, het gaat hier waarschijnlijk over een perceel dat eigendom is van VMW.

Vraag Tessenderlo: percelen aan de overkant van de Turnhoutsebaan mee opnemen?

Antwoord: Ja, zo kan de verbinding met Gerhagen worden voorzien, bvb. eventuele oversteekplaatsen voor recreanten.

Vraag SKL: worden de gronden achter de abdij opgenomen in het natuurinrichtingsproject?

Antwoord: twee weken geleden is er hierover een overleg geweest met de abdij. De abdij staat hier echter weigerachtig tegenover, omdat ze vrezen dat hun rust in het gevaar komt. Natuurpunt meldt dat er parallel met de gewestweg een oude spoorwegbedding loopt van den Eyck tot aan de parking van de drukkerij. Misschien kan dit een wandelverbinding vormen tussen den Eyck en de abdij. Indien deze oude bedding een openbaar karakter heeft, wordt deze mee wordt genomen in de perimeter.

De leden van de begeleidingsgroep kunnen opmerkingen/suggesties over de perimeter doorsturen naar VLM voor vrijdag 7 juli. Het voorstel van perimeter bevindt zich op het bijgevoegde kaartje.

De begeleidingsgroep keurt het voorstel van perimeter goed, waarbij
 de percelen in het westen en het zuiden niet worden opgenomen
 de percelen die recent door Natuurpunt zijn aangekocht mee worden opgenomen
 het stuk dat eigendom wordt van de gemeente Tessenderlo mee wordt opgenomen om de
 verbinding naar Gerhagen te verzekeren
 het perceel dat een kleine enclave vormt op de Weefberg mee wordt opgenomen
 de percelen die de abdij voorstelt mee worden opgenomen
 de oude trambedding wordt opgenomen mits ze een openbaar karakter heeft

VARIA

Er zijn geen variapunten. Volgende bijeenkomst begeleidingsgroep: dinsdag 12 september, 13u30, abdij

CONCRETE ACTIES

Actie	Wie?	Wat?	Wanneer?
1	Leden	Opmerkingen perimeter voor instelling aan VLM (stijn.messiaen@vlm.be)	07/07/06
2	VLM	Aanpassen ruime perimeter + kaart eigendomstoestand + perimeter voor instelling	ASAP
3	Leden	Opmerkingen gebiedsvisie aan VLM	01/08/06
4	VLM	Bezorgt onderzoek naar de haalbaarheid aan de leden	16/08/06
5	Leden	Opmerkingen op OH aan VLM	08/09/06
6	VLM	Nakijken status oude spoorwegbedding	ASAP
7	Natuurpunt	Perceelsnr gekocht perceel aan VLM	ASAP

3. Bijlage 3 Verslag tweede begeleidingsgroep Averbode Bos en Heide – 12/09/06

Aanwezig

Stijn Messiaen (VLM), Raf Nilis (VLM), Greet Swinnen (ANB), Noah Janssen (Natuurpunt), Staf Aerts (Natuurpunt), Luc Vervoort (Natuurpunt), Mietje Peeters (provincie Limburg), John Ceunen (provincie Antwerpen), Eugeen Govaerts (Tessenderlo), Dirk Camps (Laakdal), Annemie Nagels (Stichting Kempens Landschap), Joep Fourneau (Regionaal Landschap Lage Kempen); Sophie Beckers (Regionaal Landschap Lage Kempen); Erik Seghers (Abdij Averbode); Gert Van De Moortel (Boerenbond), Tinne Cox (Regionaal Landschap Noord-Hageland)

Verontschuldigd

Patrick Engels (ANB), Geert Lefever (provincie Vlaams-Brabant), Harry Beets (Scherpenheuvel-Zichem)

Agenda

1. Stand van zaken
 2. Bespreking haalbaarheidsrapport
 3. Varia
-

Tijdsduur

- 14u10 – 16u15
-

Uitgedeelde documenten

- Geen
-

Locatie

Abdij Averbode

1. *stand van zaken*

- Er zijn geen opmerkingen op het **vorig verslag** en wordt alsmede goedgekeurd
- **projectperimeter**: er waren geen opmerkingen over de perimeter. Ondertussen is deze lichtjes gewijzigd na overleg met NV De Vijvers waarbij er een aantal percelen die eigendom zijn van NV De Vijvers mee zijn opgenomen in het project => de begeleidingsgroep gaat akkoord met deze aanpassing en keurt de uiteindelijke projectperimeter goed
- **opmerkingen gebiedsvisie**: de Boerenbond en de gemeente Laakdal hebben opmerkingen ingestuurd. Deze zullen bij de bespreking van het haalbaarheidsrapport besproken worden.

- het **Life-project** waarvan het natuurinrichtingsproject een deel uitmaakt is goedgekeurd. De totale projectkosten worden geraamd op 3.870.400 € waarvan de helft door Europa zal gefinancierd worden. Het project loopt van 1 augustus 2006 tot 31 juli 2011. Dit wil ook zeggen dat het natuurinrichtingsproject tegen dan zal moeten uitgevoerd zijn.
- **Timing natuurinrichtingsproject:**
 - Vlaamse Hoge Raad voor Natuurbehoud brengt advies uit over de projectperimeter op 18 september
 - Haalbaarheidsrapport wordt in eerste plaats ter advies bezorgd aan de Inspecteur voor Financiën dewelke nagaat of de kosten van het project verantwoord zijn.
 - het definitieve haalbaarheidsrapport (inclusief de opmerkingen van de begeleidingsgroep) wordt samen met de twee hogervernoemde adviezen aan de Minister bezorgd voor instelling
 - instelling van project: eind november (via ministerieel besluit)
 - afronding ecohydrologische studie: begin december 2006
 - oprichting comité en commissie: december 2006
 - projectrapport: eind april 2007
 - openbaar onderzoek projectrapport: mei 2007
 - bespreking bezwaren projectrapport door comité en commissie: juni 2007
 - vaststelling van maatregelen en modaliteiten: september 2007 (via ministerieel besluit)
 - opmaak technische uitvoeringsplannen: begin 2008
 - start uitvoering werken: eind 2008

2 *bespreking haalbaarheidsrapport*

Het rapport wordt hoofdstuk per hoofdstuk overlopen:

- Analyse van het gebied
 - Boerenbond - p.34: vraag om voor de drie landbouwbedrijven met een beperkte productieomvang een duidelijk onderscheid te maken tussen bedrijf in nevenberoep en hobby-landbouw
=> VLM kijkt dit na of dit onderscheid mogelijk is te maken op basis van de mestbankgegevens en past dit aan
 - Stichting Kempens Landschap - kaart 5: Den Eik is gelegen in de perimeter ifv het erkenningsdossier maar hierover is nog geen bestuurlijke beslissing is genomen door SKL ?
=> Natuurpunt laat weten dat deze perimeter het visiegebied omvat maar geen invloed heeft op het natuurinrichtingsproject of de eigendommen van SKL en stelt voor om dit onderling te bespreken

- Gebiedsvisie

Eerst worden de opmerkingen die werden ingestuurd door de Boerenbond en de gemeente Laakdal besproken:

1. Boerenbond:

- Akkoord met ontbossingen ter herstel van habitats enkel indien er een vrijstelling is van de compensatieplicht in kader van het erkenningsdossier van Natuurpunt
7=> VLM bevestigt dat dit een randvoorwaarde is waaraan moet voldaan zijn om

de voorziene ontbossingen in het project te kunnen uitvoeren en zal dit expliciet toevoegen in het rapport (p. 60)

- ***Bijkomende opmerking via mail van Patrick Engels over dit onderwerp is te vinden als bijlage bij dit verslag***

- De voorziene ontbossingen mogen niet in rekening gebracht worden in de ruimteboekhouding in kader van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen waarin er gesteld wordt dat er 10000 ha bos moet bijkomen
=> bij deze ruimteboekhouding in kader van het RSV gaat het over planologische bestemmingen waarop de voorziene ontbossingen in kader van het natuurinrichtingsproject geen invloed hebben
- Akkoord met het venherstel en vernattingsmaatregelen indien er geen betekenisvolle effecten optreden buiten de projectperimeter, indien deze vernattingseffecten voldoende onderzocht worden in de ecohydrologische studie en indien er oplossing geboden wordt aan de betrokken landbouwers
=> aan deze opmerkingen wordt voldaan in het rapport (p.60 en 61)
- opmerking over de ontsluiting van het gebied die zich niet mag beperken tot geleide wandelingen
=> één van de hoofddoelstellingen voor recreatie is het behoud, beheer en herstel van historische wegtracés voor recreatief gebruik doorheen het domein. Deze wegtracés worden ontworpen zodat circuits en netwerken worden gerealiseerd voor verschillende groepen recreanten, echter zonder de ecologische en hydrologische kwetsbaarheid te verstoren (zie p. 46-47)
- opmerking over het opzeggen van de jachtpacht die wildschade zou kunnen veroorzaken
=> niets over opgenomen omdat dit een zaak voor het beheer / de beheerder is
- opmerking over de ecologische verbindingen die niet gelegen zijn binnen het project en dus niet kunnen gerealiseerd worden in kader van het natuurinrichtingsproject
=> deze verbindingen kunnen inderdaad niet gerealiseerd worden via het natuurinrichtingsproject
- opmerking over het perceel gelegen langs de Turnhoutse baan gelegen in agrarisch gebied, namelijk de vraag of natuurherstel (venherstel) hier juridisch mogelijk is
=> bedoeling is om in eerste instantie een oplossing in der minne (pachtruil) te vinden voor de betrokken landbouwer en daaropvolgend via een planologische bestemmingswijziging in kader van het afbakeningsproces (RUP Hageland) deze gronden een natuurbestemming te geven (zie p. 49)

2. gemeente Laakdal:

- drie concrete maatregelen werden voorgesteld om op te nemen in het project
=> VLM geeft aan dat concrete maatregelen zullen worden uitgewerkt in het projectrapport ; verder moet er ook een kostenraming opgemaakt worden om te kijken wat er past binnen de budgettaire mogelijkheden van het project; voor recreatieve maatregelen binnen het projectgebied is er 120.000 euro voorzien in kader van LIFE
=> maatregelen buiten het projectgebied kunnen evt. via het

landinrichtingsproject gerealiseerd worden

=> 20 september is er een overleg over deze zaken met de partners op initiatief van de gemeente Tessenderlo

- aanleg van een vrijliggend fietspad langs N 165:
=> moet verder uitgezocht worden of dit mogelijk is in kader van natuurinrichting
- inrichting van een speelbos tegen Veerle-Heide:
=> deze maatregel is opgenomen in het natuurinrichtingsproject maar er zal verder overleg nodig zijn over de ligging en concrete invulling ervan tussen de gemeente en Natuurpunt waarna het kan opgenomen worden in het project
- aanleg van een rolstoelpad op de oude tramroute:
=> wordt mee opgenomen in het project

Verdere opmerkingen over de gebiedsvisie:

- p. 44: opmerking van de Provincie Vlaams-Brabant waarom de lijst van doelsoorten zo beperkt is terwijl er toch ook andere doelsoorten zijn (bv. insecten)
=> dit zijn de voornaamste doelsoorten die van Europees belang zijn
- aansluitende vraag van Regionaal Landschap Lage Kempen om deze uit te breiden met gekraagde roodstaart (Limburgse prioritaire soort die ook 'geadopteerd' is door de gemeente Tessenderlo)
- aansluitend vraag van provincie Limburg om de lijst met doelsoorten aan te vullen met de Limburgse prioritaire soorten (LIKONA) die relevant zijn
=> VLM stelt voor om lijst van doelsoorten uit te breiden met de soorten die zullen geïnventariseerd worden in kader van het monitoringsplan (deze lijst van soorten is ruimer dan de vermelde doelsoorten) aangevuld met de relevante Limburgse prioritaire soorten
- Provincie Vlaams-Brabant (dienst welzijn) vraagt om de richtlijnen in verband met de toegankelijkheid van natuur- en bosgebieden voor mindervaliden van het Agentschap voor Natuur en Bos te gebruiken in de planvorming
=> deze richtlijnen zullen opgevraagd worden en meegenomen worden in de planvorming
- Boerenbond - p. 48: in de tekst staat vermeld dat er 7 vensystemen zijn terwijl er slechts 6 punten zijn
=> wordt aangepast
- Natuurpunt - kaart 10: Cuypersvijver en Conventsvijver zijn omgewisseld => wordt aangepast
- Boerenbond - p. 49-50 + kaart 20: niet duidelijke welke landbouwpercelen in het projectgebied gelegen zijn
=> kaart 20 wordt aangepast
- Boerenbond - hierbij aansluitend opmerking om ook op andere kaarten de projectperimeter te zetten om het projectgebied duidelijker aan te geven => wordt bekeken en waar nodig aangepast

- Natuurpunt: de beschrijving van de betrokken landbouwactiviteiten geldt voor de studieperimeter terwijl dit sterk verschilt met de projectperimeter => is inderdaad zo en dit zal in het projectrapport verfijnd worden
- Natuurpunt: vraag of het niet mogelijk zou zijn om de gebiedsvisie (kaart 21) te visualiseren met tekeningen, computersimulaties zodat iedereen zich kan voorstellen hoe het gebied er zal gaan uitzien na de inrichting
=> VLM zoekt momenteel uit op welke manier computersimulaties mogelijk zijn en denkt ook aan landschapstekeningen te laten opmaken zoals ook gebeurd is voor het Vinne
- Stichting Kempens Landschap – p.58: ivm herstel van oude trambedding; is de kadastrale en eigendomstoestand hiervan bekend?
=> is nog niet volledig uitgeklaard; VLM neemt hierover contact op met de Abdij
=> is in ieder geval opgenomen in het project
- NV De Vijvers – p. 62 : zijn de termijnen voor uitvoering, 2008-2011, bindend?
=> de einddatum van het Life-project is bindend. Dit wil zeggen dat tegen 31 juli 2011 alles moet uitgevoerd zijn en dat na deze datum men niet meer kan rekenen op Europese financiële steun.
- Stichting Kempens Landschap – p.62: heeft men al een idee over de grootte en de aard van de ingrepen met gedeelde verantwoordelijkheid
=> VLM geeft aan dat concrete maatregelen zullen worden uitgewerkt in het projectrapport ; verder moet er ook een kostenraming opgemaakt worden om te kijken wat er past binnen de budgettaire mogelijkheden van het project; voor recreatieve maatregelen binnen het projectgebied is er 120.000 euro voorzien in kader van LIFE
=> grondig overleg met partners over deze ingrepen met gedeelde verantwoordelijkheid op basis van een concreet inrichtingsplan is nodig om deze ingrepen te bepalen
=> maatregelen buiten het projectgebied kunnen evt. via het landinrichtingsproject gerealiseerd worden
- Boerenbond - p.61: is deze pachtruil ook mogelijk met gronden die niet tot het Merodedomein behoren?
=> is inderdaad ook mogelijk (eventueel in kader van een lokale grondenbank)
=> wordt aangepast in de tekst
- Provincie Vlaams-Brabant – welke studies worden er nog voorzien?
=> 2006: ecohydrologische studie (afgerond in de loop van december)
=> 2007: monitoringsstudie uitgangssituatie (start februari)
=> 2008: opmaak technische plannen (bouwaanvraagklaar)

CONCLUSIE: HAALBAARHEIDSRAPPORT WORDT MITS BOVENVERMELDE OPMERKINGEN GOEDGEKEURD DOOR DE BEGELEIDINGSGROEP (VERSLAG VAN DEZE VERGADERING WORDT ALS BIJLAGE BIJ HET RAPPORT GEVOEGD)

3. varia

Er zijn geen variapunten. Volgende bijeenkomst begeleidingsgroep: dinsdag 14 november, 14u00, abdij

Actie	Wie?	Wat?	Wanneer?
1	leden	Opmerkingen + goedkeuring verslag	Tegen 10/10
2	VLM	Past haalbaarheidsrapport aan en bezorgt het ter instelling aan de minster	Eind september
3	VLM	opvragen status oude spoorwegbedding	ASAP

BIJLAGE: BIJKOMENDE OPMERKINGEN (2)

1. Patrick Engels (ANB)

Van: ENGELS, Patrick [patrick.engels@lne.vlaanderen.be]

Verzonden: woensdag 11 oktober 2006 15:38

Aan: Raf Nilis

Onderwerp: Re: natuurinrichtingsproject averbode bos en heide - verslag vergadering

Geachte,

Bij onderstaand verslag had het ANB de volgende bemerking: Onder punt '2. Bespreking van het haalbaarheidsrapport', bij de bespreking van de gebiedsvisie, wordt aangehaald dat vrijstelling van compensatieplicht in het kader van het erkenningsdossier van Natuurpunt een randvoorwaarde is om de voorziene ontbossingen ter herstel van habitat in het kader van het natuurinrichtingsproject te kunnen uitvoeren.

Het ANB/deel bosbeleid aanvaardt de vooropgestelde doelstellingen en beheersopties die tot belangrijke ontbossingen leiden, maar wenst in deze context te verwijzen naar de afsprakennota van 5/4/2000 tussen de toenmalige afdelingen Natuur en Bos & Groen (huidige ANB) en het kabinet van de minister van Leefmilieu en Landbouw, aangaande het geïntegreerd gebiedsgericht bos- en natuurbeleid. Hierin wordt duidelijk gesteld dat bij ontbossingen in het raam van natuurinrichtingsprojecten ook het principe van de boscompensatie zal worden toegepast, met als argument het draagvlak voor natuurbeheer en bosuitbreiding niet te hypothekeren. Het is de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het natuurinrichtingsproject om geschikte locaties voor deze compenserende bebossing te zoeken, bij voorkeur binnen de perimeter van het projectgebied en minstens in dezelfde provincie.

Het behoort tot de voorbeeldfunctie van de Vlaamse overheid om het bosareaal minstens op peil te houden, door ontbossingen te compenseren. Bij dit alles kan bij wijze van voorbeeld verwezen naar het zgn. DANAH-project op de militaire domeinen, waarbij ook het principe van de boscompensatie werd toegepast voor alle ontbossingen in het kader van het DANAH-project.

Tenslotte kan hier vermeld worden dat de nieuwe ABN richtlijn 2006/04 (criteria voor het creëren van open plekken in het bos en voor het beheer van bestaande open plekken in het bos) de mogelijkheid voorziet om bepaalde natuurwaarden binnen het bos na te streven zonder dat dit als ontbossing aanzien wordt. Waar deze richtlijn i.f.v. de vooropgestelde doelstellingen zinvol kan toegepast worden, zal een compenserende bebossing dus niet nodig zijn.

Met vriendelijke groeten,

Patrick Engels

Houtvester

Agentschap voor Natuur en Bos

Houtvesterij Turnhout

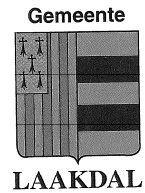
Parklaan 49 bus 1 te 2300 Turnhout

Tel. 014/63 93 63 Fax 014/63 93 66

E-mail (recent gewijzigd!!): patrick.engels@lne.vlaanderen.be

2. gemeente Laakdal

ons kenmerk 637.60/Milieu/dc/053.NE.06
vragen naar Dirk Camps - duurzaamheidsambtenaar
toestelnummer 013/67.01.23
faxnummer 013/67.03.81
e-mail dirk.camps@laakdal.be

aan VLM
dhr. Raf Nilis
Diestsevest 25
3000 Leuven

datum 13.10.2006
betreft opmerkingen verslag van 12 september
bijlage geen

19 OKT. 2006

Geachte

Het College van Burgemeester en Schepenen heeft kennis genomen van het verslag van de vergadering van 12 september.

Wij willen nog één opmerking overmaken aan de werkgroep met betrekking tot vrijliggende fietspaden langs de N 165.

Het is onze vraag om de fietspaden ~~te voorzien~~ op de plannen te voorzien. Wat we niet vragen is dat deze fietspaden gefinancierd worden met gelden van het natuurinrichtingsproject. De aanleg van de fietspaden zal met andere middelen dienen gerealiseerd te worden.

Wij rekenen op een positief onthaal van onze opmerking.

Hoogachtend

de secretaris

Jerry Verspreet

de burgemeester

Patrik Vankrunkelsven

Gemeentebestuur Laakdal - Administratief Centrum, Kerkstraat 21, 2430 Laakdal
Algemeen: tel. (013)67 01 10 - fax. (013)67 25 89
Postrekening: 000-0050887-59 Dexia: 091-0000990-49

4. Bijlage 4: Verslag derde begeleidingsgroep Averbode Bos en Heide – 14/11/06

AANWEZIG:

Stijn Messiaen (VLM), Raf Nilis (VLM), Noah Janssen (Natuurpunt), Staf Aerts (Natuurpunt), Mietje Peeters (provincie Limburg), John Ceunen (provincie Antwerpen), Eugeen Govaerts (Tessenderlo), Dirk Camps (Laakdal), Annemie Nagels (Stichting Kempens Landschap), Erik Seghers (Abdij Averbode); Gert Van De Moortel (Boerenbond), Tinne Cox (Regionaal Landschap Noord-Hageland), Astrid Lippens (NV De Vijvers), Frederik Vanlerberghe (provincie Vlaams-Brabant)

VERONTSCHULDIGD:

Joep Fourneau (Regionaal Landschap Lage Kempen), Greet Swinnen (ANB)

AFWEZIG

Patrick Engels (ANB), Harry Beets (Scherpenheuvel-Zichem), Luc Vervoort (Natuurpunt),

AGENDA

1. Stand van zaken
 2. natuurinrichtingscomité
 3. Varia
-

TIJDSDUUR

- 14u10 – 16u15
-

UITGEDEELDE DOCUMENTEN

- Hand-outs presentatie
 - Aanpassing haalbaarheidsrapport
 - Voorbeeld protocol
 - 3 sneuvelplannen (natuur, recreatie en erfgoed)
-

LOKATIE

Abdij Averbode

1. stand van zaken

- Er waren twee opmerkingen op het **vorig verslag**:
 - ANB (Patrick Engels): opmerking over ontbossing in kader van natuurinrichtingsproject, namelijk dat er een compensatieplicht geldt
 - Aanpassing van haalbaarheidsrapport (zie bijlage)

- Begeleidingsgroep gaat akkoord met voorgestelde aanpassing
 - een aangepast rapport zal op de volgende vergadering aan de leden bezorgd worden op CD-ROM
- Gemeente Laakdal: vraag om in kader van natuurinrichting de nodige ruimte te voorzien voor een vrijliggend fietspad langs N165
 - de VLM zal dit punt meenemen in de verdere planvorming (projectrapport) maar merkt op dat dit in een breder kader dan enkel natuurinrichting moet bekeken worden (niet het volledige traject is in het natuurinrichtingsproject gelegen) en dat verder overleg met de betrokken belanghebbenden noodzakelijk zal zijn
- **timing** van het project wordt overlopen
 - vraag over de timing van het erkenningsdossier van Natuurpunt
 - ingediend op 9/10 en volgens Natuurpunt zal de goedkeuring gebeuren binnen de wettelijke termijn van 6 maanden
- **ecohydrologische studie:** tussentijdse resultaten worden toegelicht – eindresultaat tegen half januari
- **tijdelijke recreatieve maatregelen:** stand van zaken wordt overlopen
 - de concretisering hiervan zal eerder af zijn tegen maart 2007
- **planvorming:** ter voorbereiding van de volgende vergadering worden 3 sneuvelplannen uitgedeeld
 - *natuurstreefbeeldkaart:* hier wordt de lange termijn visie op aangegeven wat niet allemaal met natuurinrichting zal worden gerealiseerd – vooral het herstel van vennen en de natte zones errond zullen in kader van natuurinrichting uitgevoerd worden
 - de huidige akkers in eigendom van de Abdij zijn verkeerd ingekleurd (bos) - moeten behouden blijven (wordt aangepast)
 - *recreatieplan:* ook dit is een totale visie waarbij nog zal moeten uitgemaakt worden hoe ver we geraken binnen natuurinrichting – dit zal afhangen van de kostenraming voor deze maatregelen (in kader van het project wordt er 165000 € voorzien voor recreatieve maatregelen)
 - rolstoelpad: tracé over Abdijsite is niet mogelijk (wordt aangepast) – er is eerst nog een behoeftestudie nodig en deze maatregel moet kaderen in een ruimer geheel – VLM geeft dit door aan de werkgroep Recreatie
 - *erfgoedwaarden:* al de mogelijke maatregelen waarbij de erfgoedwaarden in het gebied kunnen worden opgewaardeerd zijn op kaart gezet
 - de Kroningskapel ontbreekt op deze kaart (wordt toegevoegd)
 - er zou ook een oude wal ter hoogte van de Weefberg liggen – informatie op te vragen bij Francis van Gehuchten (VVV Tessenderlo)
 - de Abdij is vragende partij voor een betere inrichting (o.m. borden, signalisatie,...) van de Abdijsite

2. natuurinrichtingscomité

- Probleemstelling: een aantal eigenaars kunnen volgens huidige wetgeving niet betrokken worden in het comité
- De samenstelling volgens de huidige wetgeving wordt overlopen

- Nieuwe uitvoeringsbesluiten voor natuurinrichting komen er aan waarbij er dan de mogelijkheid bestaat om alle betrokken eigenaars te betrekken in het comité in geval er een project van verkorte procedure wordt opgestart
- de nieuwe uitvoeringsbesluiten zorgen ook voor een versnelde uitvoering en een bijkomende garantie op directe inspraak (akkoordverklaring) voor de betrokken belanghebbenden (vnl. landbouwers)
- Regionale landschappen kunnen betrokken worden als externe deskundigen indien akkoord van het comité
- de verkorte procedure en de nieuwe uitvoeringsbesluiten worden kort toegelicht
- Bij de verkorte procedure dienen de betrokken eigenaars akkoord te gaan met het project op hun gronden en met de verkorte procedure (protocol)
- Een voorbeeld-protocol wordt uitgedeeld
- Een protocol zal voor iedere betrokken eigenaar opgemaakt worden en bezorgd worden met de vraag het ondertekend terug te bezorgen tegen volgende vergadering
- Vragen/opmerkingen:
 - Wie zijn de te betrekken bevoegdheden?
 - De vraag om in het comité te zetelen wordt voorgelegd aan het Departement Landbouw en Visserij, Departement Ruimtelijke Ordening en Departement Leefmilieu, Natuur en Energie
 - Welke natuurverenigingen kunnen betrokken worden?
 - Eén vertegenwoordiger van de natuurverenigingen voorgedragen door de MINA-raad
 - Eén vertegenwoordiger van elke erkende terreinbeherende vereniging die als eigenaar of beheerder van erkende natuureservaten bij het natuurinrichtingsproject is betrokken
 - zijn de eigenaars verplicht om te zetelen in het comité?
 - De vraag voor vertegenwoordiging wordt in ieder geval gesteld. Indien er geen interesse is dan wordt dit niet verplicht.
 - Er wordt opgemerkt dat de officiële vraag voor vertegenwoordiging best tijdig gebeurt.
 - De vraag voor afvaardiging zal pas kunnen gebeuren vanaf het project officieel is ingesteld door de minister.
 - Best dat de leden van de begeleidingsgroep dit reeds op voorhand bespreken binnen hun organisatie.
- Er wordt een rondvraag gedaan over de toekomstige vertegenwoordiging in het comité
 - VLM: Stijn Messiaen (effectief), Raf Nilis (plaatsvervangend)
 - Natuurpunt: Staf Aerts, Noah Janssen, Luc Vervoort als effectieve leden
 - NV De Vijvers: Astrid Lippens (effectief), Jean-Christophe Naets (plaatsvervanger)
 - Stichting Kempens Landschap: Philippe De Backer (effectief), Annemie Nagels (plaatsvervangend)
 - Provincie Antwerpen: John Ceunen (effectief), Saskia Mercelis (plaatsvervangend)
 - Gemeente Laakdal: Dirk Camps (effectief)
 - Provincie Vlaams-Brabant: Frederik Vanlerberghe (effectief), Grete De Maeyer (plaatsvervangend)
 - Provincie Limburg: Mietje Peeters (effectief)
 - Abdij: Eric Seghers (effectief), Guido Vochten (plaatsvervangend)
 - Provinciale landbouwkamer: Gert Van de Moortel (effectief)

6. Bijlage 6: vraag van Tessenderlo voor uitbreiding perimeter

Agentschap voor Natuur en Bos
Mevrouw Marleen Evenepoel
Administrateur- generaal
Koning Albertstraat II- laan 20 bus 8
1000 BRUSSEL

ons kenmerk DG/GSG/2006	uw kenmerk	contactpersoon Groendienst Gerard Schoofs	datum 2006-12-21
-----------------------------------	-------------------	--	----------------------------

Aanhechting natuureservaat Pinnekenswijer in Gerhagen Tessenderlo aan het natuurinrichtingsproject Averbode Bos en Heide

Geachte mevrouw

Het gemeentebestuur van Tessenderlo heeft vernomen dat de vijvers en de abdij met eigendom betrokken worden in de perimeter van het natuurinrichtingsproject, bijgevolg blijft de perimeter niet beperkt tot de aankoop van De Merode.

Gelet op het belang van een functionele ecologische verbinding tussen het natuureservaat Pinnekenswijer als brongebied en Averbode Bos en Heide als gebied met grootschalig natuurherstel vraagt de gemeente de percelen aangeduid op de plannen in bijlage toe te voegen aan het natuurinrichtingsproject.

De inrichting van een ecologische verbinding met Gerhagen wordt op deze manier geïntegreerd in een totaal project van natuurherstel.

Deze ecologische verbinding is hoe dan ook cruciaal voor de kolonisatie van de herstelde natuur in Averbode Bos en Heide door karakteristieke rode lijstsoorten oa. dagvlinders, libellen, sprinkhanen... die in de hele regio enkel nog in het Vlaams Natuureservaat Houterenberg-Pinnekenswijer aanwezig zijn.

In de hoop dat een gunstig gevolg kan gegeven worden aan dit schrijven

Met vriendelijke groeten

namens het College van Burgemeester en Schepenen

Jos Hermans
gemeentesecretaris

Jan Verheyden
burgemeester

bijlagen: overzicht eigenaars met oppervlakte en situeringsplannen